

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

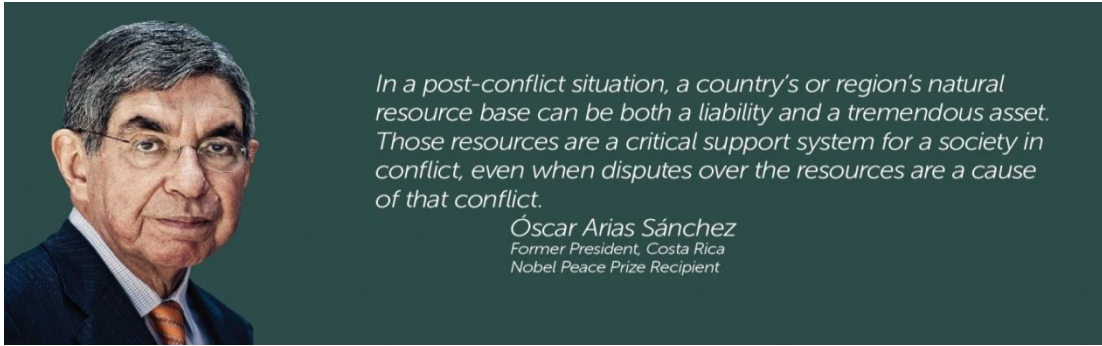
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

**Περιβάλλον και Οικοδόμηση Ειρήνης σε Μεταπολεμικές Περιοχές
Οι Εμπειρίες και ο Ρόλος
του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΚΟΚΚΩΝΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:
Γ. Ι. Τσάλτας, Καθηγητής, Επιβλέπων
Μ. Ντ. Μαρούδα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Σ. Περράκης, Καθηγητής

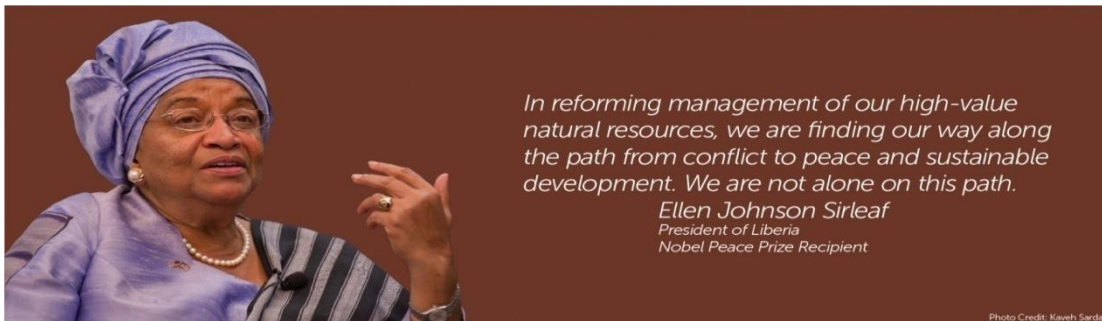
Οκτώβριος, 2015

http://environmentalpeacebuilding.org/assets/Slides/_resampled/SetRatioSize1880630-2014-quote-banner-arias.jpg

http://www.environmentalpeacebuilding.org/assets/Slides/_resampled/SetRatioSize1880630-2014-quote-banner-topfer.jpg

http://www.environmentalpeacebuilding.org/assets/Slides/_resampled/SetRatioSize1880630-2014-quote-banner-sirleaf.jpg

http://environmentalpeacebuilding.org/assets/Slides/_resampled/SetRatioSize1880630-2014-quote-banner-gorbachev.jpg

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Οικοδόμηση Ειρήνης σε Μεταπολεμικές Κοινωνίες: Προσεγγίζοντας τον όρο.	
1.1. Εισαγωγή στη θεωρία του peacebuilding: Μέσα από τον Galtung και τον Lederach.....	11
1.2. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου: η άνοδος του «peacebuilding».....	13
1.2.1. Οι «νέοι πόλεμοι».....	13
1.2.2. Η «νέα ανάγνωση» της ασφάλειας	14
1.2.3. Η λειτουργική επαναφορά του Συμβουλίου Ασφαλείας	15
1.2.4. Η επικράτηση του δυτικού φιλελεύθερου διεθνισμού.....	16
1.3. Ο «νέος παρεμβατισμός».....	17
1.3.1.Ο δυναμικός χαρακτήρας.....	17
1.3.2.Η πολυδιάστατη στοχοθέτηση.....	18
1.3.3.Το θετικό περιεχόμενο.....	19
1.4.Ο όρος στους κόλπους των Ηνωμένων Εθνών.....	19
1.4.1. Οι επιχειρησιακές αρχές.....	21
1.4.2. Οι βασικές προτεραιότητες.....	23
Συνοψίζοντας.....	24
2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Οικοδόμηση Ειρήνης σε Μεταπολεμικές Κοινωνίες: Από τη θεωρία στην πράξη	
2.1. Η επιχειρησιακή πραγματικότητα: Οι περιπτώσεις της Καμπότζη και της Ρουάντα.....	25
2.1.1. Καμπότζη: οι εκλογές δεν έφεραν τη δημοκρατία	26
2.1.3. Ρουάντα: η τραγωδία του πολιτικού φιλελευθερισμού.....	27
2.2. Οι απρόβλεπτες συνέπειες.....	28
Συνοψίζοντας.....	29
3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Γιατί αποτυγχάνουμε; Κατανοώντας την Μεταπολεμική Πραγματικότητα	
3.1. Κατανοώντας τις μεταπολεμικές κοινωνίες.....	31
3.1.1. Failed States, διλήματα ασφαλείας και εθνοτικός διαχωρισμός.....	31
3.1.2. Υπανάπτυξη, φτώχεια και κουλτούρα βίας.....	33
3.1.3. τεταμένες σχέσεις με τη διεθνή κοινότητα.....	33
3.2. Κατανοώντας την ιδέα μιας βιώσιμης ειρήνης.....	35
Συνοψίζοντας.....	38
4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Περιβάλλον και Οικοδόμηση Ειρήνης σε Μεταπολεμικές Κοινωνίες: Ο Ρόλος του Περιβάλλοντος	
4.1. Εισαγωγή στην ιδέα του «environmental peacebuilding».....	40
4.1.1. Το περιβάλλον ως μέσω μεταπολεμικής οικονομικής ανάκαμψης.....	41

4.1.2. Το περιβάλλον ως μέσω ανάπτυξης βιώσιμης μεταπολεμικών ζώης.....	42
4.2. Το περιβάλλον ως μέσω οικοδόμησης διαλόγου, εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αλληλεξάρτησης.....	43
4.2.1. Η βασική ιδέα.....	44
4.2.1.1. Η σχέση κοινωνίας-περιβάλλοντος.....	44
4.2.1.2. Το περιβάλλον ως θύμα του πολέμου.....	45
4.2.2. «Environmental Peacebuilding» στην πράξη: το Good Water Neighbors Project και η Acta Presidential de Brasillia	46
4.2.2.1. Good Water Neighbors Project.....	47
4.2.2.2. Acta Presidential de Brasillia.....	50
Case Study: Ο Ρόλος του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον	
A. Ιστορική Αναδρομή.....	52
A.1. Ο πόλεμος του Κοσσόβου: η απαρχή των επιχειρήσεων του UNEP.....	53
A.2. Η ανάληψη πρωτοβουλιών μετά το Αφγανιστάν.....	55
B. Ο πολιτικός χαρακτήρας του UNEP.....	56
Γ. Η βασική μεθοδολογία: η προστιθέμενη αξία του Προγράμματος.....	57
ΔΙΑΛΟΓΟΣ-ΕΠΕΚΤΑΣΗ	61
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I: Σχηματοποίηση εργασίας	77
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: Fragile State Index	79
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III: Peace Index	80
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV: From Conflict to Peacebuilding: the Role of Natural Resource	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII: Environmental Opportunities Arranged by OECD peacebuilding pillars	84
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI: Μια εικόνα, χίλιες λέξεις	85
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ....

Δεν θα ξεχάσω ποτέ τον αμήχανο τρόπο με τον οποίο κοιτάχτηκαν δύο καλοί μου φίλοι στο άκουσμα ότι είχα γίνει δεκτός σε ένα Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα με κύριο αντικείμενο το περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη. Η εικόνα αυτή αποτυπώνει με τον πιο παραστατικό τρόπο την περιορισμένη οπτική, που κατέχει ένας σημαντικός αριθμός ανθρώπων για το φυσικό περιβάλλον, τη σημασία του και τη διασύνδεση του με πολλαπλά θέματα. Η προσωπική αυτή εμπειρία αποτέλεσε εν πολλοίς το αίτιο για την συγγραφή της παρούσας διπλωματικής.

Στην παρούσα διπλωματική είδαμε την τη σημασία του περιβάλλοντος στις διαδικασίες οικοδόμησης μιας βιώσιμης ειρήνης σε μεταπολεμικές κοινωνίες, μέσα από την ανάδειξη μιας φυσικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των ατόμων. Για να γίνει αυτό χρειάστηκαν από το «σακίδιό μας» τρία βασικά πράγματα: εμπειρικά στοιχεία-διδάγματα (δεν μπορείς να επιβάλλεις τη δημοκρατία, τη συνεργασία και τον φιλελευθερισμό σε κοινωνίες, που είναι ανέτοιμες), γνώσεις (το μεγαλύτερο μέρος των συγκρούσεων λαμβάνει χώρα στον αναπτυσσόμενο κόσμο με έντονο το στοιχείο του εθνικισμού, αλλά και της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης των ανθρώπων από τους φυσικούς τους πόρους) και ιδέες (η επίγνωση της αλληλεξάρτησης είναι το κλειδί για την βιώσιμη ειρήνη, που δεν επιβάλλεται, αλλά εμπνέεται μέσα από την καθημερινή υπενθύμιση της αλληλεξάρτησης αυτής). Και εδώ αξίζει να σταθείς κανείς στο τελευταίο. Πολλές φορές η προσπάθεια τεκμηρίωσης κατά τη συγγραφή μιας επιστημονικής εργασίας και η αναζήτηση των αντικειμενικών στοιχείων, με στόχο να οδηγήσει η σκέψη «λογικά και αναγκαία» σε ένα επιθυμητό αποτέλεσμα θέτει σε έναν υποβαθμισμένο αξία των ιδεών. Σαφώς και η τεκμηρίωση με βάση τα εμπειρικά δεδομένα είναι το άλφα και το ωμέγα, αλλά εξίσου σημαντική θεωρώ ότι είναι και η συμβολή των ιδεών, που μπορεί να διαφέρουν από άτομο σε άτομο, δίνοντας την κάθε φορά εναλλασσόμενη προσέγγιση των θεμάτων. Προφανώς και δεν είμαστε απόλυτα αντικειμενικοί. Προσωπικά αν δεν πίστευα ότι οι άνθρωποι είναι κακοί από τη φύση τους (ρεαλιστική προσέγγιση), αλλά λογικά όντα, που μπορούν χρησιμοποιούν την λογική τους και να κατανοούν τα κοινά συμφέροντα και την αλληλεξάρτησή τους, δεν θα επέλεγα την εν λόγω θεματική από την αρχή.

Τέλος, Αυτό, ακόμη ένα στοιχείο που θα πρέπει να κρατήσουμε είναι πως η οικοδόμηση βιώσιμης ειρήνης είτε αποκαλείται «σύστημα» είτε μια μακροχρόνια διαδικασία πραγματοποιείται κάθε μέρα. Ακόμη και μεταξύ των ειρηνικότερων κοινωνιών ή κρατών η εδραίωση της ειρήνης αποτελεί μια αέναη διαδικασία, που ενισχύεται καθώς ενισχύεται η αλληλεξάρτηση, η εμπιστοσύνη και η συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων. Σε αυτό ακριβώς βρίσκεται η πεμπουσία του «peacebuilding» και όχι στην επιβολή ή την θεσμοθέτηση της ειρήνης. Για να γίνει εσωτερικά υποστηριζόμενη η ειρήνη πρέπει να πρώτα κατανοητή και επιδιωκόμενη. Για να

πραγματοποιηθεί η μετάβαση σε ένα ειρηνικότερο μέλλον, το μέλλον αυτό θα πρέπει να είναι ορατό ακόμη και μέσα στις ώρες του πολέμου.

Οι κοινωνίες αλλάζουν, εκσυγχρονίζονται και προοδεύουν, ενώ οι άνθρωποι ως λογικά όντα προτιμούν περισσότερο την ειρήνη και λιγότερο τον πόλεμο. Η εμπιστοσύνη σε αυτά είναι η βασική αρχή του φιλελευθερισμού, που επικαλείται ο δυτικός πολιτισμός. Μόνο, που ίσως, μια τέτοια λογική θα μπορούσε να βρει εφαρμογή σε μια ανεπτυγμένη κοινωνία και στο πλαίσιο ενός μοντέρνου κράτους, που προστατεύει και βελτιώνει τους ανθρώπους του. Στα περιθώρια, όμως, της διεθνούς κοινότητας η πραγματικότητα είναι διαφορετική και η μόνη λογική, που επικρατεί είναι αυτή της επιβίωσης. Το φυσικό περιβάλλον και οι πόροι, που προέρχονται από αυτό αποτελούν το πεδίο, πάνω στο οποίο κατεξοχήν απεικονίζεται η λογική αυτή.

Ευχαριστίες:

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς τον Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών και Πρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, κ. Γρηγόριο Ι. Τσάλτα, ο οποίος υπήρξε ο επιβλέπων καθηγητής για την παρούσα διπλωματική, όπως επίσης και τα δύο μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής για τις σημαντικές κατευθύνσεις, που παρείχαν και συγκεκριμένα την Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών κα. Μαρία Ντ. Μαρούδα και τον Καθηγητή του Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών Σπουδών κ. Στέλιο Περράκη, ο οποίος κατά το χρονικό συγγραφής της εργασίας ολοκλήρωσε μια μακρά πορεία ακαδημαϊκής διδασκαλίας. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης του Παντείου Πανεπιστημίου (Ε.Κ.Ε.Π.Ε.Κ.) και ιδιαίτερα τον Διδάκτορα του Τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Γεράσιμο Ροδοθεάτο για την ερευνητική, επιστημονική και τεχνική υποστήριξη, που μου προσέφεραν και δίχως την οποία η συγγραφή της παρούσας εργασίας, όπως και κάθε άλλης, θα ήταν ένα ακόμη δυσκολότερο εγχείρημα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 1992 ο τότε Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών Broutos Broutos-Ghali, στο πλαίσιο της Ατζέντας για την Ειρήνη χαρακτήρισε τη διαδικασία οικοδόμησης βιώσιμης ειρήνης σε μεταπολεμικές κοινωνίες (post-conflict peacebuilding ή peacebuilding) ως ένα πολυδιάστατο εγχείρημα με στόχο τη συνολική ενδυνάμωση της μεταπολεμικής πλέον ειρήνευσης. Παρότι, ενδυναμωμένος στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και με μια αισιοδοξία, που αποτυπωνόταν ξεκάθαρα στους στόχους και τις προσδοκίες των νέων ειρηνευτικών εγχειρημάτων σε Σομαλία, Καμπότζη, Αγκόλα, Ρουάντα, Βοσνία κ.α., ο Οργανισμός σύντομα έπεσε θύμα της «πεζής» του πραγματικότητας. Η έλλειψη συστημικής προσέγγισης των συγκρούσεων και η αδυναμία σχεδιασμού μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής προσαρμοσμένης στα κάθε φορά απαιτούμενα δεδομένα, με σεβασμό και βαθύτερη κατανόηση της βίας και των ίδιων των μεταπολεμικών κοινωνιών, σε συνδυασμό με μια προβληματική φιλοσοφία γύρω από τι αποτελεί ειρήνη και τι απαιτείται για την μεταφορά των δημοκρατικών αρχών και τον οδήγησαν γρήγορα σε ένα μακροχρόνιο σκεπτικισμό γύρω από τα μέλλον της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας.

Το ερώτημα, λοιπόν, είναι απλό, αλλά διαχρονικό: πώς μπορεί η διαδικασία οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης, ως το πλέον σημαντικό μέσο διασφάλισης της ειρήνης αι ανάπτυξης για τις κοινωνίες, που βγαίνουν από καταστροφικούς πολέμους, να βελτιωθεί; Και εν προκειμένω στην παρούσα διπλωματική, τί έχει να προσφέρει ο τομέας του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων σε αυτή προσπάθεια βελτίωσης και αλλαγής; Ποίος ο ρόλο, που δύναται να διαδραματίσει ένας διεθνούς εμβέλειας και αναγνώρισης θεσμός, όπως το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP); Με άλλα λόγια, τι έχει να προσφέρει ένας εν δυνάμει περιβαλλοντολόγος στην βελτίωση μιας άκρως πολιτικής, όπως θα δούμε διαδικασίας;

Η συμβολή του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων στη δημιουργία εντάσεων και εμπόλεμων συρράξεων είναι δεδομένη. Ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες, όπου οι άνθρωποι βασίζονται στο φυσικό τους περιβάλλον για την καθημερινή τους επιβίωση, η ορθή διαχείριση των φυσικών πόρων, η καθολική προσβασιμότητα σε αυτούς και η δίκαιη κατανομή των ωφελημάτων, που προκύπτουν από την αξιοποίησή τους καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ειρηνική ή όχι συνύπαρξη των μελών τους. Ταυτόχρονα, όμως, και για τους ίδιους λόγους αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα για την ανάκτηση της χαμένης ισορροπίας, την ανάκαμψη της οικονομίας, την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και την οικοδόμηση σχέσεων συνεργασίας, αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλεξάρτησης.

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας, λοιπόν, αποτελεί η διερεύνηση του ρόλου που να διαδραματίζουν το φυσικό περιβάλλον, οι φυσικοί πόροι, καθώς και το

Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον στην αποτελεσματικότερη προώθηση και βελτίωση των διαδικασιών οικοδόμησης μιας μεταπολεμικής βιώσιμης ειρήνης. Προσεγγίζοντας όχι μονάχα τη διαδικασία οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης (θεωρητικά και πρακτικά), αλλά πολύ περισσότερο τις ίδιες τις μεταπολεμικές κοινωνίες και την ιδέα της ειρήνης επιχειρείται η διερεύνηση των τεθέντων ερωτημάτων. Στόχος δεν αποτελεί η περιγραφική απεικόνιση ενός θεσμού ή παρουσίαση των «μαθημάτων», που έχουν αποκτηθεί μέσα από την πρακτική και την εμπειρία του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον, ούτε η αποσπασματική μελέτη ενός ακόμη σημαντικού τομέα των ειρηνευτικών διαδικασιών, αλλά η ανάλυση του περιβαλλοντικού κεφαλαίου μέσα στο σύνολο και στο πλαίσιο, όπου εντάσσεται και συμβαίνει. Με άλλα λόγια, η έρευνα δεν περιορίζεται απλά στους τρόπους με τους οποίους πραγματοποιείται η ενσωμάτωση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων στη διαδικασία, αλλά επεκτείνεται και επικεντρώνεται στην εξακρίβωση της επιρροής, που μια τέτοια ενσωμάτωση έχει και ενδέχεται να έχει στην διαχείριση των διαδικασιών οικοδόμησης ειρήνης. Ως εκ τούτου, η διασύνδεση με του UNEP με τον ίδιο των ΟΗΕ, καθώς και του «environmental peacebuilding» με το γενικότερο «peacebuilding» και με σύνολο των αρχών, των ικανοτήτων και των αδυναμιών, που την χαρακτηρίζουν το ειρηνευτικό εγχείρημα κρίνονται απαραίτητα για την κατανόηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Για να γίνει εμφανέστερη η σημασία του περιβάλλοντος και του UNEP, στο κομμάτι της περιπτώσιολογικής μελέτης για την ανάδειξη των περιβαλλοντικών πλεονεκτημάτων ως προσέγγιση βασικών ζητημάτων του «peacebuilding» επιλέγονται αμιγώς πολιτικές συγκρούσεις, συγκρούσεις, δηλαδή, στις οποίες το περιβάλλον θεωρείται δευτερευούσης σημασίας, ένας τομέας «χαμηλής αποδοτικότητας» για τα μέρη, αφού δεν συνδέεται άμεσα με την ίδια τη βία. Έτσι η συζήτηση εξελίσσεται σε δύο επίπεδα: το πρώτο, αφορά την ανάδειξη της πολιτική σημασίας, που έχει περιβάλλον μέσα σε όλο αυτό το χαοτικό σύνολο, που ονομάζεται «peacebuilding», ενώ στο δεύτερο αναζητείται το κατά πόσο καταφέρνει το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον να «εξαργυρώσει» αυτή την αξία και αν εκμεταλλευτεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος συμβάλλοντας εν τέλει βελτίωση της γενικότερης διαδικασίας.

Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί ένα εισαγωγικό μέρος, που έχει ως στόχο την απόκτηση μιας πρώτης, πολυδιάστατης εικόνας για την έννοια του «peacebuilding», καθώς και την τοποθέτηση των βασικών ερωτημάτων. Στα επόμενα δύο κεφάλαια επιχειρείται μια βαθύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο υλοποιείται η διαδικασία στο πεδίο εξετάζοντας τα τρία βασικά μέρη αυτής της εξίσωσης: τον ΟΗΕ, τις μεταπολεμικές κοινωνίες και ειρήνη, ως ιδέα. Τα δύο πρώτα κεφάλαια είναι αφιερωμένα στην διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης, όπως αυτή είναι ειδομένη μέσα από τα λόγια και τις πράξεις των Ηνωμένων Εθνών. Πιο συγκεκριμένα στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται μια προσπάθεια επαναπροσέγγισης της διαδικασίας οικοδόμησης ειρήνης μέσα από την

κατανόηση τόσο των μεταπολεμικών κοινωνιών, αλλά και τις ίδιες της ιδέας της ειρήνης. Με βάση τις απόψεις μίας από τις πλέον σημαντικές προσωπικότητες, που έχουν ασχοληθεί με την ιδέα του «peacebuilding», του Jaun Paul Lederach και με βασική θέση ότι η ειρήνη δεν από κάτι που επιβάλλεται ούτε εμπνέεται με θεωρητικές και φιλοσοφικές συζητήσεις, αλλά αντίθετα προωθείται μέσα από την καθημερινή πράξη, το κεφάλαιο αυτό έχει ως αντικειμενικό σκοπό την εξακρίβωση των βασικών αναγκών των μεταπολεμικών κοινωνιών και της ιδέας της ειρήνης, ώστε να εδραιωθεί και γίνει εσωτερικά υποστηριζόμενη.

Στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο, η συζήτηση μετακινείται στον αμιγώς περιβαλλοντικό πυλώνα και το ρόλο που δύναται να διαδραματίσουν περιβάλλον και φυσικοί πόροι στην βελτίωση της ήδη ασκηθείσας πρακτικής. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η έρευνα εξελίσσεται γύρω από έναν εξαιρετικά σημαντικό, αν και περιορισμένο σε αρμοδιότητες, όπως θα δούμε, διεθνή δρώντα, το UNEP και συγκεκριμένα γύρω από τις εμπειρίες και δυνατότητες, που έχει αναπτύξει μέσα σε αυτή την πολυετή δράση στο σχετικό πεδίο. Στο τέλος, θα πρέπει να είμαστε σε θέση να απαντήσουμε στα δύο βασικά ερωτήματα: ποιός είναι ο ρόλος του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων και του UNEP στην διαδικασία οικοδόμησης βιώσιμης ειρήνης από τον ΟΗΕ και πώς αυτός ο ρόλος μπορεί να αποδειχθεί κάτι παραπάνω από σημαντικός για την βελτίωση των παθογενειών, που εμφανίζει ο ΟΗΕ στο πεδίο; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά εκείνα που καθιστούν το περιβάλλον και το UNEP ικανά να δώσουν στον Οργανισμό τις λύσεις, που χρειάζεται στην προσπάθειά του να υλοποιεί επιτυχημένα το βασικό σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκε, αναγράφεται στο Προοίμιο του Ιδρυτικού του Χάρτη και δεν είναι άλλος από «την προστασία των κοινωνιών από τα δεινά του πολέμου».

Φτάνοντας στο κλείσιμο του εισαγωγικού μέρους θα πρέπει να επισημανθούν μια σειρά από ορισμένα σημεία, με στόχο την πρόληψη τυχόν παρεξηγήσεων. Καταρχάς, η διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης αποτελεί μια διαδικασία, η οποία ποτέ δεν ορίστηκε ευκρινώς υπό το πλαίσιο ενός διεθνούς συμβατικού πλαισίου. Το γεγονός αυτό δημιουργεί περιθώρια για σημαντικές διαφοροποιήσεις τόσο ως προς το περιεχόμενο της διαδικασίας, όσο και ως προς τι θεωρείται σημαντικό και τι όχι. Επιπλέον, περιλαμβάνει μια σειρά από διαφορετικούς τομείς, επιμέρους διαδικασίες και ζητήματα, η ανάλυση των οποίων δεν είναι δυνατή στο πλαίσιο μιας διπλωματικής εργασίας. Η παρούσα εργασία επικεντρώνει την ανάλυση της στην ανάδειξη της έννοιας της αλληλεξάρτησης, ως βασικό παράγοντα κοινωνικής αλλαγής και την εκμάθηση της δημοκρατίας, της ειρηνικής συνύπαρξης και συνεργασίας, ως βασικά προαπαιτούμενα για την μετέπειτα θεσμοθέτησή τους. Δεύτερον, μολονότι στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία υπάρχει πληθώρα ενασχόλησης με το εξεταζόμενο θέμα, η αντίστοιχη ελληνική βιβλιογραφία είναι λιγοστή και περιορισμένη στην μελέτη των σχέσεων, που δημιουργούνται ανάμεσα στο περιβάλλον και την ασφάλεια, χωρίς, να εισέρχεται στο κομμάτι της μεταπολεμικής ειρήνης. Το παραπάνω αποτελεί και μια βασική αιτία για την επιλογή της συγγραφής της παρούσας διπλωματικής στην

ελληνική γλώσσα, με την ευχή να αποτελέσει μια πηγή ακαδημαϊκής ενασχόλησης και προβληματισμού για όλους του εγχώριους εν δυνάμει «οικοδόμους ειρήνης». Ακόμη μια δυσκολία, που προκύπτει άμεσα από την πρώτη -και ίσως η πιο σημαντική- αποτελεί η έλλειψη ακριβούς απόδοσης ορισμένων εκ των εξεταζόμενων όρων στην ελληνική γλώσσα. Ως εκ τούτου, ήδη από τον πρόλογο θα πρέπει να τεθεί ξεκάθαρα ότι -όπως θα δούμε και στα κύρια μέρη- με τον όρο «post-conflict peacebuilding ή peacebuilding» δηλώνεται η διαδικασία, που λαμβάνει χώρα μετά το τέλος των εμπόλεμων συγκρούσεων και μάλιστα έπειτα από την επίτευξη της παύσης πυρός (peacemaking) και την εποπτεία διασφάλισης μιας βραχυπρόθεσμης, επισφαλούς, αλλά σημαντικής ηρεμίας και σταθερότητας στις μεταπολεμικές κοινωνίες (peacekeeping) με στόχο την οικοδόμηση των βάσεων για μια βιώσιμη και αυτοσυντηρούμενη ειρήνη.

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Οικοδόμηση Ειρήνης σε Μεταπολεμικές Κοινωνίες: Προσεγγίζοντας τον όρο

Η μετάβαση των μεταπολεμικών κοινωνιών σε κάτι περισσότερο από μια παύση πυρός αποτελούσε και συνεχίζει να αποτελεί μια διαχρονική πρόκληση για τη διεθνή οργανωμένη κοινότητα, συνυφασμένη με την πορεία και τις προσπάθειές της για «τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τη διασφάλιση της δικαιοσύνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προώθηση της κοινωνικής προόδου και των καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στην μεγαλύτερη ελευθερία»¹. Η παύση των εχθροπραξιών σε ορισμένες περιοχές του κόσμου δεν έφερε τον τερματισμό του πολέμου και της βίας, αφού οι διαχρονικοί παράγοντες σε κοινωνία και πολιτική, που βρίσκονταν στην βάση των συγκρούσεων παρέμεναν ενεργοί. Παράλληλα, η έκρηξη των εμφυλίων και εθνοτικών πολέμων στην Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη², που σημειώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, σε συνδυασμό με την μόνιμη εικόνα που παρουσίαζαν αυτές, που μαίνονταν στον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο³, κατέστησε εμφανή την ανάγκη για μία περισσότερο ολιστική προσέγγιση της διεθνούς ειρήνης και των σχετικών ειρηνευτικών επεμβάσεων από την οργανωμένη διεθνή κοινότητα⁴. Προς απάντηση των προκλήσεων αυτών αναδύθηκε η έννοια της βιώσιμης ειρήνης και περισσότερο η διαδικασία της μεταπολεμικής εδραίωσής της, γνωστή στη διεθνή βιβλιογραφία και στους κύκλους των ειρηνευτικών επιστημών ως (*post-conflict*) *peacebuilding*⁵.

1.1. Εισαγωγή στη θεωρία του *peacebuilding*: Μέσα από τον Galtung και τον Lederach

«Πατέρας» της έννοιας του «*peacebuilding*» θεωρείται ο Νορβηγός κοινωνιολόγος Johan Galtung⁶. Μέσα από το πρωτοποριακό για την εποχή έργο του μίλησε στις αρχές

¹. Broutos Broutos-Ghali, An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping, Έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, ως Απάντηση της Δήλωσης, που υιοθετήθηκε από Συνάντηση των Μελών του Συμβούλιο Ασφαλείας στις 31 Ιανουαρίου 1992, παρ.3.

². Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013.

³. Lederach J., P., Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies,

⁴. Cousens E.M., Kumar C. and Westerman K., Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies, Εκδόσεις Lynne Rienner Publishers, Λονδίνο, 2001, σελ.2.

⁵. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι στη διεθνή βιβλιογραφία η διαδικασία οικοδόμησης/εδραίωσης μιας βιώσιμης ειρήνης άλλοτε εμφανίζεται σαν μια αυτόνομη διαδικασία, που έκανε την εμφάνισή της στις αρχές του 1990 είτε ως μετεξέλιξη των «παραδοσιακών» ειρηνευτικών επιχειρήσεων την περίοδο αυτή, ενώ σε ορισμένα κείμενα ως συνώνυμες χρησιμοποιούνται οι εκφράσεις *nation-building* και *state-building*. Η παρούσα εργασία υποστηρίζει ότι η διαδικασία οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης θα πρέπει να θεωρείται ως μια εξέλιξη των επιχειρήσεων για τη διατήρηση της ειρήνης, που έλαβαν χώρα την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η οποία, όμως στη συνέχεια αυτονομήθηκε σε ένα δικό της concept.

⁶. United Nations Peacebuilding Support Office. Διαθέσιμο στο:

<http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pbun.shtml>. Προσπελάστηκε στις 7/9/2015.

της δεκαετίας του 1970 για την ανάγκη αναζήτησης «δομών, που απομακρύνουν τις αιτίες του πολέμου και προσφέρουν εναλλακτικές στον πόλεμο σε καταστάσεις, όπου πόλεμοι μπορεί να συμβούν» θέτοντας τις θεωρητικές βάσεις για ένα εγχείρημα που στόχευε στην δημιουργία «βιώσιμης ειρήνης», αφενός μέσα από τη διαχείριση των «ριζικών αιτιών» κάθε σύγκρουσης και αφετέρου μέσα από την ανάπτυξη και ενδυνάμωση των «ενδογενών ικανοτήτων» για την αποτελεσματική διαχείριση και ειρηνική επίλυση των βίαιων συγκρούσεων⁷.

Είκοσι χρόνια αργότερα ακόμη μια σημαντική φυσιογνωμία ο Jaun Paul Lederach επέκτεινε ακόμη περισσότερο τον όρο προσδίδοντας μια περισσότερο κοινωνική διάσταση και δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην οικοδόμηση βιώσιμων κοινωνικών σχέσεων⁸, όπου χαρακτηρίζονται από τη δυνατότητα να σχηματίζουν «νέα σχέδια, διαδικασίες και δομές»⁹. Ο Lederach χαρακτήρισε τη διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης ως μια «ολοκληρωμένη ιδέα, που περιλαμβάνει, δημιουργεί και διατηρεί μια πλήρη σειρά διαδικασιών, προσεγγίσεων και φάσεων απαιτούμενων για την μετατροπή της σύγκρουσης σε κάτι περισσότερο βιώσιμες, ειρηνικές σχέσεις»¹⁰.

1.2. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου: η άνοδος του «peacebuilding»

Όπως παρατηρεί η Necla Tschirgi, ο όρος παρά την άμεση αποδοχή του από τη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα, απέκτησε ευρεία χρήση αποκλειστικά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου¹¹. Η αιτιολόγηση του γεγονότος αυτού δύναται να αποδοθεί σε τέσσερις βασικούς παράγοντες, η σύντομη αναφορά των οποίων κρίνεται σκόπιμη, καθώς αποτελούν τους βαθύτερους παράγοντες, που διαμόρφωσαν εκ θεμελίων τη φιλοσοφία της διαδικασίας. Οι παράγοντες αυτοί, λοιπόν, συνομίζονται από την παρούσα εργασία στην εμφάνιση των «νέων πολέμων», τη «νέα ανάγνωση» της ασφάλειας, τη λειτουργική επαναφορά του Συμβούλιο Ασφαλείας, καθώς και την επικράτηση των δυτικών φιλελεύθερων αρχών περί αποτελεσματικής εσωτερικής οργάνωσης και διακυβέρνησης^{12 13}.

⁷. Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «...structures must be found that remove causes of wars and offer alternatives to war in situations where wars might occur.». Peace Building Initiative/Introduction to Peacebuilding. Διαθέσιμο: <http://www.peacebuildinginitiative.org/index34ac.html?pageId=1764#one>. Προσπελάστηκε στις 7/9/2015.

⁸. Lederach J.P., «In Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies», Institute of Peace Press, Washington, D.C., U.S.A., 1997, σελ.75.

⁹. Στο ίδιο, σελ.84, 85.

¹⁰. Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «...a comprehensive concept that encompasses, generates, and sustains the full array of processes, approaches, and stages needed to transform conflict toward more sustainable, peaceful relationships». Στο ίδιο, σελ.20.

¹¹. Tschirgi T., Conflict, Education and Peacebuilding: Converging Perspectives, C&E Journal. Διαθέσιμο στο: <http://conflictandeducation.org/wp-content/uploads/2011/02/1-1-Tschirgi.pdf>. Προσπελάστηκε στις 7/9/2015.

¹². Πρέπει να σημειωθεί πως μια σειρά από ακαδημαϊκούς, διεθνείς και περιφερειακούς ΜΚΟ ήδη από τη δεκαετία του 1980 μελετούσαν και προωθούσαν τρόπους ειρηνικής διαχείρισης των συγκρούσεων. Ωστόσο, με την ιδέα του peacebuilding να βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο, οι προσπάθειες αυτές εντοπιζόνταν στο πλαίσιο έτερων διεθνών θεμάτων, όπως η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και

1.2.1.Οι «νέοι πόλεμοι»¹⁴

Η διάλυση των μεγάλων πολυεθνικών κρατών σε Γιουγκοσλαβία και ΕΣΣΔ είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη στην μεταψυχροπολεμική εποχή της διεθνούς κοινότητας μιας σειράς από συγκρούσεις, που είχαν στον πυρήνα τους αδύναμους έως και ανύπαρκτους θεσμούς των νεοσύστατων κρατών¹⁵. Σε αντίθεση με τους μέχρι τότε βεσφαλικού τύπου πολέμους¹⁶, οι «νέοι πόλεμοι» ήταν περισσότερο εσωτερικής φύσεως υπό την μορφή εθνοτικών και εμφυλίων ενόπλων συρράξεων μεταξύ ομάδων που ζούσαν στο ίδιο έδαφος¹⁷ με τη διαίρεση και των κατακερματισμό των εσωτερικών κοινωνιών να αποτελούν τα βασικά χαρακτηριστικά. Η έλλειψη, λοιπόν, μιας κεντρικής εξουσίας ή/και ενός αποτελεσματικού θεσμικού κράτους, που θα διασφάλιζε την «ενοποίηση» σε θεσμικό, κοινωνικό, πολιτικό και εδαφικό επίπεδο και θα ρύθμιζε με τρόπο εξαναγκαστικό και υποχρεωτικό τις σχέσεις και τα συμφέροντα μεταξύ των ατόμων, εμποδίζοντας τις υπαρκτές φυλετικές και εθνοτικές διαφοροποιήσεις από το να αναδυθούν στην επιφάνεια, θεωρήθηκαν ως τα κύρια αίτια για την κατάρρευση της σταθερότητας και ειρήνης¹⁸.

Οι σύγχρονες μορφές συγκρούσεων είναι άμεσα συνδεδεμένες με την έννοια των «αποτυχημένων κρατών»¹⁹. Ο Francis Fukuyama υποστηρίζει ότι τα αποτυχημένα ή αδύναμα κράτη, όπως Σομαλία, Βοσνία, Καμπότζη, Ρουάντα, Σιέρρα Λεόνε, βρίσκονται στο επίκεντρο των διεθνών κρίσεων²⁰. Ελλείπει αποτελεσματικών θεσμών

η ανάπτυξη της υπαίθρου, που αναλαμβάνονταν από πολυμερείς και διμερείς Οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών. Βλ. Peace Building Initiative. Διαθέσιμο:
<http://www.peacebuildinginitiative.org/index34ac.html?pageId=1764#one>. Προσπελάστηκε στις 7/9/2015.

¹³ . Σχετικά βλ. Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013 και Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών.

¹⁴ . Ο τίτλος λαμβάνεται από βιβλίο του Herfried Munkler, Οι Νέοι Πόλεμοι. Νέοι Εχθροί και Νέες Μορφές Πολέμου, Εκδ. Καστανιώτη, 2005.

¹⁵ . Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ. 37.

¹⁶ . John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Μετ. Ψευτελή Ε., Κοτσουφού Ε., Εκδ. Επίκεντρο Α.Ε., Αθήνα, 2013, σελ. 313.

¹⁷ . Ενδεικτικό είναι το ότι από το 1860 μέχρι το 1941, το 80% των ενόπλων συγκρούσεων αφορούσε περιπτώσεις μεταξύ των κρατών, ενώ από το 1945 μέχρι το 1976, το 85% των συγκρούσεων ήταν ενδογενής. Doyle M.W, Sambanis N., Making War and Building Peace: United Nations Operations, Princeton University Press, 2006, σελ. 11.

¹⁸ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21^ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ. 26.

¹⁹ . Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ. 38, 39. Επίσης, Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 24, 25 και From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.6.

²⁰ . Παράτιθεται στο Ρουμελιώτη Π., Προς έναν Πολυπολικό Κόσμο, Εκδ. Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα, σελ.66.

αποτελούν πηγή πολλών προβλημάτων για τους ανθρώπους που ζουν στην επικράτειά τους, όπως φτώχεια, ναρκωτικά, τρομοκρατία κ.ά. και ως εκ τούτου η οικοδόμηση ισχυρών κρατών, μέσα από τη δημιουργία νέων, κυβερνητικών, κυρίως, θεσμών καθίσταται η βασική προϋπόθεση για την επίλυση των προβλημάτων²¹.

1.2.2. Η «νέα ανάγνωση» της ασφάλειας

Πέρα από την εμφάνιση των εσωτερικών συγκρούσεων, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σηματοδότησε και μια βασική μεταβολή στον τρόπο με την οποίο προσεγγίζεται η έννοια της ασφάλειας. Οι πηγές εσωτερικής και παγκόσμιας αστάθειας δεν περιορίζονται πλέον στο σύνολο των στρατιωτικών απειλών, αλλά αντίθετα οι κοινωνικές, οικονομικές, ανθρωπιστικές και περιβαλλοντικές παράμετροι αποκτούν ιδιαίτερη σημασία²². Ως εκ τούτου φαινόμενα, όπως η κλιματική αλλαγή και οι επιπτώσεις της στον άνθρωπο και το περιβάλλον, η διασπορά των πυρηνικών όπλων, το οργανωμένο έγκλημα και το εμπόριο ναρκωτικών, η παράνομη μετανάστευση, η τρομοκρατία και ο εθνικισμός, η φτώχεια, η πείνα, η υπανάπτυξη και η εξάπλωση των ασθενειών συνιστούν μια «νέα ατζέντα διεθνούς πολιτικής», που επεκτείνει τους προβληματισμούς γύρω από τα θέματα ασφαλείας πέρα από τα ήδη καθιερωμένα στρατιωτικά²³.

Η «νέα ανάγνωση» της ασφάλειας είναι «ανθρωποκεντροποιημένης»²⁴. Τα δύο πιο σημαντικά στοιχεία, τα οποία με τη σειρά τους άσκησαν διαμορφωτική επιρροή πάνω στην έννοια του «peacebuilding» ήταν αφενός η ανάδειξη της λεγόμενης «ανθρώπινης ασφάλειας» (human security) και αφετέρου το θετικό περιεχόμενο, που προσέλαβε η έννοια της ασφάλειας. Σχετικά με το πρώτο, στην μεταψυχροπολεμική περίοδο η ασφάλεια ξεπερνά την «παραδοσιακή» κρατοκεντρική προσέγγιση της κρατικής/εθνικής ασφάλειας και αποκτά ένα σαφές ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα²⁵. Όπως παρατηρεί η Ειρήνη Χειλά «μαζί με την πολιτική ασφάλεια, που αναφέρεται στους ενδογενείς θεσμούς και στις δομές διακυβέρνησης, η “ανθρώπινη ασφάλεια”, που αναφέρεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, ως μέρος της πρώτης αποτελούν για τη δεκαετία του 1990 τα συστατικά της διεθνοποιημένης ασφάλειας, διαμορφώνοντας,

²¹ . Στο ίδιο, σελ. 65.

²² . Στο ίδιο. Επίσης, Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 24, 25 και From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.6.

²³ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 24, 25, 26.

²⁴ . Στο ίδιο.

²⁵ . Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ. 38, 39. Επίσης, Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 24, 25 και From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ

παράλληλα, τις υποχρεώσεις των κρατών, έναντι των πολιτών τους»²⁶. Εστιάζοντας, λοιπόν, στο άτομο ως το κύριο αντικείμενο της ασφάλειας, η ανθρώπινη ασφάλεια αφορά την προστασία των ανθρώπων απέναντι τους κινδύνους, που φέρνουν η φτώχεια, η πείνα, οι ασθένειες, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ένοπλες συγκρούσεις, παρά την προστασία της εθνικής κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών από τις εξωτερικές απειλές²⁷. Ο πρώην Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Koffi Annan, αναφερόμενος στην έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας υποστήριξε πως αυτή αποτελείται από «τρία είδη» ελευθερίας, «την ελευθερία από την ανάγκη, την ελευθερία από το φόβο και την ελευθερία να ζεις κανείς με αξιοπρέπεια»²⁸. Επομένως, με άλλα λόγια η έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας ταυτίζεται με τις έννοιες της ανάπτυξης και της δημοκρατίας²⁹.

Από το παραπάνω προκύπτει και το έτερο χαρακτηριστικό της «νέας ασφάλειας», που συνοψίζεται στο θετικό περιεχόμενο αυτής. Όπως επισημαίνει ο Χ. Μπαξεβάνης η σύγχρονη διάσταση της ασφάλειας δεν περιορίζεται μονάχα στην απουσία του κινδύνου είτε αφορά μια σύγκρουση είτε μια περιβαλλοντική καταστροφή είτε οποιαδήποτε άλλη απειλή για τον άνθρωπο, αλλά προσλαμβάνει άκρως θετικές διαστάσεις ενσωματώνοντας πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές και ανθρωπιστικές παραμέτρους³⁰. Ως εκ τούτου, τα μέσα για την επίτευξη της ασφάλειας δεν περιορίζονται πλέον στα αμιγώς στρατιωτικά, αλλά επεκτείνονται σε πολιτικές δράσεις και συνεργασίες, «εβρισκόμενα σε αλληλεπίδραση με ένα ευρύ φάσμα τοπικών, περιφερειακών και δυναμικών συσχετισμών»³¹.

1.2.3. Η λειτουργική επαναφορά του Συμβουλίου Ασφαλείας

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έφερε την αναθέρμανση του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και την ενεργοποίηση του συστήματος συλλογικής ασφάλειας, το οποίο είχε βρεθεί σε «αχρηστία» στο πλαίσιο της διπολικής διαίρεσης. Το πιο σημαντικό, όμως, ήταν «η ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση, που γνώρισε το Συμβούλιο Ασφαλείας μέσα από το σύνολο των δράσεων και πρωτοβουλιών, που ανέλαβε για την παροχή εγγυήσεων ασφαλείας και την «εμπέδωση της ειρήνης», που απειλούνταν από την νέα διαμορφωθείσα διεθνή πολιτική πραγματικότητα»³².

²⁶ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, σελ.25.

²⁷ . John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Μετ. Ψευτελή Ε., Κοτσουφού Ε., Εκδ. Επίκεντρο Α.Ε., Αθήνα, 2013, σελ. 660.

²⁸ . UN Doc. A/59/2005/Kofi Annan, In Larger Freedom: Towards Development, Human Security and Human Rights for ALL, 21 Μαρτίου 2005. Παρατίθεται στο . Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ. 47.

²⁹ . Στο ίδιο.

³⁰ . Στο ίδιο, σελ. 41.

³¹ . Στο ίδιο.

³² . Στο ίδιο, σελ. 46.

Σε επιχειρησιακό επίπεδο, μάλιστα, η επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου» (Desert Storm) και η συνολική απάντηση της διεθνούς οργανωμένης κοινότητας στην Κρίση του Κόλπου στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 αποτέλεσαν το όχημα για τη μετάβαση του συστήματος συλλογικής ασφαλείας σε μια νέα ψυχροπολεμική εποχή, η οποία απεικονίστηκε με τον πλέον παραστατικό τρόπο στις Αποφάσεις 678, 687 και 688 του Συμβουλίου Ασφαλείας και στην έκταση των σχετικών αρμοδιοτήτων³³.

1.2.4. Η επικράτηση του δυτικού φιλελεύθερου διεθνισμού

Το τέλος του διπολισμού και η επικράτηση των Ηνωμένων Πολιτειών έναντι της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης έθεσαν τον δυτικό τρόπο σκέψης ως την κυρίαρχη ιδεολογία και σε επίπεδο διεθνούς οργανωμένης κοινότητας. Με πίστη στις δυνατότητες του εκσυγχρονισμού και της αλληλεξάρτησης, βασική θέση του δημοκρατικού φιλελευθερισμού αποτέλεσε η εγκαθίδρυση δημοκρατικών αρχών εσωτερικής διακυβέρνησης³⁴. Ως εκ τούτου η δημοκρατία, το κράτος δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το εναρμονισμένο με το διεθνοποιημένο εμπόριο εγχώριο οικονομικό σύστημα, αποτέλεσαν τις αρχές, που θα έπρεπε να μεταφερθούν στις μεταπολεμικές κοινωνίες, ώστε να εδραιωθεί η βιώσιμη ειρήνη³⁵.

Αυτό που θα πρέπει να κρατήσουμε από την ιδέα του φιλελευθερισμού σε αυτό το πρώτο κεφάλαιο είναι ότι πέρα από μια κυρίαρχη ιδεολογία αποτέλεσε κατά κάποιο τρόπο την εργαλειοθήκη των Ηνωμένων Εθνών στην προσπάθειά του να διαχειριστεί την ένταση και την έκταση των νέων απειλών κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Με άλλα λόγια, ενώ η ποιοτική αναβάθμιση του Συμβουλίου Ασφαλείας και της συλλογικής ασφάλειας αποτέλεσαν το αίτιο για την καλλιέργεια προσδοκιών και την υιοθέτηση αισιόδοξων προβλέψεων, ο πολιτικός και οικονομικός φιλελευθερισμός ήταν αυτός που έδωσε τις δυνατότητες (σε θεωρητικό, τουλάχιστον, επίπεδο) για την ανάληψη δυναμικών επιχειρήσεων, ώστε να ανταποκριθεί ο ΟΗΕ στις νέες μορφές συγκρούσεων και η διευρυμένη θεώρηση της ασφάλειας.

³³ . UN Doc. SCRes. 687, 3 April 1991 και UN Doc. SCRes. 688, 5 April 1991, προέβλεπαν μεταξύ άλλων: τη χάραξη των συνόρων μεταξύ Ιράκ[Κουβέιτ και το σεβασμό των διεθνών συνόρων, τη επιστροφή περιουσίας στο Κουβέιτ και την καταβολή αποζημιώσεων από το Ιράκ, την καταστροφή των χημικών και βιολογικών όπλων και την απαγόρευση απόκτησης ή ανάπτυξης πυρηνικού οπλοστασίου, τον επαναπατρισμό και τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ευρύτερη περιοχή. Παρατίθενται στον Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ.48.

³⁴ . Ο φιλελευθερισμός αντλεί τις θεωρητικές του βάσεις από τις απόψεις του Woodrow Wilson περί δημοκρατίας και θεσμών, όπως επίσης του Norman Angell, του Immanuel Kant και του Adam Smith.

³⁵ . Jackson R., Sorensen G., Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση. Επιπλ. Τσάκωνας, Κωνσταντίνιδης Χ., Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 61-65, 83-86, 163-209. Επίσης Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21^ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας, Εκδ. Ποιότητα, 2013, σελ.37-59.

1.3. Ο «νέος παρεμβατισμός»³⁶

Οι εξελίξεις, που έλαβαν χώρα μετά την λύση της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης και οι νέες προκλήσεις, τις οποίες η διεθνής οργανωμένη κοινότητα κλήθηκε να διαχειριστεί, είχαν ως αποτέλεσμα την ανάδειξη σύσταση και υλοποίηση μιας «δεύτερης γενιάς» ειρηνευτικών επιχειρήσεων με έντονα δυναμικό χαρακτήρα³⁷. Οι μέχρι τότε «παραδοσιακές» επιχειρήσεις για την διατήρηση της ειρήνης, αποκλειστικά στρατιωτικής φύσης σε οργάνωση, στελέχωση και λειτουργίες, επεκτάθηκαν ή/και συμπληρώθηκαν από μια σειρά πολιτικών επιχειρήσεων με δράσεις και προωθούμενες πολιτικές, που στόχευαν στην ενδυνάμωση των εσωτερικών θεσμών, την ενθάρρυνση της πολιτικής συμμετοχής, την προαγωγή και προστασία της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την οργάνωση εθνικών εκλογών και την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης³⁸. Το σκεπτικό των σύγχρονων ειρηνευτικών επιχειρήσεων είναι απλό:

ένας εκ θεμελίων και ριζικός ανασχεδιασμός των κοινωνιών, όπου η προηγούμενη εμπειρία δείχνει ότι έχουν την τάση προς τη σύγκρουση, θα εξασφαλίζει αφενός την αποφυγή μιας επαναφοράς τους στον πόλεμο και αφετέρου την είσοδο αυτών στη βιώσιμη ειρήνη και ανάπτυξη³⁹.

1.3.1. Ο δυναμικός χαρακτήρας

Η ουδετερότητα, η αμεροληψία, η διακριτικότητα και ο αποκλειστικά εποπτικός ρόλος των ψυχροπολεμικών ειρηνευτικών επιχειρήσεων για τη διατήρηση της ειρήνης (για τις οποίες ο ΟΗΕ είχε κερδίσει το Νόμπελ Ειρήνης το 1988)⁴⁰ συμπληρώθηκαν (και πολλές φορές προσπεράστηκαν) από την δυναμική και τον έντονο παρεμβατικό χαρακτήρα των επιχειρήσεων, που σημειώθηκαν στην μετέπειτα περίοδο⁴¹.

³⁶ . Ο τίτλος λαμβάνεται από το βιβλίο του James Mayall, *The New Interventionsm, 1994-1994: United Nations Experience in Cambodia, former Yugoslavia and Somalia*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

³⁷ . Μπαξεβάνης Χ.Α., *Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών*, σελ. 38, 39. Επίσης, Χειλά Ε., *Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης*, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 24, 25 και *From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment*, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.

³⁸ . *United Nations Peace-keeping*, United Nations Department of Public Information, Αύγουστος 1993, σελ. 8.

³⁹ . Tschirgi Necla, *Post-Conflict Peace building Revisited: Achievements, Limitations, Challenges*, International Peace Academy, 2004, New York, σελ.4.

⁴⁰ *United Nations Peace-keeping*, United Nations Department of Public Information, Αύγουστος 1993, σελ. 4.

⁴¹ . Οι «παραδοσιακές» επιχειρήσεις των Ηνωμένων Εθνών (« traditional » peacekeeping), γνωστές επιχειρήσεις του Κεφαλαίου VI ½, είχαν ως αποκλειστικό στόχο την εποπτεία της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών από τα ίδια τα αντιμαχόμενα μέρη, όπως επίσης και τη διατήρηση ενός ασφαλούς και αποφορτισμένου περιβάλλοντος, μέχρις ότου οι ολοκληρωνόταν η διαδικασία του «peacemaking». Αυτό, που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις χαρακτηρίζονταν από τις αρχές της αμεροληψίας και της ουδετερότητας, αφού δεν απείχαν από οποιαδήποτε άμεση

Με άλλα λόγια, ο εκδημοκρατισμός του πολιτικού και θεσμικού σκηνικού των μεταπολεμικών κρατών καθιερώνεται μέσα από την πρακτική ως η βασική πολιτική της διεθνούς οργανωμένης κοινότητας για τη διαχείριση των σύγχρονων εσωτερικών συγκρούσεων, καθώς και η απαραίτητη προϋπόθεση για τη μετάβαση των αυτών στη βιώσιμη ειρήνη. Παράλληλα, με την ιδεολογία του φιλελεύθερου δημοκρατικού διεθνισμού και τα κύρια συστατικά του, η φιλελεύθερη δημοκρατία και η καπιταλιστική δράσεις στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεσμικών μεταρρυθμίσεων, των κανόνων δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης προωθούνται ως τα πλέον αποτελεσματικά αντίδοτα απέναντι στη βία και την εθνοτική σύγκρουση ολοκληρώνοντας τη διεθνή στρατηγική για την μεταπολεμική οικοδόμηση μιας πραγματικά βιώσιμης ειρήνης⁴².

1.3.2. Η πολυδιάστατη στοχοθέτηση

Η μεταψυχροπολεμική περίοδος βρίσκει τις ειρηνευτικές επιχειρήσεις να αυξάνονται σε αριθμό, επεκτείνονται σε μέγεθος και γίνονται περισσότερο σύνθετες αναλαμβάνοντας ένα ευρύ φάσμα λειτουργιών, όχι μονάχα στρατιωτικού, αλλά και εξόχως πολιτικού και αστυνομικού χαρακτήρα⁴³. Ως εκ τούτου πέρα από τον έλεγχο ουδέτερων ζωνών και την επιτήρηση της εφαρμογής προηγούμενων συνθηκών ειρήνης, ανακωχής ή εκεχειρίας (στρατιωτικές αρμοδιότητες), οι «peacebuilders» αναλαμβάνουν δράσεις και πρωτοβουλίες για την οργάνωση και διεξαγωγή εθνικών εκλογών, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την μεταρρύθμιση του διοικητικού και δικαστικού συστήματος μιας χώρας, την αναμόρφωση των ενόπλων δυνάμεων αυτής και τον εκσυγχρονισμό των εσωτερικών συστημάτων ασφαλείας (πολιτικές και αστυνομικές αρμοδιότητες)⁴⁴. Πέρα, όμως, από συγκεκριμένα θέματα, όπως η αναμόρφωση του δικαστικού συστήματος και ο αφοπλισμός, η διαδικασία οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης περιλαμβάνει την προώθηση περισσότερο «αφηρημένων» θεμάτων, όπως τα

παρέμβαση στην ίδια τη σύγκρουση και αφήνοντας τα μέρη αυτής να επιλύσουν ειρηνικά τις μεταξύ τους διαφορές. Επιπλέον, αν και αμιγώς στρατιωτικής λειτουργίας, το προσωπικό διατηρούσε ελαφρύ οπλισμό, ενώ χρήση βίας επιτρεπόταν κατ' εξαίρεση, κυρίως για λόγους αυτοάμυνας. Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ. 38, 39. Επίσης, Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 24, 25 και From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ. 32. Επίσης, Doyle M.W, Sambanis N., Making War and Building Peace: United Nations Operations, Princeton University Press, 2006, σελ.11-14.

⁴². Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα: Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδόσεις Ποιότητα, 2013, σελ. 43 και επομ.

⁴³. Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ. 38, 39. Επίσης, Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 56.

⁴⁴. Στο ίδιο.

ανθρώπινα δικαιώματα, η δημοκρατία, η κουλτούρα ειρήνης και συνεργασίας και έννοια της αλληλεξάρτησης⁴⁵.

1.3.3. Το θετικό περιεχόμενο

Η προηγούμενη εμπειρία των Ηνωμένων Εθνών έδειξε ότι το τέλος ενός πολέμου και η σύναψη μιας ειρηνευτικής συμφωνίας μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών δεν εγγυούνται την βιωσιμότητα αυτής της ειρήνης. Όπως παρατηρεί η Necla Tschirgi, σε πολλές περιοχές του κόσμου παρά την τήρηση των συνθηκών ειρήνης και την απουσία πολέμου, οι θεσμικοί παράγοντες (structural factors), που βρίσκονταν στα θεμέλια των αρχικών συγκρούσεων παρέμεναν αδιευθέτητοι με αποτέλεσμα να ενισχύονται διαρκώς⁴⁶.

Αυτό, λοιπόν, που χαρακτηρίζει τις νέες μορφές ειρηνευτικές επιχειρήσεις είναι το ιδιαίτερα θετικό περιεχόμενο, που προσλαμβάνουν⁴⁷. Η Cousens στην εισαγωγή του «Peacebuilding as Politics» υποστηρίζει ότι αν και το βάρος του ενδιαφέροντος τοποθετείται στην καθ' αυτή εμπόλεμη σύγκρουση και τη διασφάλιση της απουσίας της (αρνητικός πόλος), η πρόκληση και ο απώτερος στόχος για την εδραίωση μιας πραγματικά διαρκούς ειρήνης είναι η επίτευξη μιας «στρατηγικής ισορροπίας» ανάμεσα στο παραπάνω και στην δημιουργία των κατάλληλων εργαλείων και θεσμών, που ενδυναμώνουν τις μεταπολεμικές κοινωνίες στην αποτελεσματική και άκρως ενεργητική επίλυση των εντάσεων και τη δημιουργία ειρηνικών κοινωνικών σχέσεων⁴⁸. Η άποψη αυτή είναι άκρως σημαντική, αφού έρχεται να συνδέσει την απουσία βίας με την ανάπτυξη των απαραίτητων για την ειρήνη θεσμών, μηχανισμών και πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στρατηγικών. Η ιδέα της βιώσιμης ειρήνης συναντά μια έτερη ανθρωπιστική και κοινωνική ιδέα, που έχει εκφραστεί ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και συνοψίζεται στον όρο της «βιώσιμης ανάπτυξης»⁴⁹.

1.4. Ο όρος στους κόλπους των Ηνωμένων Εθνών

Ως επακόλουθο της νέας διαμορφωθείσας διεθνούς πραγματικότητας, αλλά και της προαναφερόμενης εφορίας, που χαρακτήριζε τη μεταψυχροπολεμική περίοδο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ο όρος του «peacebuilding» εισήχθη στην οργανωμένη

⁴⁵ . Cousens E.M., Kumar C. and Westerman K., *Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies*, Εκδόσεις Lynne Rienner Publishers, Λονδίνο, 2001, σελ.1.

⁴⁶ . Tschirgi Necla, *Post-Conflict Peace building Revisited: Achievements, Limitations, Challenges*, International Peace Academy, 2004, New York, σελ.4.

⁴⁷ . Σχετικά βλ. Cousens E.M., Kumar C. and Westerman K., *Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies*, Εκδόσεις Lynne Rienner Publishers, Λονδίνο, 2001, σελ.13.

⁴⁸ . Cousens E.M., Kumar C. and Westerman K., *Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies*, Εκδόσεις Lynne Rienner Publishers, Λονδίνο, 2001, σελ.13

⁴⁹ . Χαρακτηριστική είναι η Δήλωση 2007/1 της 8η Ιανουαρίου του Συμβουλίου Ασφαλείας, όπου βιώσιμη ειρήνη και ανάπτυξη τίθενται ως στόχοι της διαδικασίας οικοδόμησης ειρήνης σε μεταπολεμικές κοινωνίες. UN Security Council (2007, 8 January), Statement 2007/1 by the President of the security Council. United Nations Security Council, New York.

διεθνή κοινότητα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 από τον τότε Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, Broutos Broutos-Ghali, σηματοδοτώντας και «επίσημα»⁵⁰ το πέρας από τις παραδοσιακές διαδικασίες της προληπτικής διπλωματίας και της παύσης πυρός σε κάτι περισσότερο δυναμικό, πολυδιάστατο και μακροπρόθεσμο⁵¹. Στο πλαίσιο του «Οδηγού για την Ειρήνη» η διαδικασία εδραίωσης μιας βιώσιμης ειρήνης σε κοινωνίες, που είχαν βιώσει καταστροφικές εμπόλεμες εμπειρίες, περιγράφηκε ως μια ευρεία «δράση με στόχο την αναγνώριση και στήριξη των δομών που διαθέτουν την ικανότητα να ενδυναμώνουν και να στερεοποιούν την ειρήνη, ώστε να αποφεύγεται η οποιαδήποτε επαναφορά στη σύγκρουση»⁵². Από τον ορισμό προκύπτει ότι αναφερόμαστε σε ένα πολύπλευρο όρο και μια εξίσου πολυδιάστατη διαδικασία, που συγκροτείται από ένα ευρύ φάσμα ενεργειών συμπεριλαμβανομένου τόσο συγκεκριμένων δράσεων, που απορρέουν από τις προγενέστερες επιτευχθείσες συνθήκες ειρήνης μέχρι περισσότερο «αφηρημένες», όπως εκείνες που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα και τη δικαιοσύνη⁵³. Ως στόχος τέθηκε η οικοδόμηση και προώθηση της απαραίτητης εμπιστοσύνης και ευημερίας ανάμεσα στους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών, η εξάλειψη όλων των υποφαινόμενων «οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και ανθρωπιστικών προβλημάτων» και η «μετατροπή των ελλειμματικών εθνικών δομών και δυνατοτήτων», που συμβάλουν με τη σειρά τους «στην οικονομική απόγνωση, στην κοινωνική αδικία και στην πολιτική καταπίεση», που βιώνουν εκατομμύρια ανθρώπων⁵⁴.

Το 2000 η έκθεση του Panel για τις Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις των Ηνωμένων Εθνών (γνωστή ως έκθεση Brahimi) ήρθε ώστε να επιβεβαιώσει, αλλά και να επεκτείνει ακόμη περισσότερο την ερμηνεία του όρου και της διαδικασίας κάνοντας λόγο για «δράσεις ειλημμένες στην *αθέατη* πλευρά της σύγκρουσης με στόχο την ανασυγκρότηση των θεμελίων για ειρήνη και την παροχή των εργαλείων για την οικοδόμηση των βάσεων

⁵⁰ . Η πρώτη επιχείρηση στο πλαίσιο της «δεύτερης γενιάς» πραγματοποιήθηκε στο έδαφος της Ναμίμπια στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Εκεί UNTAG (United Nations Transitional Assistance Group) επόπτευσε την υλοποίηση ενός πολιτικού εγχειρήματος από τα Ηνωμένα Έθνη για την μετάβαση της χώρας σε καθεστώς ανεξαρτησία, αποκρούφωμα του οποίου αποτέλεσε η διεξαγωγή των πρώτων ελεύθερων και δίκαιων εκλογών το Νοέμβριο του 1989. United Nations Peace-keeping, United Nations Department of Public Information, Αύγουστος 1993.

⁵¹ . Berdal M., Economides S., United Nations Interventionism 1994-2004, Cambridge University Press, 2007, σελ. x.

⁵² . Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «[...]action to identify and support structures which will tend to strengthen and solidify peace in order to avoid a relapse in conflict». Broutos Broutos-Ghali, An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping, Έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, ως Απάντηση της Δήλωσης, που υιοθετήθηκε από Summit Meeting s στο Συμβούλιο Ασφαλείας στις 31 Ιανουαρίου 1992, παρ.21.

⁵³ . Cousens E.M., Kumar C. and Westerman K., Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies, Εκδόσεις Lynne Rienner Publishers, Λονδίνο, 2001, σελ.15.

⁵⁴ . Broutos Broutos-Ghali, An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping, Έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, ως Απάντηση της Δήλωσης, που υιοθετήθηκε από Summit Meeting s στο Συμβούλιο Ασφαλείας στις 31 Ιανουαρίου 1992, παρ.55, 56, 57 και 21.

για κάτι περισσότερο από την απουσία πολέμου»⁵⁵. Ενισχύοντας το πολύπλευρο της διαδικασίας, ο ορισμός του 2000 περιελάμβανε ένα εξίσου ευρύ φάσμα δράσεων, όπως η ενσωμάτωση των πρώην αντιμαχόμενων στην κοινωνία, η ενδυνάμωση του νόμου, η βελτίωση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα από τον έλεγχο, την παροχή τεχνικής βοήθειας για δημοκρατική ανάπτυξη, εκλογές και προώθηση τεχνικών επίλυσης και συμφιλίωσης⁵⁶.

Με τη πάροδο των ετών η διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης σε μεταπολεμικές κοινωνίες μετεξελίχθηκε σε μια διαρκώς αναπτυσσόμενη «βιομηχανία»⁵⁷. Ένα σύνολο διεθνών και εθνικών δρώντων, συμπεριλαμβανομένου όχι μόνο διεθνών οργανισμών, αλλά και δρώντων από την κοινωνία των πολιτών και τον ιδιωτικό τομέα άρχισαν να περιλαμβάνουν τη διαδικασία ανάμεσα στις δράσεις τους, ενώ τόσο η θεωρία όσο και η πρακτική έγιναν μάρτυρες διαφόρων προσπαθειών για την εννοιολογική οριοθέτηση του όρου⁵⁸. Το γεγονός ότι η διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης πότε δεν ορίστηκε ευκρινώς από τον Οργανισμό (κάτι το οποίο ενδεχομένως θα αμφισβητούσε σοβαρά τις θεμελιώδεις αρχές της εθνικής κυριαρχίας και της πολιτικής ανεξαρτησίας των κρατών) έδωσε τη δυνατότητα και τα περιθώρια για τη διαμόρφωση διαφορετικών εννοιολογικών προσεγγίσεων, η κάθε μια με βάση τα χαρακτηριστικά τους, τη δομή, τους στόχους και τις προθέσεις κάθε ενδιαφερόμενου φορέα

1.4.1. Οι επιχειρησιακές αρχές

Μολονότι δεν υπάρχει μια καθολικά αποδεκτή θέση για τι περιλαμβάνει η διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης, ο ΟΗΕ στοχεύοντας στη χάραξη μιας κοινής γραμμής μεταξύ των διαφόρων δρώντων, αλλά ενδεχομένως σε μια προσπάθειά του να σχηματοποιήσει μια διαδικασία, που ως *ad hoc* ήταν ρευστή «διακήρυξε» μια σειρά από επιχειρησιακές αρχές. Μολονότι και στο σημείο αυτό δεν υπάρχει μια καθολική στάση, οι σημαντικότερες θεωρητικές αρχές αποτελούν: η «εθνικοποίηση» των διαδικασιών, η ανάπτυξη των εγχώριων δυνατοτήτων για την επίτευξη μιας αυτοτροφοδοτούμενης ειρήνης και ενοποίηση των επιμέρους πολιτικών σε μια ενιαία.

- «Εθνικοποίηση» ή «Εθνική οικειοποίηση» της διαδικασίας⁵⁹ (National Ownership): η οικοδόμηση μιας βιώσιμης ειρήνης και μιας σταθερής

⁵⁵ . Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο «[...]activities undertaken on the far side of conflict to reassemble the foundations of peace and provide the tools for building on those foundations something that is more than just the absence of war». Brahimi Report, Identical letters dated 21 August 2000 from the Secretary-General to the President of the General Assembly and the President of the, 2000, παρ. 13.

⁵⁶ . Στο ίδιο.

⁵⁷ . Paris R., *At War's End. Building Peace After Civil Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 2004. Επίσης, Berdal M. R., Economides S., *United Nations Interventionism, 1994-2004*, Cambridge University Press, UK, 2007, σελ. x.

⁵⁸ . Για την καταγραφή μερικών εκ των σημαντικότερων σχετικών ορισμών, βλ. UN Peacebuilding: an Orientation, Peacebuilding Support Office, Sept. 2010, σελ. 47. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/peacebuilding_orientation.pdf. Προσπελάστηκε στις 18/6/2015. Επίσης, βλ. Peacebuilding Initiative/Introduction to Peacebuilding. Διαθέσιμο στο: <http://www.peacebuildinginitiative.org/index34ac.html?pageId=1764#two>.

⁵⁹ . Η μετάφραση είναι προσωπική.

πολιτειακής ζωής αποτελεί μια πρόκληση, που αφορά καταρχήν τις ίδιες της μεταπολεμικές κοινωνίες⁶⁰. Η ευθύνη για την πρόοδο και την επιτυχία του εγχειρήματος βαραίνει πρωτίστως τους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών και των κυβερνήσεών τους, οι οποίοι υπό την στήριξη και την καθοδήγηση της διεθνούς κοινότητας σχεδιάζουν, υλοποιούν και ενεργούν προς τη δημιουργία των βάσεων για μια αυτοσυντηρούμενη ειρήνη⁶¹.

- Ενδυνάμωση των εθνικών δυνατοτήτων⁶²(Capacity Building): η ανάπτυξη των δυνατοτήτων των μεταπολεμικών κοινωνιών θα πρέπει να αποτελεί τον βασικό άξονα γύρω από τον οποίο κινείται το σύνολο των διεθνών προσπαθειών, ήδη από την έναρξη του εγχειρήματος⁶³. Στόχος, λοιπόν, του «peacebuilding» είναι να καταστήσει σταδιακά την εξωτερική βοήθεια όλο και λιγότερο αναγκαία, καθώς η ικανότητα των ανθρώπων και των κυβερνήσεων των μεταπολεμικών κοινωνιών να διαχειρίζονται αφ' εαυτού τους την πορεία προς την βιώσιμη ειρήνη αυξάνεται⁶⁴.
- Κοινή στρατηγική (Common Strategy): οι διαδικασίες οικοδόμησης ειρήνης οφείλουν να στηρίζονται σε μια κοινή στρατηγική, βάση της οποίας τίθενται οι κύριες προτεραιότητες, αποφασίζονται οι δράσεις και πολιτικές και καθορίζονται οι κύριοι δρώντες, όπως και οι μεταξύ τους σχέσεις συνεργασίας και διασύνδεσης⁶⁵. Συνδέοντας, μάλιστα, την εν λόγω επιχειρησιακή αρχή με την πρώτη θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι στρατηγικές αυτές θα πρέπει να εναρμονίζονται με εκείνες, που συντάσσονται και προτείνονται από την ίδια την μεταπολεμική κοινωνία μέσω των εθνικών τους κυβερνήσεων (υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχουν καταλυθεί ως αποτέλεσμα του πολέμου)⁶⁶. Επομένως, κάθε φορά, που μιλάμε για κοινή στρατηγική οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης θα πρέπει να εννοούμε αφενός την σύμπνοια και συνεργασία μεταξύ των διεθνών δρώντων και αφετέρου μεταξύ αυτών και των εσωτερικών.

1.4.2. Οι βασικές προτεραιότητες

Κάθε μεταπολεμική κοινωνίας εμφανίζει μοναδικά χαρακτηριστικά και ανάγκες. Ωστόσο, όπως υποστηρίζεται χαρακτηριστικά από τα Ηνωμένα Έθνη μετά την παύση

⁶⁰ . The United Nations Peacebuilding Architecture. Διαθέσιμο στο : http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/pbso_architecture_flyer.pdf. Προσπελάστηκε στις 10/9/2015.

⁶¹ . UN Peacebuilding: an Orientation, United Nations Peacebuilding Support Office, Sep.2010. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/peacebuilding_orientation.pdf, σελ.5.

⁶² . Η μετάφραση είναι προσωπική.

⁶³ . Peacebuilding: an Orientation, United Nations Peacebuilding Support Office, Sep.2010. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/peacebuilding_orientation.pdf, σελ.6.

⁶⁴ . Στο ίδιο.

⁶⁵ . Στο ίδιο.

⁶⁶ . The United Nations Peacebuilding Architecture. Διαθέσιμο στο : http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/pbso_architecture_flyer.pdf. Προσπελάστηκε στις 10/9/2015.

των εχθροπραξιών (και μάλιστα, σε ένα διάστημα 24 μηνών από την παύση της βίας) «[...]οι εθνικές και διεθνείς προσπάθειες [...]θα πρέπει να επικεντρώνονται στην εξυπηρέτηση των αμεσότερων και σημαντικότερων στόχων της διαδικασίας του “peacebuilding”: την ίδρυση ασφάλειας, την οικοδόμηση της αξιοπιστίας των πολιτικών διαδικασιών, την παροχή αρχικών “μερισμάτων ειρήνης” και την επέκταση των εθνικών δυνατοτήτων»⁶⁷. Μολονότι διαφέρουν σε κάθε μεταπολεμική κοινωνία, οι βασικές προτεραιότητες, σύμφωνα με των ΟΗΕ δύναται να συνοψιστούν στις:

- Διασφάλιση σωματική και πνευματική ασφάλεια των ανθρώπων (safety and security)
- Παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών, όπως νερό, στέγη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, βασική παιδεία.
- Οικοδόμηση των κρατικών θεσμών και της Δημόσιας Διοίκησης σε εθνικό και υπο-εθνικό επίπεδο
- Στήριξη των πολιτικών διαδικασιών (εκλογές) και των διαδικασιών συμφιλίωσης και διαλόγου.
- Προώθηση των κανόνων δικαίου
- Οικονομική ανάκαμψη, συμπεριλαμβανομένου της δημιουργίας θέσεων εργασίας και βελτίωσης των όρων διαβίωσης, με ειδική μέριμνα για τους νέους απόστρατους⁶⁸.

Μάλιστα καθίσταται σαφές ότι σε ορισμένες χώρες ενδέχεται να χρειάζονται πρωτοβουλίες, που στοχεύουν στην αντιμετώπιση περισσότερο εξειδικευμένων ζητημάτων, όπως η διακίνηση των ναρκωτικών, η αυξημένη εγκληματικότητα, η παράνομη εκμετάλλευση φυσικών πόρων, η αντιμετώπιση του HIV/AIDS κ.α.⁶⁹.

Εν κατακλείδι, η διαδικασία οικοδόμησης μιας βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης αναγνωρίζεται -σε ένα θεωρητικό επίπεδο- ως μια μακρόχρονη διαδικασία, που έχει ως κύριο στόχο τη δημιουργία μιας άκρως θετικής και εσωτερικά υποστηριζόμενης ειρήνης. Μέσα από την δράση σε πολλαπλούς τομείς και με οδηγό τις επιχειρησιακές αρχές, που έχει θεσπίσει ο ΟΗΕ με το πέρασμα των χρόνων, το εγχείρημα στοχεύει στην ενδυνάμωση των μετα-συγκρουσιακών ανθρώπινων κοινωνιών τόσο στην αποτελεσματική διαχείριση των πολυδιάστατων εντάσεων όσο και στη δημιουργία

⁶⁷ . Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «national and international efforts [...] should focus on meeting the most urgent and important peacebuilding objectives: establishing security, building confidence in a political process, delivering initial peace dividends and expanding core national capacity». UN Peacebuilding: an Orientation, United Nations Peacebuilding Support Office, Sep.2010. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/peacebuilding_orientation.pdf, σελ.12.

⁶⁸ . Βλ. UN Peacebuilding: an Orientation, United Nations Peacebuilding Support Office, Sep.2010. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/peacebuilding_orientation.pdf, σελ.12 και The United Nations Peacebuilding Architecture. Διαθέσιμο στο: http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/pbso_architecture_flyer.pdf. Προσπελάστηκε στις 10/9/2015

⁶⁹ . Στο ίδιο.

συνεργατικών και αξιόπιστων σχέσεων, τόσο μεταξύ τους όσο και με εθνικές τους κυβερνήσεις.

Συνοψίζοντας: Στο κλείσιμο αυτού του πρώτου εισαγωγικού κεφαλαίου θα πρέπει να κρατήσουμε ότι η διαδικασία οικοδόμησης βιώσιμης ειρήνης (peacebuilding) αποτελεί ένα εγχείρημα, το περιεχόμενο του οποίου διαμορφώθηκε σημαντικά από την νέα διεθνή πραγματικότητα, που σχηματίστηκε μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου. Οι μέχρι τότε «παραδοσιακές» επιχειρήσεις για τη διατήρηση της ειρήνης-εν πολλοίς στρατιωτικές σε φύση και λειτουργία-επεκτάθηκαν και συμπληρώθηκαν από μια σειρά επεμβάσεις πολιτικού χαρακτήρα και από δράσεις με στόχο την ενδυνάμωση των εσωτερικών θεσμών, την ενθάρρυνση της πολιτικής συμμετοχής, την προαγωγή και προστασία της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την οργάνωση εθνικών εκλογών και την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης⁷⁰.

Ωστόσο στο πεδίο τα ερωτήματα είναι πολλά. Οι αρχές που θεσπίζονται και η αποτελεσματική εικόνα, που αποτυπώνεται σε θεωρητικό επίπεδο αντιδιαστέλλονται από αυτά λαμβάνουν χώρα στην πράξη. Πέρα από τι αποτελεί «peacebuilding» σε θεωρητικό επίπεδο, η πρακτική γεννά μια σειρά από σημαντικότερα ζητήματα, με σημαντικότερο αυτό της αποτυχίας. Αυτό είναι, που απασχολεί και την παρούσα εργασία και για την μελέτη του οποίου ερευνώνται τρεις βασικοί παράγοντες:

- ο ΟΗΕ, ως ο πλέον σημαντικός θεσμός σε διεθνές επίπεδο εντεταλμένος για τη διασφάλιση της ειρήνης, της ασφάλειας και της ανάπτυξης, σχετικά το πόσο ικανός είναι στην υλοποίηση αυτού του εγχειρήματος,
- οι μεταπολεμικές κοινωνίες και το κατά πόσο έτοιμες είναι να δεχτούν την ειρηνευτική επέμβαση και τα αποτελέσματα αυτής και τέλος
- η ίδια την ιδέα της ειρήνης, ως ένα «concept» με τις δικές του αρχές και τους δικούς του κανόνες, εξετάζοντας το κατά πόσο δυνατή είναι εδραίωσή της με βάση τα υφιστάμενη δεδομένα.

Τα επόμενα δύο κεφάλαια είναι αφιερωμένα στην διερεύνηση των τριών αυτών παραγόντων.

⁷⁰ . United Nations Peace-keeping, United Nations Department of Public Information, Αύγουστος 1993.

2 .ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Οικοδόμηση Ειρήνης σε Μεταπολεμικές Κοινωνίες: Από τη θεωρία στην πράξη

“Η UNOSOM άλλαξε ότι πίστευα για τον ΟΗΕ. Τώρα θεωρώ πως οι άνθρωποι των Ηνωμένων Εθνών δεν διαφέρουν από τους επιχειρηματίες..»,

κάτοικος της Σομαλίας⁷¹

Όπως διαπιστώνει ο πρώην αρχηγός των ειρηνευτικών επεμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών, Jean-Marie Guehemo, «η διατήρηση της ειρήνης αποτυπώνει τις προβληματικές προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών να υλοποιήσουν αυτά, που διακηρύττουν και να ανταποκριθούν στην κύρια ευθύνη τους τη διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας»⁷². Παρά το πολυδιάστατο του εγχειρήματος, που θεσπίζεται διακηρυκτικά, στην «ωμή» επιχειρησιακή πραγματικότητά το «peacebuilding» αποτελεί για τον Οργανισμό μια εμφανώς πολιτική διαδικασία. Η προσπάθεια «αποπολιτικοποίησης», που διαφαίνεται μέσα από τις εκθέσεις, τις δηλώσεις και τις γενικότερες παρεμβάσεις των οργάνων των Ηνωμένων Εθνών βρίσκει ως σταθερή αντίρροπη δύναμη την έντονη πολιτική διάσταση, που αυτή έχει λάβει διαχρονικά με το πέρασμα των χρόνων. Ως εκ τούτου διαχρονικός οδηγός για την περάτωση αυτού του ομολογουμένως απαιτητικού εγχειρήματος δεν αποτελεί η κάθε φορά απαιτούμενη στρατηγική, αλλά η απόδοση μιας πολιτικής λύσης, που επικεντρώνεται στην δογματική προώθηση του λεγόμενου «φιλελεύθερου δημοκρατικού διεθνισμού» και των δύο βασικών συνιστωσών του: της δημοκρατίας (και κατ' επέκταση τον εκδημοκρατισμού) και των ανοικτών στο διεθνές εμπόριο εγχώριων αγορών⁷³.

2.1. Η επιχειρησιακή πραγματικότητα: οι περιπτώσεις της Σομαλίας, της Καμπότζης και της Ρουάντα.

Παρά ταύτα, η προώθηση των δημοκρατικών αρχών και του δυτικού τρόπου εσωτερικής κα εξωτερικής συμπεριφοράς δεν έχει οδηγήσει τις περισσότερες μεταπολεμικές κοινωνίες σε ένα βιώσιμο και ειρηνικό αύριο. Μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις η προώθηση του άμεσου εκδημοκρατισμού έφερε τα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα, με την βία και τις συγκρούσεις να εντείνονται και την προοπτική της βιώσιμης ειρήνης και ανάπτυξης να αναστέλλονται περεταίρω.

⁷¹. Cousens E.M., Kumar C., Wermester K., Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies, Lynne Rienner Publisher, London, 2001, σελ.75.

⁷². Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «... UN peacekeeping has reflected the troublesome efforts of the UN to practice what it preaches, and to line it up to its primary responsibility to maintain international peace and security». Παρατίθεται στο Newman E., Schnabel A., Recovering from Civil Conflict: Reconciliation, Peace and Development, Frank Cass Publishers, UK, 2002, σελ. 4, 5.

⁷³. Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα: Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ.41.

2.1.1. Η περίπτωση της Καμπότζη: οι εκλογές δεν έφεραν τη δημοκρατία

Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν οι Mats Berdal και Michael Leifer «η Καμπότζη είναι χρησιμότερο να ειδωθεί ως ένα παράδειγμα των δυνατοτήτων και των περιορισμών των Ηνωμένων Εθνών στη μεταφύτευση της δημοκρατίας και της πολιτικής σταθερότητας σε χώρες, που εξέρχονται από παρατεταμένες περιόδους αστάθειας, βίας και πολέμου, μέσα σε μια αναμφισβήτητα τραυματική, αδύναμη και διαιρεμένη κατάσταση»⁷⁴. Η επιχείρηση στην Καμπότζη αποτέλεσε το πρώτο μεγάλης έκτασης μεταψυχροπολεμικό εγχείρημα για την οικοδόμηση μιας βιώσιμης ειρήνης και ενός φιλελεύθερου δημοκρατικού κράτους⁷⁵. Η Συμφωνία των Παρισίων, που υπεγράφη τον Οκτώβριο του 1991, έδινε στα Ηνωμένα Έθνη έναν εξέχοντα ρόλο τόσο στη διοίκηση της χώρας και όσο στην πορεία μετάβασής της σε μια δημοκρατική διακυβέρνηση. Κύρια αρμοδιότητα της UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia), η οποία συστάθηκε το Φεβρουάριο του 1992⁷⁶, ήταν η προετοιμασία και η διεξαγωγή δημοκρατικών εκλογών (των δεύτερων στην ιστορία της χώρας μετά την αποτυχημένη εμπειρία του 1946)⁷⁷ για την ανάδειξη μιας διεθνώς αναγνωρισμένης και όσο το δυνατόν ευρύτερης σε εκπροσώπηση δημοκρατικής κυβέρνησης, καθώς και τη συγκρότηση ενός φιλελεύθερου δημοκρατικού Συντάγματος ως οι πλέον μια «δίκαιες και βιώσιμες λύσεις» σε μια χώρα με χρόνια βία και ανθρώπινο πόνο⁷⁸.

Η UNTAC, παρά την αρνητική εμπειρία του παρελθόντος, το σαφή ανταγωνισμό μεταξύ των φατριών⁷⁹ και την άρνηση μιας εξ αυτών, εκείνης των Ερυθρών Χμέρ, να συμμετάσχει στις εκλογές, απειλώντας, παράλληλα, την ομαλή διεξαγωγή της

⁷⁴ . Προσωπική Μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «Cambodia is much more usefully seen as an example of the possibilities as well as the limitations of the UN's role in transplanting democracy and political stability to encounter that are emerging, in what is necessarily a traumatized, weakened and divided condition, from protracted periods of instability, violence and war». Berdal M., Economides S., United Nations Interventionism 1991-2004, Cambridge University Press, 2007, σελ.64

⁷⁵ . Dabbins J., Jones S.G., Crane K., Rathmell A., Steele B., Teltschik R., Timilsina A., The UN's Role in Nation-Building. From the Congo to Iraq, RAND Corporation, 2005, σελ.70.

⁷⁶ . UNSC Res.745, 28 Φεβρουαρίου 1992.

⁷⁷ . Η Καμπότζη είχε μια περιορισμένη και άκρως αρνητική εμπειρία από το δημοκρατικό συστήματα διακυβέρνησης. Οι πρώτες στην ιστορία της Καμπότζη δημοκρατικές εκλογές, το 1946, δεν έτυχαν βιωσιμότητας, καθώς το πραξικόπημα του Βασιλιά Sihanouk, που θεωρούσε τον εαυτό του «φυσικό κυβερνήτη» της χώρας ανέτρεψε την εκλεγμένη κυβέρνηση του Δημοκρατικού Κόμματος, φέρνοντας τη βία, το φόβο, τη φυλάκιση και τη δολοφονία των πολιτικών αντιπάλων. Στο ίδιο, σελ.73, 74.

⁷⁸ . Berdal M., Economides S., United Nations Interventionism 1991-2004, Cambridge University Press, 2007, σελ.32.

⁷⁹ . Μέχρι το 1992, η κοινωνία της Καμπότζη ήταν διαιρεμένη σε τέσσερις κύριες φατρίες, με ισάριθμα πολιτικούς σχηματισμούς. Το ισχυρότερο, το Λαϊκό Κόμμα (People's Party), του Hun Sen αντιμετώπιζαν με τις υπόλοιπες τρεις, το Ενωμένο Εθνικό Μέτωπο για μια Ανεξάρτητη, Ουδέτερη, Ειρηνική και Συνεργατική Καμπότζη (United National Front for an Independent, Neutral, Peaceful and Cooperative Cambodia), με ηγέτη τον Πρίγκιπα Norodom Sihanouk, το Κόμμα της Δημοκρατικής Καμπουτζέας, γνωστό ως Ερυθροί Χμέρ και το Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο των Χμέρ, υπό την αρχηγία του Son Sann. Αρμοδιότητα της UNTAC ήταν η διασφάλιση της συνεργασίας αυτών των φατριών και κατά τα διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, η αναγνώριση των αποτελεσμάτων των επικείμενων εκλογών και αποφυγή επαναφοράς τους στις εμφύλιες συγκρούσεις. Στο ίδιο, σελ. 74.

διαδικασία, κατάφερε άμεσα, σε ένα διάστημα επτά μηνών, να προετοιμάσει και να οργανώσει τις προβλεπόμενες εκλογές, οι οποίες και έλαβαν χώρα το Μάιο του 1993⁸⁰. Παρά την εν λόγω επιτυχία, όμως, οι δεκαετίες, που ακολούθησαν την αποχώρηση των Ηνωμένων Εθνών, χαρακτηρίστηκαν από μια εμφανή στασιμότητα στην δημοκρατική ανάπτυξη της χώρας, η οποία αποτυπώθηκε και μέσα από τη βία και τη χειραγώγηση, που συνόδευσαν τις βουλευτικές εκλογές του 1998⁸¹.

2.1.2. Ρουάντα: η τραγωδία του «πολικού φιλελευθερισμού»

Σύμφωνα με τον Ronald Paris «καμία επιχείρηση οικοδόμησης της ειρήνης δεν απέτυχε τόσο όσο όσες αυτές στην Ρουάντα και τη Αγκόλα»⁸². Η περίπτωση της Ρουάντα απεικονίζει με τον πλέον ειδικό τρόπο την κορύφωση της εθνοτικής αντιπαράθεσης, του φόβου και της βίας.

Οι κοινωνία της Ρουάντα ήταν παραδοσιακά διαιρεμένη σε δύο κύριες εθνοτικές ομάδες: του Hutu και του Tutsi. Έπειτα από χρόνια διαπραγματεύσεων μεταξύ του RPF (Rwanda Patriotic Front), που είχε δημιουργηθεί από εξόριστους Tutsi στη γειτονική Uganda, και της υφιστάμενης κυβέρνησης των Hutu στη χώρα υπεγράφη στην Αρούσα της Τανζανίας η ομώνυμη συμφωνία ειρήνης τον Αύγουστο του 1993⁸³. Η Συμφωνία της Αρούσα προέβλεπε μεταξύ άλλων τη δημιουργία μιας μεταβατικής κυβέρνησης στην οποία οι Tutsi θα μοιράζονταν την εξουσία με τους Hutu και την οργάνωση βουλευτικών εκλογών το 1995, όλα υπό την επίβλεψη μιας ουδέτερης διεθνούς δύναμης (UNAMIR, United Nations Assistance Mission for Rwanda)⁸⁴. Η ιδέα πίσω από τη συνθήκη ήταν πως ο εκδημοκρατισμός σε συνδυασμό με ένα πολυκομματικό σύστημα θα οδηγούσαν στο τέλος του πολέμου και στην είσοδο της χώρας στην βιώσιμη ειρήνη⁸⁵.

Ωστόσο, όπως παρατηρεί ο Roland Paris «η πίστη της διεθνούς κοινότητας στις ειρηνευτικές ικανότητες του εκδημοκρατισμού και της αγοραιοποίησης αποδείχτηκαν τραγικά άστοχες»⁸⁶. Ο ανταγωνισμός στο πλαίσιο των δημοτικών, βουλευτικών και προεδρικών εκλογών όξυνε την ένταση ανάμεσα στις δύο κυρίαρχες φιλές, οι εθνικιστικές τάσεις έφτασαν οξύνθηκαν, δημιουργώντας το χώρο για το σχηματισμό μιας ενός νέου ακραία εθνικιστικού πολιτικού σχηματισμού (του Coalition pour la Defense de la Republique), με ανοικτά εκφρασμένες ακραίες απόψεις κατά των Tutsi.

⁸⁰ . Szakmary L., The Khmer Rouge and Cambodia, στο Cold War Museum. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: <http://www.coldwar.org/articles/70s/KhmerRougeandCambodia.asp>. Προσπελάστηκε στις 8/9/2015.

⁸¹ . Dabbins J., Jones S.G., Crane K., Rathmell A., Steele B., Teltschik R., Timilsina A., The UN's Role in Nation-Building. From the Congo to Iraq, RAND Corporation, 2005, σελ.86.

⁸² . Paris R., At War's End. Bulding Peace After Civil Conflict, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 2004, σελ.63.

⁸³ . Rwanda Civil War. Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_Civil_War. Προσπελάστηκε στις 6/9/2015.

⁸⁴ . Στο ίδιο, σελ.63

⁸⁵ . Στο ίδιο.

⁸⁶ . Στο ίδιο, σελ.73.

Οι δολοφονικές επιθέσεις εναντίον των Tutsi έγινε περισσότερο συχνό φαινόμενο, ενώ οι πολιτικές δολοφονίες, επεκτάθηκαν σε όλους όσους υποστήριζαν δημόσια την δημοκρατική μετάβαση ή ασκούσαν αρνητική κριτική στην υφιστάμενη κυβέρνηση για καθυστερήσεις στην υλοποίηση των όσων προβλέπονταν στη Συμφωνία της Αρούσα . Οι μήνες, που ακολούθησαν της Συμφωνίας καταγράψαν την εξόντωση πάνω από πεντακοσίων χιλιάδων Tutsi, την ώρα που περίπου τέσσερα εκατομμύρια εκτοπίστηκαν από τα σπίτια τους σε μια από τις βιαιότερες πράξεις στην ιστορία της ανθρωπότητας⁸⁷.

Σύμφωνα με τον Roland Paris η μαζική εξόντωση των Tutsi αποτέλεσε την «έσχατη προσπάθεια» να παρεμποδιστεί η εφαρμογή της Συμφωνίας της Αρούσας. Τα σχέδια για πολιτική φιλελευθεροποίηση και συγκρότηση μιας κυβέρνησης συνασπισμού, μέσω δημοκρατικών εκλογών καθιστούσαν πρόκληση για την διαχρονική και αδιαμφισβήτητη κυριαρχία των Hutu στην Ρουάντα. Ως εκ τούτου, στην προοπτική να μοιραστούν την εξουσία τους οι Hutu επέλεξαν τον αφανισμό των πολιτικών της εχθρών και μιας ολόκληρης εθνοτικής φυλής, συμπεριλαμβανομένου και περισσότερο διαλλακτικών ομοεθνών Hutu. Η περίπτωση της Ρουάντα, αποτελεί την πλέον τραγική κατάληξη, που μπορεί να έχει η πολιτική φιλελευθεροποίηση όχι μόνο απέτυχε να συμφιλιώσει τα εμπόλεμα μέρη στη Ρουάντα, αλλά αποτέλεσε τον καταλυτικό παράγοντα αυτής⁸⁸.

2.2. Οι απρόβλεπτες συνέπειες

Ακόμη και μέσα στο δικό του πλαίσιο και προσεγγίζοντας τη διαδικασία με βάση τις δικές του δυνατότητες και σύμφωνα με το τι μπορεί εκείνος να παρέχει –πολλές φορές ανεξάρτητα από το τι απαιτείται⁸⁹- ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών φαίνεται αδύναμος και αποπροσανατολισμένος από τον βασικό του στόχο, που δεν είναι άλλος από την δημιουργία των βάσεων για μια «αυτοσυντηρούμενη» ειρήνη⁹⁰. Στη Ρουάντα (όπως και της Αγκόλα) καταδεικνύει την εξαιρετικά άσχημη τροπή, που μπορούν να πάρουν τα εγχειρήματα προώθησης του φιλελευθερισμού σε κοινωνίες, όπου τα ζητήματα ισχύος παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η γενοκτονία των Tutsi από τους Hutu αποτέλεσε μια πολιτική ενέργεια, η οποία υποδήλωνε την ισχύ και την κυριαρχία της μιας εθνοτικής ομάδας έναντι της άλλης και επάνω στο κράτος. Η μετατροπή των στρατιωτικών ομάδων σε πολιτικές μέσα από τον συναγωνισμό κατά την εκλογική αναμέτρηση αποδείχτηκε μια κενή προσδοκία, καθώς, όπως αναφέρει ο Roland Paris οι

⁸⁷ .Στο ίδιο.

⁸⁸ . Paris R., *At War's End. Building Peace After Civil Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 2004, σελ. 73.

⁸⁹ . Στο σημείο αυτό γίνεται αναφορά στη λεγόμενη «απαγωγική μέθοδο» διαμόρφωσης της διαδικασίας οικοδόμησης ειρήνης. Αναλυτική βλ. Cousens E.M., Kumar C., Wermester K., *Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies*, Lynne Rienner Publisher, London, 2001, σελ.5-8.

⁹⁰ . 106 Lederach J.P., *Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ.84

εκλογές δεν αποτέλεσαν για τις κοινωνίες τίποτε άλλο παρά «πόλεμο με άλλα μέσα»⁹¹, ενώ ακόμη και στην περίπτωση της Καμπότζη οι δημοκρατικές εκλογές πραγματοποιήθηκαν δεν οδήγησαν στην καθιέρωση της δημοκρατίας ως βασική πολιτειακή δομή. Αντίθετα η βία και ο εκφοβισμός παρέμειναν σταθερά χαρακτηριστικά της κοινωνίας.

Συνοψίζοντας: Είναι σαφές ότι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ρίχνει το βάρος των επιχειρήσεων και των διαδικασιών για την οικοδόμηση μιας βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης στον πολιτικό τομέα και τη δημιουργία φιλελεύθερων δημοκρατικών κοινωνιών, με τα μέσα, που επιστρατεύονται άμεσες να περιλαμβάνουν άμεσες εκλογές, διαδικασίες μετατροπής των διαφόρων οπλαρχηγών σε πολιτικούς ηγέτες, εθνοσυνελεύσεις, με στόχο την πολιτική συμφιλίωση των αντιμαχόμενων μερών και προώθηση θεσμών δυτικού τύπου, μέσα από τους οποίους αναπαράγεται η δυτική πολιτειακή δομή και λειτουργία. Αυτό δεν είναι κάτι αρνητικό από μόνο του. Η δημιουργία εύρυθμων δημοκρατιών, προοδευτικών συνταγμάτων, που προασπίζονται στα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου είναι αναμφισβήτητα σημαντικά στη μάχη ενάντια στον εθνικισμό, τη βία, τις κοινωνικές αδικίες και την υπανάπτυξη. Εξάλλου, ποτέ δεν έπαψε να αποτελεί στόχο και των ήδη δημοκρατικών και φιλελεύθερων κρατών του Δυτικού Κόσμου. Ωστόσο, είναι φανερό ότι τέτοιες διαδικασίες απαιτούν πολύ περισσότερα από ιδέες, προσδοκίες και καλές προθέσεις. Απαιτούν των ικανότητα σχεδιασμού και υλοποίησης ολοκληρωμένων πολιτικών, που κατανοούν τις ιδιαιτερότητες των μεταπολεμικών κοινωνιών, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους, τον άρτιο συντονισμό των απαραίτητων δρώντων, όπως επίσης και τη δέσμευση των Κρατών-Μελών (κυρίως των ισχυρών) σε μια κοινή δέσμη στόχων και συμφερόντων, που δεν είναι άλλα από την οικοδόμηση μιας βιώσιμης και εσωτερικά υποστηριζόμενης ειρήνης, ανεξάρτητα από τον αν είναι δυτικού τύπου ή όχι. Παράλληλα, οι αποτελεσματική απόδοση μιας πολιτικής λύσης, προϋποθέτει την διάθεση των απαραίτητων τεχνικών χρηματοδοτικών πόρων, του απαιτούμενου χρόνου και την δραστηριοποίηση ενός κατάλληλα καταρτισμένου στρατιωτικού, αλλά κυρίως, πολιτικού προσωπικού.

Ο Jaun Paul Lederach αναφερόμενος στον τρόπο με τον οποίο η οργανωμένη διεθνής κοινότητα προωθεί την μεταπολεμική ειρήνη εντοπίζει μια «στατική διπλωματία» η οποία πρώτον, στοχεύει στην αναγνώριση και μετέπειτα συνεργασία με τους σχετικούς νόμιμους εκπροσώπους, δεύτερον, θεωρεί ότι οι πολιτικές, πολιτιστικές και κοινωνικές δυνάμεις είναι «υποχείρια» ή δευτερευούσης σημασίας ή φυσικό επακόλουθο της στρατιωτικής δύναμης και τρίτον, θεωρεί ότι η ένοπλη σύγκρουση κινείται πρωτίστως τα ουσιώδη εθνικά συμφέροντα⁹². Τα αποτελέσματα της εν λόγω φιλοσοφίας αυτής

⁹¹ . Paris R., *At War's End. Building Peace After Civil Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 2004, σελ. 69.

⁹² . Lederach J.P., *Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ.84. Επίσης, . Cousens E.M., Kumar C., Wermester K.,

εκτέθηκαν παραπάνω και είναι ενδεικτικές της εκτροπής, που έλαβε η διαδικασία στο τέλος, καθώς και της απόστασής της από το σύνολο των αισιόδοξων εκτιμήσεων, που υιοθετήθηκαν στην αρχή.

3.ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γιατί αποτυγχάνουμε; Κατανοώντας την Μεταπολεμική Πραγματικότητα

Γιατί αποτυγχάνουμε, όμως, στην οικοδόμηση μιας βιώσιμης ειρήνης; Γιατί οι έννοιες της δημοκρατίας, της συνεργασίας και της ειρηνικής συνύπαρξης δεν φαίνεται να ριζώνουν στις μεταπολεμικές κοινωνίες; Στο παρόν κεφάλαιο η μελέτη επικεντρώνεται σε δύο παράγοντες, αφενός τις μεταπολεμικές κοινωνίες, τη γεωγραφική τους θέση και τις ανάγκες, που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι αυτών διαχρονικά, μετά το πέρας των συγκρούσεων και στην πορεία προς την ειρήνη και αφετέρου την ίδια την ιδέα της ειρήνης.

3.1. Κατανοώντας τις μεταπολεμικές κοινωνίες

«Οι περισσότεροι πόλεμοι εντοπίζονται στο περιθώριο του διεθνούς κοινότητας, που παλεύει με τη φτώχεια, τις ανισότητες και την υπανάπτυξη...[και όπου]...βασικές ανθρώπινες ανάγκες όπως η στέγαση, η υγεία και η παιδεία σπανίως ικανοποιούνται»⁹³. Το παραπάνω αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική πληροφορία, τόσο για την κατανόηση του πολέμου όσο και της περίπλοκης πραγματικότητας, που έχει να αντιμετωπίσει η διαδικασία μιας πραγματικά βιώσιμης ειρήνης.

3.1.1. Failed States, διλλήματα ασφαλείας και εθνοτικός διαχωρισμός

Βασικό χαρακτηριστικό των σύγχρονων εμπόλεμων και μεταπολεμικών κοινωνιών αποτελεί η κατάρρευση των κρατικών δομών και η ανυπαρξία άσκησης μιας αποτελεσματικής εξουσίας⁹⁴. Χρησιμοποιώντας τα λόγια του Kenneth Waltz η ανυπαρξία μιας υπέρτατης αρχής, η οποία παρέχει με σταθερό και καθολικό τρόπο την ασφάλεια και την ευημερία στα άτομα οδηγεί-όπως και σε διεθνές επίπεδο-στη δημιουργία ενός «συστήματος αυτοβοήθειας», όπου «οι μονάδες ανησυχούν για την επιβίωσή τους και η ανησυχία αυτή προσαρμόζει τη συμπεριφορά τους»⁹⁵. Όπως παρατηρεί η Ειρήνη Χειλά, η εσωτερική κατάσταση, που δημιουργείται, τροφοδοτεί

⁹³ . Προσωπική Μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «Most wars are located in the margins of the world community that are struggling with poverty, inequities and underdevelopment...basic human needs such as housing, health and education were rarely or barely satisfied». Lederach J.P., Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ. 17, 11.

⁹⁴ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σελ.49, 50.

⁹⁵ . Waltz K., Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ.227. Παρατίθεται από την Χειλά Ε., ό.π., σελ.27. Επίσης, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε και τα λόγια ενός έτερου ρεαλιστή, του Thomas Hobbes, ο οποίος χαρακτήρισε την έλλειψη κράτους ως «ατέρμονη εμπόλεμη κατάσταση», όπου οι πάντες στρέφονται ενάντια όλων, μεταμορφώνοντας τον άνθρωπο ως σε homo homini lupus. Jackson R., Sorensen G., Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση, Μετ. Κωνσταντινίδης Χ., Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2006.σελ. 118, 119.

μια σειρά από «διλλήματα ασφαλείας» (χρησιμοποιώντας την γνωστή φράση του Thomas Hobbes) γύρω από την επιβίωση και την ασφάλεια των ατόμων καθιστώντας τη σύγκρουση ως ένα «παίγνιο μηδενικού αθροίσματος», όπου οι δυνατότητες για συνδιαλλαγή, διαπραγμάτευση, συμφιλίωση και συνεργασία μειώνονται σημαντικά⁹⁶. Ο Newman από την άλλη, επισημαίνει ότι «μόλις η βία σταματήσει, είναι εξαιρετικά δύσκολη η επαναδημιουργία μιας αίσθησης ταυτότητας και του “ανήκειν κάπου” ανάμεσα στις κοινότητες, που έχουν βιώσει πολιτική, οικονομική και κοινωνικό-πολιτιστική κατάρρευση»⁹⁷.

Παράλληλα, ο Jaun Paul Lederach παρατηρεί ότι «σε καταστάσεις πολέμου, οι άνθρωποι αναζητούν εχέγγυα για την ασφάλεια, την επιβίωση, αλλά και την ευημερία καταφεύγοντας σε κάτι που αισθάνονται ως οικείο και πάνω στο οποίο θεωρούν ότι έχουν έναν ορισμένο βαθμό ελέγχου»⁹⁸. Η αναζήτηση αυτή οδηγεί τους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών στον να ενταχθούν σε μια φατρία, μια εθνοτική ή θρησκευτική ομάδα ή σε έναν γεωγραφικό και περιφερειακό σχηματισμό⁹⁹. Ως εκ τούτου δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, όπου η κατάρρευση των κρατικών θεσμών τροφοδοτεί τον εθνικισμό και την εθνοτική διαίρεση, η οποία με τη σειρά της συμβάλει στην περεταίρω υποβάθμιση της αξίας μια κεντρικής αρχής διαχέοντας παράλληλα την εξουσία και ρευστοποιώντας το πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό σκηνικό¹⁰⁰.

Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, οι «νέοι πόλεμοι» αποτελούν συγκρούσεις εθνοτικής φύσεως, όπου το «διακύβευμα είναι η ιδιοκτησία του κράτους και η επιβολή της κουλτούρας μιας εθνοτικής ομάδας στην άλλη»¹⁰¹. Πρόκειται για συγκρούσεις, που σχετίζονται με μια σειρά από αποσχιστικές τάσεις, αλλά και αξίες, όπως η ανεξαρτησία, η αυτοδιάθεση, η παγίωση της εθνοτικής ταυτότητας σε πολυεθνικές κοινωνίες και η διεκδίκηση της εξουσίας¹⁰² και αναγνώρισης, που συχνά λαμβάνουν την μορφή ενόπλων κινημάτων, όπως στην Αιθιοπία, τη Σομαλία, το Σουδάν κ.α.¹⁰³.

⁹⁶ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ.49, 50.

⁹⁷ . Newman E., Schnabel A., Recovering from Civil Conflict: Reconciliation, Peace and Development, Frank Cass Publishers, UK, 2002, σελ.1.

⁹⁸ . Προσωπική Μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «In Institutions of armed conflict, people seek security by identifying with something close to their experience and over which they have some control». Lederach J.P., Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ. 13.

⁹⁹ . Ο Lederach υποστηρίζει πως στην ακραία της μορφή η διαδικασία αυτή οδηγεί σε μια κατάσταση, που χαρακτηρίζεται ως «Λιβανοποίηση» (Lebanization) ή «Σομαλοποίηση» (Somalizacion) της σύγκρουσης. Στο ίδιο, σελ. 13.

¹⁰⁰ . Στο ίδιο.

¹⁰¹ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ.27.

¹⁰² . Lederach J.P., Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ.49, 50.

¹⁰³ . Στο ίδιο, σελ. 14.

Επομένως, το πρώτο βασικό εννοιολογικό γνώρισμα των σύγχρονων μεταπολεμικών κοινωνιών αποτελεί η έντονη διαίρεση των ατόμων σε ομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά, που δημιουργούν ένα περιβάλλον αντίθετων συμφερόντων, φανατισμού και ανταγωνισμού γύρω από ζητήματα επιβίωσης και παγίωσης των εθνοτικών ή φυλετικών τους ταυτοτήτων. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της αλληλεξάρτησης χάνεται.

3.1.2. Υπανάπτυξη, φτώχεια και κουλτούρα βίας

Τα δεινά του πολέμου στα σύγχρονα πεδία μάχης επιδεινώνουν μια ήδη δυσχερή κατάσταση «απόλυτης μιζέριας»¹⁰⁴. Ο Lederach επισημαίνει ότι «με τα χρόνια, ο πόλεμος θεωρείται από αυτές τις ομάδες και τους ανθρώπους όλων των πλευρών ως ένας αγώνας για την επιβίωση, τόσο σε όρους ατομικής όσο και συλλογικής οντότητας (δηλαδή η επιβίωση της μιας ομάδας έναντι της άλλης)¹⁰⁵. Μέσα σε αυτές τις καταστάσεις, είναι δύσκολο για τους ανθρώπους να αντιληφθούν τον πόλεμο ως ένα σύστημα καταπιεστικό για όλους όσους εμπλέκονται σε αυτό»¹⁰⁶. Υπάρχει μια διαχρονική έλλειψη εμπιστοσύνης, φόβου και παράνοιας, που ενισχύεται από τις άμεσες εμπειρίες βίας, διχασμού και αγριότητας εντείνοντας το μίσος, το φόβο, τα στερεότυπα και λανθασμένες εικόνες που διατηρούν οι εθνοτικές ομάδες στις μεταξύ τους σχέσεις και τροφοδοτώντας τη βία¹⁰⁷.

Οι συγκρούσεις αυτές χαρακτηρίζονται από βαθύρριζες και διαχρονικές εχθρότητες που ενδυναμώνονται από τα υψηλά επίπεδα βίας και τις άμεσες εμπειρίες από θηριωδίες. Ως αποτέλεσμα, ψυχολογικά ακόμη και πολιτιστικά χαρακτηριστικά οδηγούν και διατηρούν τη σύγκρουση παρά «ουσιώδη ζητήματα»¹⁰⁸. Ο Roland Paris επισημαίνει στο παράδειγμα της Ρουάντα πως πέρα από τις αιτίες τις γενοκτονίας, ένας σημαντικός παράγοντας εντοπίζονται στο αποικιακό παρελθόν της Ρουάντα, που δημιούργησε αυτή την εθνοτική διαίρεση, όπως επίσης και σε μια παράδοση οφθαλμών -αντί- οφθαλμού και σε σφαγές αμάχων μεταξύ Tutsi και Hutu, που χαρακτήρισε όλη την περίοδο, που ακολούθησε μετά την ανεξαρτησία της περιοχής και η οποία κατέστησε την ιδέα της γενοκτονίας ως μια πιθανή επιλογή για τα μέλη της εμπόλεμης Habyamara κλίκας¹⁰⁹.

¹⁰⁴ . Τσάλτας Ι.Γ., Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος. Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010, σελ.200.

¹⁰⁵ . Lederach J.P., Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ.15.

¹⁰⁶ . Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιοχόμενο : «Over the years, war is seen by the subgroups and by the people on all sides as a fight for survival, in terms both of individual life and of group identity. At the same time, from within the setting, it is difficult for people to see war as a system that is oppressive.» Στο ίδιο σελ. 15.

¹⁰⁷ . Στο ίδιο.

¹⁰⁸ . Στο ίδιο, σελ. 17.

¹⁰⁹ . Paris, σελ. 75.

3.1.3. Τεταμένες σχέσεις με τη διεθνή κοινότητα

Η έκρηξη του εθνικισμού δεν επηρεάζει αποκλειστικά τις σχέσεις μεταξύ των μελών μιας μεταπολεμικής κοινωνίας, αλλά και τις σχέσεις αυτής με γειτονικά κράτη και κυρίως την οργανωμένη διεθνή κοινότητα. Ο εθνικισμός έρχεται ώστε εκφράσει, μεταξύ άλλων, την ανάγκη εκπλήρωσης αισθήματος του «ανήκειν κάπου» ως έκφραση διαφορετικότητας αξιών, πολιτισμών και αποστροφής απέναντι στο λεγόμενο «παγκόσμιο κράτος», ενώ στις μέρες «ο εθνικισμός αποτελεί μια συγκρουσιακή και εν πολλοίς βίαια απάντηση στην υιοθέτηση μιας νέας «παγκόσμιας κουλούρας»¹¹⁰. Η παραπάνω άποψη είναι ιδιαίτερα σημαντική αναλογιζόμενοι την δυτικής φιλοσοφίας ειρηνευτική προσπάθεια που καταβάλλεται από την οργανωμένη διεθνή κοινότητα, για την μεταφύτευση των δυτικών αρχών και αξιών. Θεσμοί, όπως αυτοί του Bretton Woods, όπως ελέγχθη αντανακλούν ιδιαίτερα τον δυτικό πολιτισμό και την αντίστοιχη φιλοσοφία, σε βαθμό που ορισμένες φορές οι διαδικασίες οικοδόμησης ειρήνης να εξομοιώνονται με προσπάθειες προώθησης της παγκοσμιοποίησης.

Από την άλλη και το χάσμα ανάμεσα σε πλούσια και φτωχά κράτη, αποτέλεσμα ενός αποικιοκρατικού παρελθόντος¹¹¹, αλλά και των αποτυχιών των σύγχρονων αναπτυξιακών συνεργασιών, της συνεχιζόμενης βίας και της τεταμένης κατάστασης στο εσωτερικών των νεοσύστατων κρατών μετά τη διάλυση του πολυεθνικού κράτους σε Βαλκάνια και Ανατολική Ευρώπη λόγω διαίρεσης (εθνοτικών, φυλετικών, γλωσσών, θρησκευτικών), η οικονομική δυσπραγία και η ανθρωπιστική κρίση, που βιώνουν στο εσωτερικό οι κοινωνίες αυτές σωρεύονται αισθήματα απέναντι στους «πλούσιους»¹¹².

Επομένως, γίνεται εμφανές, πως βασική προϋπόθεση για την ομαλή και παραγωγική συνεργασία ανάμεσα σε διεθνή κοινότητα και μεταπολεμικά κράτη αποτελεί η οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης, προτού διατυπωθούν, εκφραστούν και προωθηθούν απόψεις περί μεταπολεμικής ανασυγκρότησης. Σε διαφορετική περίπτωση, οι πολιτικές αυτές είναι καταδικασμένες να αναμένεται σε αποτυχία.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, που δημιουργείται, οι εκλογές μετατρέπονται σε ένα διαφορετικό πεδίο ανταγωνισμού, η προσπάθεια πολιτικοποίησης των στρατιωτικών ηγετών σε μέσω ενδυνάμωσης της θέσης τους, η προώθηση των δημοκρατικών αρχών και του δυτικού τρόπου πολιτειακής ζωής σε μια προσπάθεια κατάλυσης της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των κρατών και κάθε πρωτοβουλία από την οργανωμένη διεθνή κοινότητα σε συνέχεια του «νεοαποικιακού» φαινομένου.

¹¹⁰ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 31.

¹¹¹ . Για το αποικιακό φαινόμενο βλ. Τσάλτας Ι. Γ. , Αναπτυξιακό Φαινόμενο & Τρίτος Κόσμος. Πολιτικές & Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010.

¹¹² . Στο ίδιο, σελ.27.

3.2. Κατανοώντας την ιδέα μιας βιώσιμης ειρήνης

« διαρκής ειρήνη (γιατί αυτό είναι το ζητούμενο) θα μπορέσει να επιτευχθεί μόνον όταν δραπετεύσει από τις διπλωματικές και πολιτικές ελίτ και γίνει υπόθεση της κοινωνίας, όταν όλοι μας επιλέξουμε να εφαρμόσουμε στην πράξη και στην καθημερινότητά μας τις αρχές και τις αξίες, που οδηγούν στην ειρήνη, ώστε να την καταστήσουμε δική μας υπόθεση»,

Δρ. Κωνσταντίνος Φίλης¹¹³

Η οικοδόμηση μιας βιώσιμης ειρήνης σε κοινωνίες διχασμένες από τον πόλεμο και την βία αναδεικνύεται ως ένα δύσκολο εγχείρημα τόσο στην εννοιολογική του οριοθέτηση, κυρίως, όμως, στην υλική του πραγμάτωση. Η διάσταση ανάμεσα σε αυτό που διακηρύσσεται στην θεωρία και σε αυτό, που παραδίδεται από την οργανωμένη διεθνή κοινότητα στο πεδίο εφαρμογής είναι εμφανής. Και ενώ τα Ηνωμένα Έθνη προσπαθούν μέσα από την εμπειρία τους να αποκτήσουν τις ενδεδειγμένες ικανότητες και δυνατότητες, οι μεταπολεμικές κοινωνίες είναι εκείνες που βιώνουν εντονότερα αυτές τις ελλείψεις, τα κενά και τα απότοκα των λανθασμένων επιλογών. Το ερώτημα που τίθεται εδώ είναι απλό: θα πρέπει ο ΟΗΕ, το Συμβούλιο Ασφαλείας ή η γενικότερη οργανωμένη διεθνή κοινότητα να απέχει από ένα τέτοιο έργο; Όπως επισημαίνουν οι Edward Newman και Albrecht Schnabel «στην περίπτωση όπου οι εγχώριες δυνατότητες λείπουν, η εξωτερική στήριξη απαιτείται», ενώ αναφερόμενοι στο μέγεθος και τις απαιτήσεις του εγχειρήματος υποστηρίζουν ότι «...είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί από τοπικούς θεσμούς, που δεν είναι ούτε μόνιμα σταθεροί, ούτε νόμιμοι στα μάτια των εμπόλεμων μερών [...] οι εξωτερικοί δρώντες παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία»¹¹⁴. Ως εκ τούτου σε καμία περίπτωση η παρούσα εργασία δεν τάσσεται υπέρ μιας παντελούς αποχής της οργανωμένης διεθνούς κοινότητας από τη διαδικασία οικοδόμησης βιώσιμης ειρήνης.

Ο Jaun Paul Lederach καταλήγει στο συμπέρασμα πως είναι αναγκαία η στροφή σε περισσότερο καινοτόμες προσεγγίσεις της διαδικασίας οικοδόμησης ειρήνης, η οποίες να προσαρμόζονται εύκολα στα κάθε φορά ζητούμενα, τονίζοντας πάντοτε τα σημεία, που ενώνουν τους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών, απαλείφουν το φόβο και την ανησυχία και οικοδομούν αξιόπιστες σχέσεις εμπιστοσύνης¹¹⁵. Και η Ειρήνη Χειλά, όμως αναγνωρίζει πως «η [νέα] θεώρηση δεν μπορεί να στηρίζεται σε άκαμπτες, αλλά ευέλικτες πρακτικές, που θα προσαρμόζονται εύκολα σε διαφορετικές περιπτώσεις με

¹¹³ . Η φράση αυτή επώθησε στα πλαίσια του The Intelligence Squared Greece and International Olympic Truce Centre debate με θέμα: «Peace cannot be enforced, it must be inspired» («Η ειρήνη εμπνέεται, δεν επιβάλλεται»). <https://www.youtube.com/watch?v=bbuv2IvnIN4>.

¹¹⁴ . Newman E., Schnabel A., *Recovering from Civil Conflict: Reconciliation, Peace and Development*, Frank Cass Publishers, UK, 2002, σελ.2.

¹¹⁵ . Lederach J.P., *Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ. 18 και επ.

βάση τις τοπικές ιδιαιτερότητες»¹¹⁶. Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο αποτυπώθηκαν συνοπτικά τα κυριότερα γνωρίσματα των μεταπολεμικών κοινωνιών, που στην ουσία αποκλείουν τη συνέχιση της υφιστάμενης άκαμπτης διπλωματίας από μέρους των Ηνωμένων Εθνών, δικαιολογούν εν πολλοίς τις αποτυχίες του παρελθόντος και υποδεικνύουν την ανάγκη για την εύρεση και εφαρμογή αυτών των εναλλακτικών προσεγγίσεων. Στο υποκεφάλαιο, που ακολουθεί αναμένεται να εξεταστεί και η δεύτερη συνιστώσα, που θεωρείται από την παρούσα εργασία σημαντική στην κατανόηση της μεταπολεμικής πραγματικότητας, το περιεχόμενο της ειρήνης.

Η παρούσα εργασία έχει μια ξεκάθαρη άποψη για τι θα πρέπει να θεωρείται «οικοδόμηση μεταπολεμικής ειρήνης». Πρώτος ο Ledrach διαπίστωσε πως η διαδικασία εδραίωσης βιώσιμης ειρήνης είναι μια διαδικασία που ανήκει στους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών και μάλιστα στους καθημερινούς ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών¹¹⁷. Εκκινεί από αυτούς και ολοκληρώνεται μέσα από αυτούς. Για την επίτευξή της, περιλαμβάνει όλα εκείνα, που στοχεύουν στην καλλιέργεια μιας ειρηνικής κουλτούρας, απαραίτητης για την μετάβαση των κοινωνιών σε μια διαφορετική, αλλαγμένη σε σχέση με το παρελθόν συμπεριφορά. Όπως έχουμε δει η μέχρι τώρα η διεθνής πρακτική φαίνεται να επικεντρώνει το ενδιαφέρον και τους πόρους της στο θεσμικό κομμάτι. Ωστόσο, οποιοδήποτε θεσμικό επίτευγμα -ακόμη και στην περίπτωση, που ο ΟΗΕ χαρακτηριζόταν από μια αρτιότητα στην επίτευξη αυτό-θα έπεφτε στο κενό, αφού οι κοινωνίες θα παρέμεναν στην πράξη αδύναμες και οι σχέσεις των ανθρώπων των μεταπολεμικών κοινωνιών θα παρέμεναν καχύποπτες και εχθρικές, όπως και οι ιδέες τους πάνω στη συνεργασία και τη δημοκρατία.

Προσεγγίζοντας την πραγματικότητα του «peacebuilding» παρατηρούμε ότι στο μεγαλύτερο μέρος της είναι πεζή και απογυμνωμένη από όλες εκείνες τις προσδοκίες που οδήγησαν στην άνοδό της στη δεκαετία του 1990, καθώς και από το σύνολο των αρχών και αξιών, με τις επενδύθηκε από τις πολυάριθμες εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, της Γενικής Συνελεύσεως και του Συμβουλίου Ασφαλείας και διαφόρων σχετικών επιτροπών. Οι παθογένειες του ΟΗΕ, για τις οποίες έγινε λόγος παραπάνω, οδηγούν στη σκέψη ότι η διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης είναι κυρίως μια διαδικασία ρεαλιστικών στόχων και «έξυπνων» επιλογών και όχι αισιόδοξων προσδοκιών και προβλέψεων. Από την άλλη, οι αποτυχίες στο επίπεδο διαχείρισης και συντονισμού όλων εκείνων των περίπλοκων πολιτικών, οικονομικών και θεσμικών μεταρρυθμίσεων, δογματικά συμβατών με την ιδέα του δημοκρατικού φιλελευθερισμού και δευτερευόντως με την ίδια την μεταπολεμική κοινωνία, δείχνουν τον Οργανισμό αποπροσανατολισμένο από τους σκοπούς του, την ώρα που τον καθιστούν αποδέκτη της καχυποψίας των ίδιων των κοινωνιών και πληθώρας αρνητικών σχολίων από την επιστημονική και ακαδημαϊκή κοινότητα. Παρατηρώντας

¹¹⁶ . Χελά Ε, Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21^ο Αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 141.

¹¹⁷ . Στο ίδιο, σελ.84.

τις περιπτώσεις της Καμπότζη, και της Ρουάντα καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η προώθηση των δημοκρατικών αρχών και της βιώσιμης ειρήνης αποτελεί μια «λεπτή» διαδικασία, όπου οποιαδήποτε ένταση σε εμπόλεμες, ανέτοιμες κοινωνίες και δίχως τη συναίνεση των μελών αυτών μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερη σύγκρουση¹¹⁸. Επομένως, η ιεράρχηση των κατάλληλων προτεραιοτήτων και η χάραξη των πρώτων βημάτων αποτελούν τα κομβικά σημεία, που η διεθνής οργανωμένη κοινότητα καλείται να καλύψει, ώστε να θέσει τον εαυτό της και τις μεταπολεμικές κοινωνίες στη σωστή κατεύθυνση. Είναι, όμως, η χάραξη των προτεραιοτήτων μια διαδικασία, που περιορίζεται γύρω από τις αναλύσεις των συγκρούσεων (conflict analysis) και των βαθύρριζων αιτιών κάθε σύγκρουσης (root causes); Ή μήπως αποτελεί ζήτημα επιλογής των κατάλληλων entry points για την δημιουργία ενός βασικού πλαισίου;

Η οικοδόμηση μιας βιώσιμης ειρήνης άπτεται σε ένα σύνολο ισάξιων και εσωτερικά συνδεδεμένων τομέων (κοινωνία, οικονομία, πολιτική), όπου ο καθένας από αυτούς αποτελείται από πολλά «μικρότερα» στοιχεία, που εξασφαλίζουν την εσωτερικοποίηση των αρχών και αξιών της ειρήνης μέσα στους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών, προτού αυτή αποτυπωθεί μέσα από τους θεσμούς, τους νόμους και τις δομές των νέων κρατών, που θα διαχειρίζονται αποτελεσματικά την ένταση¹¹⁹. Μάλιστα, η τήρηση της σειράς δεν είναι απλά τυπική αλλά ουσιαστική για την εξέλιξη της διαδικασίας. Αν οι πολίτες δεν εκτιμήσουν την ειρήνη, πως θα την επιλέξουν μεταξύ του πολέμου; Αν δεν κατανοήσουν τα οφέλη της ειρηνικής συνύπαρξης, πώς θα στηρίξουν τους θεσμούς, που δημιουργούνται για την προστασία και διασφάλιση αυτής; Αν οι άνθρωποι δεν βιώσουν την βελτίωση στις μεταξύ τους σχέσεις, πως θα αναζητήσουν την επίλυση των εμποδίων, που την απειλούν; Στο αρχικό της στάδιο, λοιπόν, η διαδικασία θα πρέπει να επικεντρώνεται σε μια προσπάθεια, που στοχεύει στο να πείσει για τα ενδεδειγμένα οφέλη της ειρηνικής συνύπαρξης και να εμπνεύσει τα άτομα, που αποτελούν τις μεταπολεμικές κοινωνίες, προτού αυτή ως η γενική παραδοχή και κοινωνική συμπεριφορά θεσμοθετηθεί και διασφαλιστεί νομικά στο πλαίσιο κανόνων δικαίου και των απαραίτητων δομών διακυβέρνησης.

Το αμέσως επόμενο ερώτημα αφορά τον τρόπο με τον οποίο αυτό, μπορεί να γίνει πραγματικότητα. Με άλλα λόγια, πώς μπορούμε να πείσουμε ή να εμπνεύσουμε την απαραίτητη φιλειρηνική και κουλτούρα και την αλληλεξάρτηση; Όπως έγινε φανερό από όλα όσα ειπώθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια η ειρήνη θα πρέπει να γίνει «πνευματικό κτήμα»¹²⁰ των ανθρώπων μέσα από μεθόδους, που οι ίδιοι αναγνωρίζουν και εκτιμούν, καθώς και διαδικασίες, που θεωρούν σημαντικές. Με άλλα λόγια μέσα από «λέξεις» που κατανοούν και δεν τους φαίνονται ξένες ή εξωγενώς

¹¹⁸ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21^ο Αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ.137.

¹¹⁹ . Η παρούσα θέση αντανάκλα το πνευματικό έργο και τις απόψεις του Jaun Paul Lederach. Βλ. Lederach J.P., «In Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies», Institute of Peace Press, Washington, D.C., U.S.A., 1997.

¹²⁰ . Βλ. υποσημ. 87.

επιβεβλημένες¹²¹. Με βάση πηγές από τις οποίες οι κοινωνίες μπορούν να αντιλαμβάνονται σε καθημερινή βάση τη θετική διαφορά στη ζωή τους και να αποκομίζουν «χειροπιαστά» οφέλη, που είχαν απολέσει στα πλαίσια του πολέμου ή που απλά δεν είχαν ποτέ. Παράλληλα, δεδομένου ότι σε μια μεταπολεμική κοινωνία ο κίνδυνος της επαναφοράς των συγκρούσεων παραμένει ενεργός, ανάγκη αποτελεί η επιλογή εκείνων των πηγών, που χαρακτηρίζονται από τη λιγότερη δυνατή ένταση και μπορούν την ίδια ώρα να αποδοθούν τον φαύλο κύκλο του εθνικισμού, δημιουργώντας κοινές επιδιώξεις, αναδεικνύοντας κοινά συμφέροντα, που ξεπερνούν τους στενούς πολιτικούς ή ιδεολογικούς ή θρησκευτικούς ή φυλετικούς διαχωρισμούς και θέτουν τα μέσα, που είναι αναγκαία για την επανάκτηση της χαμένης κοινωνικής συνοχής¹²². Με άλλα λόγια κλειδιά για την παρούσα εργασία αποτελούν η οικοδόμηση σχέσεων αλληλεξάρτησης και η «εκμάθηση» της δημοκρατίας. Δίνοντας τη δέουσα προσοχή στο εύθραυστο των μεταπολεμικών κοινωνιών, η προσφυγή σε εκείνες τις διαδικασίες, που οι ίδιες οι κοινωνίες θεωρούν ως μέρος της ιστορίας τους, του πολιτισμού τους και της καθημερινότητάς τους, σε μεθόδους από τις εξαρτώνται άμεσα και πρακτικά αποτελεί το βασικό οδηγό και πρώτο βήμα προς την εδραίωση της βιώσιμης ειρήνης.

Παράλληλα, ο τομέας αυτός θα αποτελέσει εκείνων στον οποίο είναι πιθανότερο τα άτομα να δεχτούν ευκολότερα τις απαραίτητες για τη βιώσιμη διασφάλισή της θεσμικές επεμβάσεις και μεταρρυθμίσεις στο δεύτερο επίπεδο, αποτελώντας κατά αυτόν τον τρόπο το σημείο εκκίνησης, αλλά και το παράδειγμα για την ανάληψη ενός ολοκληρωμένου μεταπολεμικού institutional state-building.

Συνοψίζοντας: θα πρέπει να καταλάβουμε ότι η διαδικασία οικοδόμησης μιας πραγματικά βιώσιμης και εσωτερικά υποστηριζόμενης ειρήνης απαιτεί τον εντοπισμό και τη «χαρτογράφηση» των κάθε φορά «peace elements», των στοιχείων εκείνων, δηλαδή, που εργάζονται ή δύναται να εργαστούν προς όφελος της ειρήνης. Δεν φτάνει, όμως, μονάχα αυτό, αφού η επιλογή των πλέον κατάλληλων-χρονικά και ουσιαστικά-εξ αυτών κρίνεται ως ένα ακόμη απαραίτητο στοιχείο. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η διαδικασία οικοδόμησης βιώσιμης ειρήνης αποτελεί ένα ζήτημα κατάλληλων entry points. Χαρακτηριζόμενα από τη λιγότερη δυνατή ένταση (ως low politics)¹²³, ουδέτερα και όσο το δυνατόν αποπολιτικοποιημένα, που προσφέρουν άμεσα «peace dividends» και ενδυναμώνουν απευθείας τους ανθρώπους, βελτιώνοντας την καθημερινότητά τους, οικοδομώντας βιώσιμες, συνεργατικές σχέσεις και

¹²¹ . Βλ. E.M., Kumar C., Wermester K., Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies, Lynne Rienner Publisher, London, 2001.

¹²² . Jaun Paul Lederach. Βλ. Lederach J.P., «In Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies», Institute of Peace Press, Washington, D.C., U.S.A., 1997.

¹²³ . Η εργασία στηρίζεται εν πολλοίς στο Μεθοδολογικό Μοντέλο της «Διαπραγμάτευσης Αρχών του Harvard», όπου οι άνθρωποι διαχωρίζονται από το πρόβλημα, η εστίαση γίνεται σε συμφέροντα και όχι σε θέσεις, αμοιβαία οφέλη επινοούνται, ενώ χρησιμοποιούνται όσο το δυνατόν αντικειμενικότερα κριτήρια. Βλ. Ραυτόπουλος Ε., Διεθνείς Διαπραγματεύσεις: Θεωρία και Τεχνική Οικοδόμηση Διεθνούς Κοινού Ενδιαφέροντος, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 15-20.

αναδεικνύοντας/ενισχύοντας στοιχεία αλληλεξάρτησης, καλλιεργώντας μέσα από την πρακτική τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη χρηστή διακυβέρνηση, τα στοιχεία αυτά εκκινούν από τη διαδικασία οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης από την βάση της κοινωνίας, ενώ την καθιστούν ένα βιωματικό εγχείρημα.

Τα βασικά ερωτήματα είναι πως μπορεί η διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων σε μια μεταπολεμική κοινωνία να «προετοιμάσει» τις μεταπολεμικές κοινωνίες για μια βιώσιμη ειρήνη και ανάπτυξη; Πώς μπορούν περιβάλλον και φυσικοί πόροι να ενδυναμώσουν τους ανθρώπους, ώστε να αναλάβουν οι ίδιοι τη διαδικασία οικοδόμησης μιας αυτοσυντηρούμενης ειρήνης στα δικά τους χέρια; Πως μέσα από την περιβαλλοντική συνεργασία μπορούν να μεταφτευτούν η ιδέες της δημοκρατία, της ειρηνικής συνύπαρξης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αλληλεξάρτησης; Με άλλα λόγια πως μπορεί το περιβάλλον και ένας θεσμός σαν το UNEP να προετοιμάσει της μεταπολεμικές κοινωνίες για μια πραγματική κοινωνική αλλαγή.

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Οικοδόμηση Ειρήνης σε Μεταπολεμικές Κοινωνίες Ο Ρόλος του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων

«.. στο ζύγνημα μιας βίαιης σύγκρουσης μπορούν να βοηθήσουν τις κοινότητες να αξιοποιήσουν τους φυσικούς πόρους, ώστε να μεγιστοποιήσουν τις ευκαιρίες για βιώσιμες συνθήκες ζωής, οικονομική διαφοροποίηση και συμφιλίωση...»

Dr. Clays Topher, Πρώην
Εκτελεστικός Αρχηγός του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον

Οι σύγχρονες μορφές συγκρούσεων έφεραν το περιβάλλον ανάμεσα στους παράγοντες, που επηρεάζουν όχι μόνο τον πόλεμο, αλλά και την ειρήνη, όπως και τις γενικότερες διεθνείς και εσωτερικές σχέσεις¹²⁴. Η μόλυνση του φυσικού οικοσυστήματος, η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων και η εντατικοποίηση της κλιματικής αλλαγής αναγνωρίζονται σήμερα ως σημαντικές πηγές έντασης και βίας, ιδίως στις αναπτυσσόμενες περιοχές του κόσμου¹²⁵, όπου σημειώνεται η πλειοψηφία των σύγχρονων πολέμων¹²⁶. Ωστόσο, τα ίδια ακριβώς περιβαλλοντικά ζητήματα είναι εκείνα, που απαιτούν την συνεργατική διαχείριση ως μέσω επίλυσής τους.

4.1. Εισαγωγή στην ιδέα του «environmental peacebuilding»¹²⁷

Το περιβάλλον αποτελεί ένα από πεδία πάνω στα οποία οικοδομείται η βιώσιμη μεταπολεμική ειρήνη. Ωστόσο, πέρα από έναν ακόμη πυλώνα (όπως οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός, κ.α.) και μια υποκατηγορία του συνολικότερου

¹²⁴ . Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ.24. Επίσης, βλ. Jackson R., Sorensen G., Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση, Μετ. Κωνσταντινίδης Χ., Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, σελ. 392-399, John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Μετ. Ψευτελή Ε., Κοτσουφού Ε., Εκδ. Επίκεντρο Α.Ε., Αθήνα, 2013, σελ. 478-501

¹²⁵ . Σύμφωνα με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι έχουν υπάρξει εκ των βασικών αιτιών για σημαντικές συγκρούσεις, όπως στην Καμπότζη, την Ακτή Ελεφαντοστού, τη Σιέρρα Λεόνε, τη Λιβερία, το Σουδάν, το Κονγκό κ.α., είτε συνεισφέροντας στο ξέσπασμα της σύγκρουσης είτε χρηματοδοτώντας τις εμπόλεμες ενέργειες είτε αμφισβητώντας τη διαδικασία οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης, ως κίνητρο συνέχισης του πολέμου. Halle S., From Conflict to Peacebuilding. The Role of Natural Resources and the Environment, United Nations Environmental Programme, 2009, Policy Paper No.1., σελ. 8-14.

¹²⁶ . John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Μετ. Ψευτελή Ε., Κοτσουφού Ε., Εκδ. Επίκεντρο Α.Ε., Αθήνα, 2013, σελ. 478-498.

¹²⁷ . Με τον όρο «environmental peacebuilding» νοείται το σύνολο των σχέσεων, που αναπτύσσονται ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και την οικοδόμηση μεταπολεμικής ειρήνης. Bruch C., Woosley P., Environmental Peacebuilding: Constructing a More Durable Peace. Alliance for Peacebuilding. Building Peace. A forum for Peace and Security in the 21th Century. Επίσης, Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ. 6.

«peacebuilding», το «environmental peacebuilding» θεωρείται από πολλούς μια διαφορετική προσέγγιση της διαδικασίας οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης¹²⁸. Υπό την έννοια αυτή αναμένεται να εξεταστεί και στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον, το φυσικό περιβάλλον και οι πόροι, που προέρχονται από αυτό, δύναται (με την προϋπόθεση ότι χρησιμοποιούνται με βιώσιμο τρόπο και δίχως να δημιουργούν νέες εστίες εντάσεως) να συμβάλλουν στην οικοδόμηση μιας βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης μέσα από τρεις κυρίως τρόπους: στηρίζοντας την ανάκαμψη της μεταπολεμικής οικονομίας (οικονομική διάσταση), παρέχοντας τα απαραίτητα για την μεταπολεμική κοινωνία βασικά αγαθά (κοινωνική διάσταση) και υπηρεσίες και τέλος, ως μέσο για την ανάπτυξη διάλογου, την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την ανάδειξη σχέσεων αλληλεξάρτησης, μεταξύ πρώην αντιμαχόμενων πλευρών¹²⁹. Το τελευταίο συνιστά την πολιτική διάσταση, η οποία εξετάζεται περισσότερο.

4.1.1. Το περιβάλλον ως μέσω οικονομικής μεταπολεμικής ανάκαμψης

Αναμφισβήτητα οι ένοπλες συγκρούσεις αποτελούν εμπόδιο στην οικονομική μεγέθυνση, ενώ αντιστρέφουν το ρυθμό ανάπτυξης¹³⁰. Πολύτιμοι φυσικοί πόροι, όπως πετρέλαιο και πολύτιμη λίθοι δύναται να λειτουργήσουν ως μέσα χρηματοδότησης για την ανάκαμψη της μεταπολεμικής οικονομίας, η οποία με τη σειρά αναμένεται να δημιουργήσει θέσεις εργασίας, εισόδημα για τα άτομα, αλλά και για το ίδιο το κράτος. Μέσα από την εμπορία τους στη διεθνή δημιουργούνται άμεσα οικονομικά οφέλη, καθιστώντας τους περιβαλλοντικούς πόρους ένα σημαντικό «σημείο εκκίνησης» (starting point) για την εύρεση των απαραίτητων για την επανεκκίνηση της εθνικής μεταπολεμικής οικονομίας και την πραγματοποίηση των απαραίτητων για την ανάπτυξη επενδύσεων.

Παράλληλα, η οικονομική αξιοποίηση του περιβαλλοντικού κεφαλαίου δύναται να λειτουργήσει όχι μονάχα υπέρ μιας μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, σημαντικής για την εδραίωση της ειρήνης σε βάθος ετών, αλλά πολύ περισσότερο υπέρ της ίδιας της διαδικασίας μεταπολεμικής ειρήνευσης. Ο David Jensen, αρχηγός του Προγράμματος Environmental «Cooperation for Peacebuilding» του UNEP¹³¹, αναφερόμενος στο παράδειγμα του Αφγανιστάν στέκεται στην σημασία των εμπορεύσιμων φυσικών πόρων ως μέσω χρηματοδότησης των εγχώριων, κυρίως, πρωτοβουλιών για την

¹²⁸ . Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.6.

¹²⁹ . Halle S., From Conflict to Peacebuilding. The Role of Natural Resources and the Environment, United Nations Environmental Programme, 2009, Policy Paper No.1., σελ. 19-25.

¹³⁰ . Στο ίδιο, σελ. 22.

¹³¹ . UNEP, Experts Profile, David Jensen. Διαθέσιμο στο:

<http://www.unep.org/Experts/default.asp?page=profiles&l=en&expertID=34>. Προσπελάστηκε στις 10/10/2015.

επίτευξη μιας βιώσιμης ειρήνευσης¹³². Η επισήμανση αυτή γίνεται ακόμη σημαντική αν ληφθεί υπόψη το διαχρονικό έλλειμμα στους απαραίτητους για ένα επιτυχημένο «peacebuilding».

4.1.2. Το περιβάλλον ως μέσω ανάπτυξης βιώσιμων μεταπολεμικών συνθηκών διαβίωσης

Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει το UNEP «την επαύριον του πολέμου, οι άνθρωποι αγωνίζονται ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση σε καθαρό νερό, συνθήκες υγιεινής, καταφύγιο, φαγητό και ενέργεια πάνω στα οποία στηρίζονται για την ευημερία τους και την επιβίωσή τους»¹³³. Ως εκ τούτου η βιώσιμη ειρήνη περνά μέσα από την ανάπτυξη βιώσιμων συνθηκών διαβίωσης¹³⁴.

Σύμφωνα με το Πρόγραμμα και τη σχετική του έκθεση με τίτλο «Livelihoods, Natural Resources, and Post-Conflict Peacebuilding»¹³⁵, η επανόρθωση των συνθηκών ζωής αποτελεί ένα στοιχείο απαραίτητο για την οικοδόμηση μιας πραγματικά βιώσιμης ειρήνης. Παράλληλα, η ανοικοδόμηση των συνθηκών διαβίωσης με βάση τους φυσικούς πόρους μετά τη σύγκρουση μπορεί να ενδυναμώσει την επισιτιστική ασφάλεια, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, να βοηθήσει την κοινωνική ενσωμάτωση πρώην στρατεύσιμων και άλλων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων¹³⁶.

«Η οικοδόμηση των συνθηκών διαβίωσης σε μεταπολεμικές κοινωνίες αποτελεί ένα κριτικό στοιχείο για την οικοδόμηση βιώσιμης ειρήνης και οικονομικής ανάκαμψης. Όπου οι εμπόλεμες κοινωνίες στηρίζονται στους φυσικούς του πόρους για την επιβίωσή τους, η λύσεις για το 'peacebuilding' πρέπει να διαχειρίζονται τις σχετικές ανάγκες των φτωχών και ευάλωτων πληθυσμών ώστε να διασφαλίζεται η βιώσιμη διαχείριση αυτών των πόρων υπό το φως μιας μελλοντικής ανάπτυξης και ενθαρρύνεται η ισότιμη διανομή της αναπτυξιακής βοήθειας, υποστηρίζει ο Αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών και Εκτελεστικός Αρχηγός του UNEP, Achim Steiner¹³⁷. Ενώ η

¹³² . TEDx Talk by David Jensen "Natural Resources and Peacebuilding: Is the United Nations united? . Διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=-csxGMxqyxw>. Προσπελάστηκε στις 9/9/2015.

¹³³ . Προσωπική Μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «In the aftermath of war, people struggle to acquire the clean water, sanitation, shelter, food and energy supplies on which they depend for their well-being and livelihoods». Halle S., σελ.19.

¹³⁴ . Livelihoods Development Critical to Post-Conflict Peacebuilding and Economic Recovery. Διαθέσιμό στο: <http://www.unep.org/newscentre/Default.aspx?DocumentID=26802&ArticleID=34896#sthash.rs4FrJHz.dpuf>. Προσπελάστηκε στις 10/10/2015.

¹³⁵ . Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: <http://environmentalpeacebuilding.org/publications/books/livelihoods-natural-resources-and-post-conflict-peacebuilding/>. Προσπελάστηκε στις 10/10/2015.

¹³⁶ . UNEP in Europe, Online Newsletter, Rebuilding natural resources-based livelihoods is critical following conflict. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: natural-resources-based-livelihoods-is-crucial-following-conflict-new-report&catid=85:unep-on-the-ground. Προσπελάστηκε στις 4/10/2015.

¹³⁷ Προσωπική μετάφραση: «Rebuilding livelihoods in post conflict countries is a critical component of peacebuilding and economic recovery. Where conflict-affected communities rely on natural resources

συνεργάτης του Προγράμματος, Helen Young υποστηρίζει πως «όπου δίδεται προτεραιότητα στις συνθήκες διαβίωσης, η οικοδόμηση ειρήνης δύναται να προωθήσει τη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων, να αυξήσει τη συνεργασία ανάμεσα σε αντιτιθέμενες ομάδες, να παρέχει βασικές υπηρεσίες στους φτωχούς και εκείνος που βρίσκονται σε μεγαλύτερη ανάγκη, να δημιουργήσει εισόδημα για τις τοπικές κοινωνίες και να βελτιώσει τόσο την περιφερειακή ασφάλεια όσο και την ανθεκτικότητα ενόψει της επαναλαμβανόμενης αστάθειας», υποστηρίζει η Helen Young, Διευθύντρια Έρευνας για τη Διατροφή, τις Συνθήκες Διαβίωσης και Σύγκρουσης στο Feinstein International Center και στενή συνεργάτης του UNEP και ¹³⁸.

4.2. Το περιβάλλον ως μέσω οικοδόμησης διαλόγου, εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αλληλεξάρτησης

«Έμαθα ότι “περιβάλλον δεν γνωρίζει σύνορα” και ότι παρόλο που τα πολιτικά ζητήματα μας χωρίζουν σε διαφορετικές ταυτότητες, τα περιβαλλοντικά προβλήματα μας ενώνουν μαζί»,

Liel Maghen, 25 ετών, Ισραηλινοεβραία¹³⁹

Η κατάρρευση της κοινωνικής συνοχής και της εμπιστοσύνης στους κρατικούς θεσμούς αποτελούν ένα αρνητικό κληροδότημα του πολέμου¹⁴⁰. Ανεξάρτητα από το τι όπλισε τα χέρια των ανθρώπων, η δημιουργία ενός περιβάλλοντος κατάλληλου για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού διαλόγου σε τοπικό και εθνικό επίπεδο αποτελεί μια «άμεση μεταπολεμική ανάγκη»¹⁴¹. Ο διάλογος αυτός, αναμένεται ότι θα οδηγήσει στην επανάκτηση της χαμένης εμπιστοσύνης, της αξιοπιστίας των ανθρωπίνων σχέσεων, ενώ θα αποτελέσει το σημείο έναρξης συνεργασιών ανάμεσα σε πρώην αντιμαχόμενες πλευρές¹⁴².

for livelihood security, peacebuilding solutions must address the livelihood needs of poor and vulnerable» populations to ensure the sustainable management of these resources in the context of future national development planning and encourage the equitable distribution of development assistance». Natural Resources and Conflict. A Guide for Mediation and Practitioners, United Nations Department of Political Affairs, United Nations Environmental Programme, σελ.12

¹³⁸ . Στο ίδιο.

¹³⁹ . Προσωπική Μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «“I have learned that ‘nature knows no borders’ and that although politics separate us into identities, the environmental problems unite us together.», Cohen M., Nature Knows No Borders: Collaboration for Land’s Sake, Άρθρο στο Presentence Group. Διαθέσιμο στο: <http://presentence.org/magazine/nature-knows-no-boards>. Προσπελάστηκε στις 7/10/2015.

¹⁴⁰ . Στο ίδιο.

¹⁴¹ . Halle S., From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.19-27.

. Στο ίδιο, σελ.22.

¹⁴² Halle S., From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.19-27.

4.2.1. Η βασική ιδέα

Η ιδέα του «environmental peacebuilding», ως μια διαφορετική προσέγγιση των διαδικασιών οικοδόμησης ειρήνης εκκινεί από δύο βασικές πεποιθήσεις:

- Η πλειονότητα των σύγχρονων συγκρούσεων λαμβάνει χώρα στις αναπτυσσόμενες κοινωνίες, όπου οι άνθρωποι βασίζονται ουσιαστικά στους φυσικούς πόρους για την ζωή τους, την επιβίωσή τους.
- Ανεξάρτητα με την βασική αιτία μιας εμπόλεμης σύγκρουσης το περιβάλλον αποτελεί πάντοτε ένα «σιωπηλό θύμα» του πολέμου, καθώς οι εμπόλεμες πλευρές στοχεύουν στους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον¹⁴³.

4.2.1.1. Η σχέση κοινωνία-περιβάλλοντος

Όπως έχει ήδη λεχθεί, η πλειοψηφία των βίαιων συγκρούσεων στις αναπτυσσόμενες και υπό μετάβαση κοινωνίες, καθώς και στις πλέον υπανάπτυκτες περιοχές του κόσμου, όπου οι άνθρωποι εξαρτώνται άμεσα και καθημερινά από τους φυσικούς τους πόρους και το περιβάλλον, καθώς παρέχουν την κύρια πηγή εσόδων και βιοποριστικών μέσων για την πλειοψηφία του πληθυσμού¹⁴⁴. Κάτω από τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια και το πέρας ενός πολέμου, η διαχείριση των φυσικών πόρων θέτει άμεσους, κοινούς προβληματισμούς στην επιβίωση των ανθρώπων, σχετικά με το εάν θα έχουν τροφή, πρόσβαση σε βασικά ενεργειακά μέσα και άλλους πόρους απαραίτητους για την επίτευξη ενός ελάχιστου επιπέδου ευημερίας¹⁴⁵.

Jaun Paul Lederach παρατηρεί πως κατά τη διάρκεια της οικοδόμησης ειρήνης κύριος στόχος είναι η μετάβαση του πληθυσμού από «μια κατάσταση τρωτότητας και εξάρτησης σε μια αυτοσυντήρησης και ευημερίας»¹⁴⁶. Σήμερα υπάρχει μιας σαφής αναγνώριση του ειρηνευτικού ρόλου, που ενέχει η περιβαλλοντική συνεργασία για τις μεταπολεμικές κοινωνίες, η οποία μπορεί να διατηρήσει και να ενδυναμώσει την ειρηνική συνύπαρξη των μελών μιας κοινωνίας, την ώρα, που η αποτυχία στον περιβαλλοντικό πυλώνα, μπορεί να αποσταθεροποιήσει μιας εύθραυστη η ειρήνη.

Όπως έδειξε το σχετικό κεφάλαιο η θεσμικές δυνατότητες των μεταπολεμικών κρατών για την παροχή των βασικών κοινωνικών υπηρεσιών και την προώθηση μιας φιλειρηνικής κοινωνίας είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Παράλληλα, τα αισθήματα του

¹⁴³ . Halle S., From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.15. Επίσης, Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.8.

¹⁴⁴ . Το φαινόμενο, μάλιστα, των ενδοκρατικών συγκρούσεων έφτασε στην κορύφωσή του στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όπου πάνω από 1/3 των κρατών του πλανήτη αντιμετώπιζαν τα δεινά των εμπόλεμων συγκρούσεων, συμπεριλαμβανομένου των εμφύλιων πολέμων. Carl Bruch, David Jensen, Mikiyasu Nakayama, John Unruh, Rebecca Gruby, Ross Wolfarth, Post Conflict Peacebuilding and Natural Resources, Άρθρο στο: yielaw.oxfordjournals.org, στις 17 Μαρτίου 2011, σελ. 58.

¹⁴⁵ . Στο ίδιο, σελ.58, 59.

¹⁴⁶ . Lederach J.P., σελ. 75 και Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ. 6.

φόβου και της καχυποψίας είναι διάχυτα. Το περιβάλλον, λοιπόν, και η συνεργασία για την από κοινού διαχείριση και προστασία του περιβαλλοντικού κεφαλαίου, του μοναδικού στέρεου και διαχρονικού αρωγού στην προσπάθεια για επιβίωση και κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη σε αυτά τα μέρη του κόσμου, δύναται να αποτελέσει μια αποτελεσματική πλατφόρμα για τη δημιουργία ενός βασικού διαλόγου και μιας συνεργατικής περιβαλλοντικής συμβίωσης. Είναι εμφανές ότι σε χώρες, όπως το Αφγανιστάν όπου πάνω από το 80% του πληθυσμού εξαρτάται άμεσα από φυσικούς πόρους, όπως το και καλλιεργήσιμη γη, η αποτελεσματική διαχείριση αυτών αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιβίωση και την κάλυψη καθημερινών αναγκών¹⁴⁷.

Οι φυσικοί πόροι μιας χώρας και μάλιστα χαμηλής εκβιομηχάνισης, όπως το σύνολο των κρατών του Αναπτυσσόμενου Νότου, αποτελούν το πιο σημαντικό κεφάλαιο για την οικοδόμηση βιώσιμης ειρήνης. Η γη, τα δάση, τα μεταλλεύματα, το πετρέλαιο, το νερό και άλλοι φυσικοί πόροι αποτελούν τα θεμέλια για την ανοικοδόμηση βιώσιμων συνθηκών διαβίωσης και την επανέναρξη των εθνικών οικονομιών. Παράλληλα, παρέχουν θέσεις εργασίας για την ενσωμάτωση των πρώην στρατευμένων, ενώ η προσπάθεια για την καταπολέμηση της διαφθοράς και η βελτίωση της διακυβέρνησης μπορούν συχνά να επικεντρώνονται στους φυσικούς πόρους και τα έσοδά τους¹⁴⁸.

Το environmental peacebuilding στοχεύει στην ενσωμάτωση των στρατηγικών για τη διαχείριση των φυσικών πόρων σε στρατηγικές και δραστηριότητες, που στοχεύουν στην οικοδόμηση βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης, μέσα από δράσεις σε πολλαπλούς τομείς του μεταπολεμικού πολιτειακού βίου.

4.1.1.2. Το περιβάλλον ως θύμα του πολέμου

«Το περιβάλλον αποτελούσε πάντα ένα σιωπηλό θύμα του πολέμου»¹⁴⁹. Με στόχο την εξασφάλιση ενός στρατηγικού πλεονεκτήματος, την άσκηση ψυχολογικής βίας στους τοπικούς πληθυσμούς και την επίτευξη πολιτικών και στρατιωτικών στόχων, το περιβάλλον έχει αποτελέσει σκόπιμο στόχο των ενόπλων συγκρούσεων¹⁵⁰. Είτε άμεσα από την καταστροφή του φυσικού οικοσυστήματος στα πλαίσια βομβαρδισμών (όπως στην περίπτωση του Κοσσόβου) είτε έμμεσα ως αποτέλεσμα της προσπάθειας των ανθρώπων να βρουν τα απαραίτητα μέσα ώστε να επιβιώσουν και να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της κοινωνικοοικονομικής κατάρρευσης και την απουσία βασικών κοινωνικών υπηρεσιών είτε μέσα από την κατάρρευση των κρατικών θεσμών, που ενδεχομένως να εξασφάλιζαν μια περισσότερο ορθολογική και αποτελεσματική

¹⁴⁷ . From Conflict to Peacebuilding: UNEP's Role in Environmental Assessment and Recovery, ECSP Report, Issue 13, 2008-2009.

¹⁴⁸ Environmental Peacebuilding. <http://www.environmentalpeacebuilding.org/about/about/>. Προσπελάστηκε στις 15/9/2015.

¹⁴⁹ . Προσωπική Μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «The environment has always been a silent casual of conflict». From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ. 15.

¹⁵⁰ . Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η αποστράγγιση των ελωδών περιοχών στο Δέλτα του Τίγρη και Ευφράτη από το καθεστώς του Saddam Hussein κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990. Στο ίδιο.

διαχείριση και κατανομή των φυσικών πόρων, η καταστροφή του περιβάλλοντος θέτει σοβαρές προκλήσεις¹⁵¹. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο David Jensen αναφερόμενος στην περίπτωση του Αφγανιστάν, οι περιβαλλοντικές προκλήσεις αυτές δημιουργούν προβλήματα όχι από άποψη διατήρησης του οικοσυστήματος, αλλά από την άποψη επιβίωσης των ανθρώπων. «Χωρίς ξύλο πως οι άνθρωποι θα χτίζουν καταφύγια, πως θα ετοιμάζαν το φαγητό τους, πως θα θερμάνουν τα σπίτια τους, πως θα επιβιώσουν κατά τη διάρκεια του χειμώνα» αναφέρει χαρακτηριστικά σε σχετική του ομιλία, ξεκαθαρίζοντας πως η ειρήνη δεν επρόκειτο ποτέ να χτιστεί στην περιοχή, εάν τα σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα παρέμεναν ανεπίλυτα .

Οι άμεσες για την ζωή και την επιβίωση των ανθρώπων προκλήσεις, που τίθενται από τη μόλυνση του περιβάλλοντος και την καταστροφή των φυσικών πόρων ή την δέσμευσή τους για στρατιωτικούς σκοπούς αποτελούν όχι μόνο μια κοινή πρόκληση για τους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών, αλλά και μια άμεση προτεραιότητα μετά το πέρας των εχθροπραξιών. Σε συνδυασμό, μάλιστα, με τα διαχρονικά περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα, που μαστίζουν τις περιοχές αυτές, όπως η κλιματική αλλαγή, η αύξηση του πληθυσμού και η μη βιώσιμη χρήση των φυσικών, σε αντιδιαστολή πάντοτε με τη διεκδίκηση του δικαίωματος στην ανάπτυξη θέτουν το περιβάλλον στο επίκεντρο κάθε προσπάθειας προόδου και θετικής εξέλιξης.

«Το περιβάλλον δεν γνωρίζει σύνορα»¹⁵². Οι άνθρωποι αποτελούν μέλη εθνών-κρατών, όπως και μέλη διαφορετικών πολιτικών, θρησκευτικών και ιδεολογικών ομάδων. Αποτελούν, ωστόσο και μέλη υπερεθνικών θεσμών, όπως το περιβάλλον. Ως εκ τούτου, η περιβαλλοντική συνεργασία χαρακτηρίζεται από μια διάθεση επέκτασης πέραν των πολιτικών συνόρων, αναδεικνύοντας ότι «οι οικολογικές και περιβαλλοντικές προσπάθειες ειρήνης μπορούν να κάνουν τη διαφορά συνεισφέροντας στην οικοδόμηση βιώσιμης ειρήνης»¹⁵³. Η αμοιβαία εξάρτηση των ανθρώπων από τους λιγοστούς φυσικούς πόρους, σε συνδυασμό με την κοινή απειλή που δημιουργούν οι μεταπολεμικές και διαχρονικές περιβαλλοντικές παθογένειες δημιουργούν την ιδέα μιας κοινής οικολογικής ταυτότητας, καθώς και μιας σφαίρας κοινών συμφερόντων και προβλημάτων.

4.2.2. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα: το Good Water Neighbors Project και η Acta Presidential de Brasillia

Για την καλύτερη κατανόηση της πολιτικής διάστασης, που δύνανται να αποκτήσουν το φυσικό περιβάλλον και οι πόροι, που προέρχονται από αυτό, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση δύο εξαιρετικών παραδειγμάτων, όπου το περιβάλλον χρησιμοποιήθηκε ως

¹⁵¹ . Στο ίδιο.

¹⁵² . Aravan Institute for Environmental Studies. Διαθέσιμο στο: <https://aravainstitute.wordpress.com/>. Προσπελάστηκε στις 7/10/2015.

¹⁵³ . Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ. 6.

μέσω είτε ως μέσω διαμόρφωσης του κατάλληλου πολιτικού και κοινωνικού περιβάλλοντος για την απόδοση μιας πολιτικής λύσης και αποτελεσματικότερη οικοδόμηση μιας βιώσιμης ειρήνης (η περίπτωση του Good water Neighbors Project) είτε ως μέσω επίτευξης μιας οριστικής λύσης σε μια πολιτική (και ενδεχομένως οικονομική) συνοριακή διαφορά μεταξύ δύο γειτονικών χωρών (περίπτωση Περού-Εκουαδόρ).

4.2.2.1. Το Good Water Neighbors Project

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μέσα από την πρακτική του οποίου αποτυπώνεται η δυναμική της περιβαλλοντικής συνεργασίας στην ενδυνάμωση των ανθρώπινων κοινωνιών, την δημιουργία σχέσεων αλληλεξάρτησης και γνωριμίας τους με έννοιες τις δημοκρατίας, της συνεργασίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί το αποτελεί το Πρόγραμμα «Good Water Neighbors» (GWNP), το οποίο υλοποιήθηκε υπό γενική επίβλεψη και την πρωτοβουλία των EcoPeace/FoEME στην πολύπαθη περιοχή της Μέσης Ανατολής¹⁵⁴. Επικεντρωμένο στην περιοχή του Ιορδάνη Ποταμού, οι υδάτινοι πόροι, του οποίου αποτελούν «κοινό κτήμα» τριών διαφορετικών και διαχρονικά αντιμαχόμενων κρατών, του Ισραήλ, της Ιορδανίας και της Παλαιστίνης, το όλο εγχείρημα στηρίχθηκε πάνω στις ευκαιρίες, που παρείχε η κοινή περιβαλλοντική κληρονομιά και η αμοιβαία εξάρτησή των τριών λαών από τους κοινούς υδάτινους πόρους¹⁵⁵. Είναι σημαντικό ότι η προβλεπόμενη συνεργασία μεταξύ των κρατών αυτών στόχευε όχι μονάχα στην επίλυση των υφισταμένων περιβαλλοντικών ζητημάτων (δηλαδή στην ανάγκη επαναφοράς του Χαμηλότερου Ιορδάνη Ποταμού και τη διάσωση της Νεκρής Θάλασσας), αλλά κυρίως στην έναρξη ενός διαρκούς διαλόγου μεταξύ διαχρονικά αντιμαχόμενων πλευρών, τη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων και εν τέλει την προώθηση μιας βιώσιμης και διαρκούς ειρήνης στην περιοχή¹⁵⁶. Παράλληλα, τα περιβαλλοντικά και οικονομικά οφέλη, που θα προέκυπταν στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής αυτής συνεργασίας θα υπηρετούσαν ως μοχλός περαιτέρω ενεργοποίησης των ανθρώπων, ενδυνάμωσης του υφιστάμενου διάλογο και της προσπάθειας για μια οριστική λύση στον πόλεμο που μαίνεται στην περιοχή¹⁵⁷.

Από το 2001 έως το 2008 το Πρόγραμμα έφερε κοντά συνολικά 17 κοινότητες από το Ισραήλ, την Παλαιστίνη και την Ιορδανία. Κάθε μια από αυτές τις κοινότητες συνεργάστηκε με μια έτερη κοινότητα, που βρισκόταν στην άλλη μεριά των

¹⁵⁴ . Η EcoPeace/FoEME είναι μια τριμερή ΜΚΟ, που δραστηριοποιείται στην περιοχή της Μέσης Ανατολής με στόχο την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας ανάμεσα στις διαφορετικές κοινότητες, με βάση την περιβαλλοντική συνεργασία. Περισσότερα στο: <http://www.foeme.org/www/?module=home>. Προσπελάστηκε στις 15/9/2015.

¹⁵⁵ . Milner M., Good Water Neighbours in the Middle East. Άρθρο στο Insight on Conflict, 30 Δεκεμβρίου 2013. Διαθέσιμο στο: <http://www.insightonconflict.org/2013/12/good-water-neighbors-middle-east/>. Προσπελάστηκε στις 14/10/2015.

¹⁵⁶ . Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ. 19.

¹⁵⁷ . Στο ίδιο.

συνόρων/πολιτικού διαχωρισμού, έχοντας, ωστόσο, ως κοινό χαρακτηριστικό την εξάρτηση της επιβίωσης και ευημερίας τους από τους κοινούς υδάτινους πόρους¹⁵⁸.

<http://ecotippingpoints.org/our-stories/indepth/israel-palestine-jordan/image005.jpg>.

Υπό καθοδήγηση η πρωτοβουλία υιοθέτησε μια bottom-up προσέγγιση, εστιάζοντας σε τρεις κύριους κοινωνικούς δρώντες: την νέα γενιά, τους ενήλικές και την τοπική αυτοδιοίκηση, ενώ στο πλαίσιο αυτής, δομές, που ήδη υπήρχαν όπως σχολεία, κέντρα νεότητας και κοινοτικοί οργανισμοί χρησιμοποιήθηκαν ως μέσα προώθησης της περιβαλλοντικής συνεργασίας. Σχολικά κτήρια και διαμορφούμενοι οικολογικοί κήποι αποτέλεσαν μέσα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και πεδία συνεργασίας, προσφέροντας μια πλατφόρμα διαλόγου τόσο μεταξύ των κοινοτήτων όσο και μεταξύ αυτών και τοπικών επαγγελματιών. Τα κοινά οικολογικά ζητήματα, όπως αυτά στην περιοχή την Νεκρής Θάλασσας, η ίδρυση ενός Πάρκου Ειρήνης στην περιοχή που βρισκόταν ο υδροηλεκτρικός σταθμός του Rotenberg, αποτέλεσαν ζητήματα, όπου η ανάγκη διασυνοριακής συνεργασίας έγινε ο παράγοντας για την βελτίωση και εμπάθυνση των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των κοινοτήτων. Παράλληλα, τα οικονομικά και αναπτυξιακά οφέλη, που προήλθαν από την ανάπτυξη του οικο-τουρισμού και της οικονομικής ανάπτυξης στην περιοχή αποτέλεσαν με τη σειρά όχι μονάχα παράγοντα για την βελτίωση της κοινωνικής πραγματικότητας των ανθρώπων, αλλά και ως κίνητρο περεταίρω επέκτασης της συνεργασίας και την ανάληψη πρωτοβουλιών από τους ίδιους τους ανθρώπους¹⁵⁹. Μέσα στο πλαίσιο αυτό οι συμμετέχουσες κοινωνίες

¹⁵⁸ . Στο ίδιο.

¹⁵⁹ . Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehern and the Tel Aviv, 2008, σελ. 19.

ήρθαν σε επικοινωνία με έτερες και διαχρονικά αντιμαχόμενες κοινωνίες, γνώρισαν νέες ιδέες, δημιούργησαν μια κοινή ευθύνη και ένα αμοιβαία αποδεκτό και επιθυμητό όραμα για το μέλλον και εν τέλει οι ίδιοι οι άνθρωποι έγιναν οι «υπερασπιστές της συνεργασίας και των προσπαθειών συμφιλίωσης»¹⁶⁰.

Το GWNP υπογράμμισε την εσωτερική αλληλεξάρτηση των κοινοτήτων που ζούσαν στην περιοχή του Ιορδάνη ποταμού . Στοχεύοντας στην ενημέρωση των ανθρώπων για τα κοινά περιβαλλοντικά τους προβλήματα, την ενεργοποίηση των νέων, των ενηλίκων και των δημοτικών αρχών ενδυνάμωσε τις κοινωνίες στην προσπάθειά τους να αλλάξουν την πραγματικότητα, που ζούσαν, μια πραγματικότητα, η οποία εν πολλοίς έχει διαμορφωθεί από την παρατεταμένη σύγκρουση, τις εικόνες βίας και το αίσθημα φόβου και μίσους ανάμεσα στους ανθρώπους. Η προώθηση των κοινών υδάτινων προκλήσεων σε συνδυασμό με την ανάδειξη μιας κοινής περιβαλλοντικής ταυτότητας ανάμεσα σε κοινωνίες, που χρόνια είχαν κρυφτεί πίσω από τις διαχωριστικές γραμμές των πολιτικών και εθνοτικών διαφορών αποτέλεσε τη βάση για την ανάπτυξη μιας βασικής γραμμής επικοινωνίας, την αναγνώριση ενός δικαιώματος στη ζωή και την αξιοπρέπεια υπέρ του αντιπάλου, ενώ ο διάλογος, η ανταλλαγή των απόψεων και η υιοθέτηση κοινά αποδεκτών λύσεων δημιούργησαν τη βάση για τον εκδημοκρατισμό των μεταξύ τους σχέσεων και ένα consensus γύρω από μια κοινή ευθύνη για την βελτίωση της ζωής τους τόσο σε διακρατικό επίπεδο όσο και σε εσωτερικό και όχι μονάχα σε περιβαλλοντικό, αλλά και σε κοινωνικό και πολιτικό.

¹⁶⁰ . Στο ίδιο. Προσπελάστηκε στις 16/10/2015.

4.2.2.2. Η Acta Presidential de Brasillia

Τα κοινά σύνορα μεταξύ Περού και Εκουαδόρ αποτελέσαν μια μακρόχρονη πηγή έντασης για τις δύο γειτονικές χώρες της Λατινικής Αμερικής για περισσότερο από 150 χρόνια¹⁶¹. Η υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Rio de Janeiro το 1942 και η σύσταση νέων συνόρων μεταξύ των δύο χωρών, στο πλαίσιο αυτού, δεν έδωσαν λύση στην διακρατική αυτή διαφορά, με τις εχθροπραξίες και τη βία να επανέρχονται επανειλημμένα, ιδίως το 1981 και 1995¹⁶².

"Ecuador-peru-land-claims-01" by Haylli - Own work. Licensed under CC BY-SA 3.0 via Commons - <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ecuador-peru-land-claims-01.png#/media/File:Ecuador-peru-land-claims-01.png>

Η επένδυση στον περιβαλλοντικό πυλώνα ήταν αυτή, που έμελε τελικώς να οικοδομήσει μια βιώσιμη λύση στην ομολογουμένως πολιτική διαφορά μεταξύ Εκουαδόρ και Περού. Έπειτα από έναν κύκλο παρατεταμένων συζητήσεων, η υπογραφή της Acta Preidencial de Brasillia το 1998. Όπως παρατηρεί και το UNEP σε σχετική του έκθεση «η συμφωνία αυτή ήταν μοναδική αφού αναγνώριζε τη δυνατότητα οικοδόμησης διασυνοριακής συνεργασίας και μείωσης της έντασης μεταξύ των χωρών προστατεύοντας τη βιοποικιλότητα»¹⁶³. Στην πράξη, η συνθήκη προέβλεπε την συνεργασία των δύο αντιμαχόμενων πλευρών και την ανάληψη μιας αμοιβαίας ευθύνης για την δημιουργία Διπλανών Ζωνών Οικολογικής Προστασίας εκατέρωθεν των αμφισβητήσιμων κοινών συνόρων στην περιοχή της Cordillera del Condor. Προς υλοποίηση των συμφωνηθέντων το μεν Εκουαδόρ ίδρυσε το πάρκο του El Condor, ενώ

¹⁶¹ . https://en.wikipedia.org/wiki/Ecuadorian%E2%80%93Peruvian_War. Προσπελάστηκε στις 16/10/2015.

¹⁶² . Στο ίδιο.

¹⁶³ . Halle S., From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ. 25.

το Περού μια Ζώνη Οικολογικής Προστασίας και τη Ζώνη Διατήρησης του Santiago-Comaina¹⁶⁴.

Προάγοντας την διμερή διπλωματία και συνεργασία για τη διατήρηση του οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητας η Συνθήκη έθεσε τη βάση για την επίλυση της συνοριακής διαφοράς, ενώ η βάση αυτή ενδυναμώθηκε περαιτέρω από την προωθούμενη κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη των κοινοτήτων στις δύο χώρες, όπως επίσης και από τις αμοιβαίες εμπορικές σχέσεις, που αναπτύχθηκαν. Μάλιστα, τέτοια ήταν η θετική επιρροή της, που είχε ως αποτέλεσμα την ανάληψη και έτερων κοινών πρωτοβουλιών, όπως αυτής για τη δημιουργία του Πάρκου Ειρήνης και Διεθνικής Διατήρησης στην Cordillera del Condor, Εκουαδόρ-Περού»¹⁶⁵.

Εν τέλει, περισσότερα από 150 χρόνια διακρατικής σύγκρουσης βρήκαν τη λύση μέσα από την ανάληψη αμοιβαίων περιβαλλοντικών υποχρεώσεων. Η δημιουργία του πάρκου ειρήνης της Cordillera del Condor όχι μόνο αποτέλεσε ένα μέσο για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων των τοπικών κοινοτήτων να διαχειρίζονται και προστατεύουν τη βιοποικιλότητα, όπως και να επωφελούνται από αυτήν, αλλά επίσης δημιούργησε ένα θεμέλιο για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και συνεργασίας μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων κρατών¹⁶⁶.

¹⁶⁴ . Bruch C., Jensen D., Nakayama M., Unruh J., Gruby R., Wolfarth R., Post-Conflict Peace Building and Natural Resources, Άρθρο στο yielaw. Oxfordjournals.org στις 17 Μαρτίου 2011.

¹⁶⁵ . Στο ίδιο.

¹⁶⁶ . Natural Resources and Conflict. A Guide for Mediation and Practitioners, United Nations Department of Political Affairs, United Nations Environmental Programme, σελ.70, 71, 72.

CASE STUDY

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (United Nations Environmental Programme, UNEP) από το 1999 υποβοηθά τα εμπόλεμα και μεταπολεμικά Κράτη-Μέλη να εκτιμήσουν την περιβαλλοντικές επιπτώσεις των ενόπλων συγκρούσεων. Μέσα από έναν ρόλο, που σήμερα έχει επεκταθεί σημαντικά το Πρόγραμμα προσφέρει την τεχνική του υποστήριξη και τις εμπειρικές του γνώσεις στοχεύοντας όχι μονάχα στην επαναφορά του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων (από οικολογικής άποψης), αλλά κυρίως τη χρήση αυτών ως εργαλεία οικοδόμησης μιας βιώσιμης ειρήνης αξιοποιώντας την άμεση οικονομική, την κοινωνία και την πολιτική σημασία, που προσλαμβάνουν μέσα στις μεταπολεμικές κοινωνίες. Πρόκειται για μία διττή ή τριπλή στοχοθέτηση, αρχικό στάδιο της οποίας αποτελεί η εκτίμηση και ακολούθως η επαναφορά του φυσικού κεφαλαίου στην καλύτερη δυνατή κατάσταση, ώστε να καθίσταται δυνατή τη βιώσιμη χρήση φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων αφενός για την αντιμετώπιση της έκτακτης ανθρωπιστικής ανάγκης, που ακολουθεί νομοτελειακά το τέλος του πολέμου και αφετέρου για την οικοδόμηση βιώσιμων ειρηνικών σχέσεων, μέσα από την άμεση ανάκαμψη της οικονομίας, τη δημιουργία θέσεων εργασίας, την παροχή των αναγκαίων κοινωνικών υπηρεσιών και τέλος, την ανάκτηση της χαμένης εμπιστοσύνης μεταξύ των πρώην εμπόλεμων δυνάμεων¹⁶⁷. Επομένως, ο ρόλος του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον εκτίνεται σε δύο επίπεδα: το βραχυπρόθεσμο, εκείνο της ανθρωπιστικής κρίσης και το μακροπρόθεσμο, δηλαδή εκείνο της βιώσιμης ειρήνης και ανάπτυξης, με την παρουσία στα δύο επίπεδα είναι απαραίτητη τόσο για τη συνοχή της όλης αποστολής όσο και για την διασφάλιση της ενσωμάτωσης του περιβάλλοντος στις σχετικές διαδικασίες.

A. Ιστορική Αναδρομή

Στην αφετηρία των ειρηνευτικών επιχειρήσεων του UNEP θα πρέπει να τοποθετήσουμε δύο σημαντικά γεγονότα, τα οποία σχημάτισαν τη σημερινή εικόνα και τη φιλοσοφία του Προγράμματος στην οικοδόμηση μιας διαρκούς μεταπολεμικής ειρήνης: τον βομβαρδισμό του Κοσσόβου από τις νατοϊκές δυνάμεις το 1999 και την αποστολή στο Αφγανιστάν στην επαύριον της τρομοκρατικής ενέργειας στις Ηνωμένες Πολιτείες το 2001.

¹⁶⁷ .. Environmental Cooperation for Peacebuilding. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/EnvironmentalCooperationforPeacebuilding_/tabid/105948/Default.aspx. Προσπελάστηκε στις 9/9/2015.

A.1. Ο πόλεμος του Κοσσόβου: η απαρχή των επιχειρήσεων του UNEP

Η οικοδόμηση μίας βιώσιμης ειρήνης σε κοινωνίες, που έχουν εξέλθει από καταστροφικούς πολέμους, έγινε για πρώτη φορά θεματική ενασχόληση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) το 1999. Γενεσιουργό αίτιο απετέλεσε η κρίση του Κοσσόβου, όπου το UNEP κλήθηκε για πρώτη φορά, ώστε να εξετάσει την κατάσταση του εκεί περιβάλλοντος μετά το πέρας των δίμηνων βομβαρδισμών του NATO στο έδαφος των Πρώην Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών της Σερβίας και του Μοντενέγκρο¹⁶⁸.

Το NATO ξεκίνησε τον βομβαρδισμό του Κοσσόβου στις 24 Μαρτίου και μολονότι, ήταν μικρής διάρκειας, το γεγονός ότι είχε ως στόχους στρατηγικές υποδομές και εργοστασιακές εγκαταστάσεις, προκάλεσε εκτεταμένη περιβαλλοντική ζημία. Ανάμεσα στις 50 συνολικά περιοχές, που δέχτηκαν τα πυρά του συμμαχικού στρατού, η πιο σημαντική ήταν αυτή του εργοστασιακού συγκροτήματος του Panceno, το οποίο χτυπήθηκε 12 φορές, με αποτέλεσμα, εκτός των άλλων υλικών καταστροφών, τη δημιουργία φόβου για ανυπολόγιστη περιβαλλοντική ζημία¹⁶⁹.

Παρά τις διαβεβαιώσεις του NATO για ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τους βομβαρδισμούς μέσω της χρήση εξειδικευμένων όπλων και μόνο σε επιλεγμένους στόχους, πλήθος γειτονικών κρατών, με κύρια τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, δεν έπαψαν να εκφράζουν τις βαθιές τους ανησυχίες τόσο για τη διασυνωριακή μόλυνση της ατμόσφαιρας όσο και για την τοξική λάσπη, που εκχύνονταν συνεχώς στον Δούναβη Ποταμό¹⁷⁰. Προς απάντηση των ανησυχιών αυτών ο τότε Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών, Kofi Annan, ζήτησε τη ενεργοποίηση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον με μοναδική αποστολή την παροχή μιας ανεξάρτητης, ουδέτερης, ακριβούς και επιστημονικά τεκμηριωμένης πληροφόρησης και ενημέρωσης, σχετικά με την κατάσταση του περιβάλλοντος και την έκταση των κινδύνων, που αυτή εγκυμονούσε για την ανθρώπινη υγεία¹⁷¹.

¹⁶⁸ . From Conflict to Peacebuilding: UNEP's Role in Environmental Assessment and Recovery, ECSP Report, Issue 13, 2008-2009. Διαθέσιμο στο: http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ECSPReport13_Jencen.pdf. Προσπελάστηκε στις 15/10/2015.

¹⁶⁹ . 80.000 τόνων καύσιμου πετρελαίου. Παράλληλα, το φαινόμενο της «μαύρη βροχή» έγινε αντιληπτό από γειτονικά χωριά και τις πόλεις, ενώ ένα τοξικό μείγμα χημικών ουσιών διαχύθηκε στο νερό, στο έδαφος και τον αέρα γύρω από την περιοχή, συμπεριλαμβανομένου 2.100 τόνων διχλωριούχου αιθυλενίου (υπεύθυνο για την πρόκληση προβλημάτων σε ανθρώπινα όργανα, όπως συκώτι και νεφρά), 8 τόνων μεταλλικού ψευδάργυρου, 460 τόνων μονομερούς βινυλοχλωριδίου (γνωστή καρκινογόνος ουσία για τον ανθρώπινο οργανισμό) και 250 τόνων υγροποιημένης αμμωνίας (η οποία μπορεί να προκαλέσει από τύφλωση μέχρι και θάνατο). Στο ίδιο.

¹⁷⁰ . Halle S., From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ. 25.

¹⁷¹ . Στο ίδιο.

Προς εκτέλεση της παραπάνω αιτήματος, ο Δρ. Klaus Topfer, τότε Εκτελεστικός Αρχηγός του UNEP και Αναπληρωτής Εκτελεστικός Αρχηγός του UN-HABITAT¹⁷², ίδρυσε την αποκαλούμενη «Balkan Task Force» με αποκλειστική αρμοδιότητα και αποστολή την εκτίμηση των επιπτώσεων των μέχρι τότε συγκρούσεων στο φυσικό περιβάλλον και στους ανθρώπινους οικισμούς¹⁷³. Η εν λόγω ομάδα εργασίας αποτελούμενη από μία ομάδα διεθνών επιστημόνων και ειδικών πάνω στα ενδιαφερόμενα πεδία, μαζί με δύο κινητά εργαστήρια και τη βοήθεια δορυφορικών εικόνων και φωτογραφιών, διεξήγαγε μία επιτόπια (field-based) εκτίμηση της κατάστασης του εκεί περιβάλλοντος. Στην τελική του έκθεση το Πρόγραμμα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι μολονότι η περιβαλλοντική ζημία δεν είχε λάβει τις αρχικά εκτιμώμενες καταστροφικές διαστάσεις, ο δίμηνος βομβαρδισμός και μάλιστα σε ευαίσθητες περιοχές, όπως αυτές στις οποίες τοποθετούνται εργοστασιακά συγκροτήματα είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη περιοχών, που χαρακτηρίστηκαν από το UNEP ως περιβαλλοντικά hot-spots με σοβαρούς κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία και απαιτούσαν κατ' επείγον καθαρισμό όχι τόσο για οικολογικούς, αλλά για ανθρωπιστικούς, κυρίως, λόγους¹⁷⁴. Παράλληλα, το Πρόγραμμα παρατήρησε και ένα σύνολο επικίνδυνων πηγών μόλυνσης, που προ-υπήρχαν της εμπόλεμης κρίσης στην περιοχή και είχαν τις ρίζες τους σε ελλείψεις αμιγώς θεσμικής φύσεως στη διαχείριση και αποθήκευση των επικίνδυνων αποβλήτων και στον έλεγχο της μόλυνσης, τα οποία αμφότερα συμπεριελήφθησαν ως προτάσεις του UNEP για την στρατηγική ανασυγκρότησης της περιοχής¹⁷⁵.

Η εκτίμηση των μεταπολεμικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων (post-conflict environmental assessments), που πραγματοποιήθηκε από το UNEP στο Κόσσοβο, αποτέλεσε έστω και έμμεσα, την πρώτη επαφή του Προγράμματος με τις διαδικασίες οικοδόμησης ειρήνης σε μεταπολεμικές κοινωνίες. Μολονότι, περιορίστηκε στην παροχή μιας ανεξάρτητης, επιστημονικής και τεχνικής ανάλυσης της κατάστασης του περιβάλλοντος, με βασικό στόχο την αναγνώριση και τον εντοπισμό πραγματικών και δυνητικών κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία, ήταν η πρώτη φορά, που το UNEP κλήθηκε να λάβει μέρος, έστω και αποσπασματικά (δηλαδή όχι επί τη βάση ενός ολοκληρωμένου και στρατηγικού σχεδίου από τον ΟΗΕ), στην διαδικασία κατανόησης και διαχείρισης των επιπτώσεων (των περιβαλλοντικών αν προκειμένου), που προέρχονται από εμπόλεμες ενέργειες¹⁷⁶.

¹⁷² . Τότε γνωστό ως «United Nations Centre for Human Settlements (UNCHS). Βλ. D. Jensen, S. Lonergan, «Assessing and Restoring Natural Resources in Post-Conflict Peacebuilding», ELI, UNEP, σελ.65.

¹⁷³ . Στο ίδιο.

¹⁷⁴ . The Kosovo conflict, consequences for the environment, Human Settlements Programme & UN Environmental Programme, 1990, Geneva. Διαθέσιμο και ηλεκτρονικά στο: <http://postconflict.unep.ch/publications/final.pdf>. Προσπελάστηκε στις 17/10/2015.

¹⁷⁵ . Hale S., From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.16.

¹⁷⁶ . Η συγκεκριμένη παρθενική παρουσία διατέλεσε, μάλιστα, τη βάση για την μετέπειτα θεσμοθέτηση της εν λόγω διαδικασίας, η οποία σημειώθηκε αρχικώς το 2001 με τη συγκρότηση του UNEP Post-

Έκτοτε το UNEP έχει λάβει μέρος σε παραπάνω από 25 μεταπολεμικές χώρες και μάλιστα μέσα από μία διαδικασία, η οποία, όπως θα δούμε και παρακάτω επεκτάθηκε και σε περιεχόμενο και πρωτοβουλίες. Μέσα από το θεσμικό και εργαλειακό πλαίσιο, που διαθέτει, το Πρόγραμμα διεξάγει επιτόπιες επιστημονικές εκτιμήσεις της κατάστασης του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων μετά το πέρας των εμπόλεμων συγκρούσεων και παραθέτει σχετικές προτάσεις και πολιτικές για την επαναφορά αυτών, με κύριο στόχο την υποβοήθηση αυτών των κοινωνιών στην προσπάθειά τους να διαχειριστούν τις περιβαλλοντικές, αλλά και κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές (δεδομένης της διασύνδεσης των εν λόγω επιπέδων) μεταπολεμικών προκλήσεων τόσο στο βραχυπρόθεσμο επίπεδο όσο και στο πλέον απαιτητικό μακροπρόθεσμο (δηλαδή στη φάση της εδραίωσης της ειρήνης και της ανάπτυξης)¹⁷⁷.

A.2. Η ανάληψη πρωτοβουλιών μετά το Αφγανιστάν¹⁷⁸

Το 2001 ήταν μια χρονιά ορόσημο για την εξέλιξη του διακρατικού συστήματος και των διεθνών σχέσεων, καθώς για την ενασχόληση του Προγράμματος με τη θεματική του πολέμου και της οικοδόμησης ειρήνης. Έπειτα από τις ραγδαίες παγκόσμιες εξελίξεις, που έλαβαν χώρα μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, το UNEP στάλθηκε στο Αφγανιστάν με αποστολή την μελέτη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τριακονταετούς εμφυλίου πολέμου. Παρόλο, τον περιορισμένο ρόλο του το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον κατάλαβε γρήγορά πως «η ειρήνη δεν επρόκειτο ποτέ να οικοδομηθεί αν δεν αντιμετωπιζόνταν τρία κρίσιμα ζητήματα: η υποβάθμιση των φυσικών πόρων, η διακυβέρνησή αυτών και η κατανομή του πλούτου, που παράγεται από αυτούς ανάμεσα στα μέλη της αφγανικής κοινωνίας».

Για την επίλυση όλων αυτών των ζητημάτων θέλησε να ανατρέξει στα διδάγματα, που μέχρι τότε είχαν παραχθεί. Αυτό, που διαπίστωσε, ωστόσο, ήταν ότι ενώ διδάγματα και γνώσεις είχαν παραχθεί, ποτέ δεν έτυχαν συστηματικής συλλογής και κωδικοποίησης, ένα κενό, που έκανε τον Διευθυντή του Προγράμματος, David Jensen να αναρωτηθεί «εάν τα Ηνωμένα Έθνη ήταν ενωμένα;». Το ερώτημα αυτό αποτέλεσε την αιτία για την

Conflict and Disaster Management Branch και το 2008, όπου στο πλαίσιο της 10ης Ειδικής Συνδιάσκεψης του Διοικητικού Συμβουλίου του UNEP, η εκτίμηση και διαχείριση των περιβαλλοντικών αιτιών και συνεπειών, που προέρχονται από τις εμπόλεμες συγκρούσεις και καταστροφές (φυσικές και ανθρωπογενής) έγινε μία από 6 στρατηγικές προτεραιότητες του UNEP για την περίοδο 2010-2013. Βλ. Lonergan S., «Assessing and Restoring Natural Resources in Post-Conflict Peacebuilding», ELI, UNEP, 2012, σελ.64.

¹⁷⁷ . Για μεταπολεμικές περιβαλλοντικές εκτιμήσεις του Προγράμματος βλ.

<http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/PostCrisisEnvironmentalAssessment/tabid/54351/Default.aspx>. Προσπελάστηκε στις 9/9/2015.

¹⁷⁸ . Το υποκεφάλαιο αυτό λαμβάνει στηρίζεται στην ομιλία του από τον David Jensen με θέμα "Natural Resources and Peacebuilding: Is the United Nations united?" («Φυσικοί Πόροι και Οικοδόμηση Ειρήνης: Είναι τα Ενωμένα Έθνη Ενωμένα;»). Διαθέσιμο στο <https://www.youtube.com/watch?v=-csxGMxyqkw>. Προσπελάστηκε στις 5/10/2015.

έναρξη για μια γιγαντιαία προσπάθεια για συλλογή, καταγραφή και κωδικοποίηση των μέχρι τότε εμπειριών με σκοπό να αποτελέσουν μια βάση δεδομένων για τους ενδιαφερόμενους φορείς, αλλά και μια σημαντική γνώση για τον ΟΗΕ στην προσπάθειά του να οικοδομεί βιώσιμη ειρήνη σε μεταπολεμικές κοινωνίες.

Το εγχείρημα αυτό του UNEP βρήκε απρόσμενα θερμής υποστήριξης από ένα σύνολο διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, εκπροσώπων από ΜΚΟ και ιδιωτικούς φορείς, διεθνή ινστιτούτα και άλλους ενδιαφερόμενους, που έβλεπαν το αντικείμενο του περιβάλλοντος ως συμπίπτον στο δικό του έργο. Το αποτέλεσμα όλης αυτής της δουλειά ήταν η παραγωγή μιας σειράς εκθέσεων και εγχειριδίων, που παρά το συμβουλευτικό και κατευθυντήριο χαρακτήρα τους έβαλαν το περιβάλλον και τη διαχείριση των φυσικών πόρων ενεργά στη διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης σε μεταπολεμικές κοινωνίες. Παράλληλα, το ίδιο το UNEP μέσα από αυτή του την πρωτοβουλία και τη συνακόλουθη δουλειά «μεγάλωσε», ενίσχυσε την παρουσία του στο μεταπολεμικό σκηνικό, ενώ παράλληλα απέκτησε μια έντονη πολιτική διάσταση. Μολονότι, δεν έπαψε ποτέ να διατηρεί και να προωθεί τον επιστημονικό του χαρακτήρα και προσανατολισμό, το UNEP κατάφερε να επεκτείνει τη συμβολή, ενώ οι απόψεις και οι προτάσεις του απηχούσαν πλέον σε όλα τα στάδια της μετάβασης από την ένοπλη σύγκρουση στην βιώσιμη ειρήνη και ανάπτυξη των μεταπολεμικών κοινωνιών.

B. Η ιδέα

Το UNEP μέσα και από τη δική του εμπειρία έχει αναδείξει τον τομέα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων σε μια αποτελεσματική πλατφόρμα για την μετάβαση σε περισσότερο βιώσιμες σχέσεις μεταξύ των μελών μεταπολεμικών κοινωνιών. Οι συνεργατικές προσπάθειες για την από κοινού διαχείριση των φυσικών πόρων και την αντιμετώπιση των άμεσων και έμμεσων περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθίσταται ως κύρια πολιτική για την ανάπτυξη διαλόγου και την κατανόηση κοινών προκλήσεων και των βαθύτερων σχέσεων αλληλεξάρτησης, που υφίστανται. Όπως διαπιστώνει χαρακτηριστικά το Πρόγραμμα, η περιβαλλοντική συνεργασία «μεταμορφώνει τις ανασφάλειες και θέτει αμοιβαία αναγνωρισμένα δικαιώματα και προσδοκίες»¹⁷⁹. Τέτοιου είδους προσπάθειες επενδύουν στην περιβαλλοντική αλληλεξάρτηση των ανθρώπων, ενώ δύναται να αποτελέσουν μέσω για την προώθηση της απαιτούμενης κοινωνικής αλλαγής.

Από την έναρξη των μεταπολεμικών επιχειρήσεων του UNEP το 1999, ευκαιρίες για την οικοδόμηση ειρήνης μέσα από περιβαλλοντικά ζητήματα και τη διαχείριση φυσικών πόρων σαν πλατφόρμα για διάλογο εμπιστοσύνη και συνεργασία έχουν παρουσιαστεί με πολλές μορφές. Σε κάθε από αυτές τις περιπτώσεις, το περιβάλλον αποτέλεσε μια πιλοτική δραστηριότητα για την κατανόηση του τρόπου με τον ο

¹⁷⁹ . Natural Resources and Conflict. A Guide for Mediation and Practitioners, United Nations Department of Political Affairs, United Nations Environmental Programme, σελ.34.

περιβαλλοντικές ανάγκες μπορούν να αντιμετωπιστούν, καλλιεργώντας ταυτόχρονα συνεργασία και υπηρετώντας ευρύτερους σκοπούς του peacebuilding¹⁸⁰.

Το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον παρέχει την τεχνική του εξειδίκευση με στόχο να βοηθήσει τα Κράτη-Μέλη του να μεταμορφώσουν τη σύγκρουση σε ευκαιρίες για οικοδόμηση εμπιστοσύνης, συνεργασίας και αμοιβαίων ωφελημάτων. Έπειτα από σχετικό αίτημα (είτε από τον ΟΗΕ είτε από τα ίδια τα μεταπολεμικά κράτη) το Πρόγραμμα έρχεται να αποτελέσει έναν «αμερόληπτος ειδήμων, ένα έμπιστο τρίτο μέρος και έναν πραγματογνώμονα» αξιοποιώντας την ουδετερότητα, την τεχνικό προσανατολισμό και την εμπειρία στην ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνεργασίας.

Γ. Η μέθοδος:

Σε κάθε μια από αυτές τις περιπτώσεις, το UNEP έχει δράσει ως ουδέτερος μέτοχος και τεχνικός ειδικός, φέρνοντας στο τραπέζι των συζητήσεων και παρέχοντας αντικειμενική περιβαλλοντική πληροφόρηση και ανάλυση. Απαιτείται περισσότερη συνεργασία ώστε μια τέτοια υπηρεσία να παρέχεται συστηματικά στα Κράτη-Μέλη των Ηνωμένων Εθνών, όπως επίσης ώστε να βελτιωθεί η συμμετοχή των ενδιαφερομένων. Μολονότι τα περιβαλλοντικά ζητήματα δεν κουβαλάνε πάντοτε τεράστιο πολιτικό βάρος, είναι εμφανές ότι αυτές οι αλληλεπιδράσεις καλλιεργούν καλή θέληση και κατανόηση και βοηθούν στην οικοδόμηση των θεμελίων για μεταφορά από τη σύγκρουση στη συνεργασία¹⁸¹.

Βλέποντας την βασική μεθοδολογία, που ακολουθείται θα μπορούσαμε να πούμε συνοπτικά ότι, το UNEP ενεργοποιείται, έπειτα από κλήση είτε από τα ενδιαφερόμενα κράτη-μέλη, δηλαδή τις εθνικές κυβερνήσεις (εάν δεν έχουν ανατραπεί κατά τη διάρκεια των εμπόλεμων συγκρούσεων) είτε από τον ίδιο τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, ώστε να παράσχει τεχνική, κυρίως, υποστήριξη σε αυτά (δηλαδή τα κράτη) και στη διεθνή κοινότητα¹⁸². Τα δύο κύρια επίπεδα, μέσα από τα οποία πραγματοποιείται, φαίνονται από το παρακάτω σχήμα:

¹⁸⁰ . Hale S., From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.26.

¹⁸¹ . Natural Resources and Conflict. A Guide for Mediation and Practitioners, United Nations Department of Political Affairs, United Nations Environmental Programme. Σελ. 88.

¹⁸² . From Conflict to Peacebuilding: UNEP's Role in Environmental Assessment and Recovery, ECSP Report, Issue 13, 2008-2009.

ΣΧΗΜΑ 1:

Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι η μετάβαση από το κατώτερο στο ανώτερο επίπεδο σηματοδοτεί μία σημαντική εναλλαγή στην ένταση και στο ρόλο, που καλείται να διαδραματίσει το UNEP, ο οποίος μολονότι παραμένει καθ' όλη τη διάρκεια κατά βάση επιστημονικός, λαμβάνει στο ανώτατο επίπεδο ένα έντονο πολιτικό ρόλο. Επομένως στο Κατώτερο Επίπεδο έχουμε δύο βασικές διαδικασίες:

1. Εκτίμηση Μεταπολεμικών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (UNEP's Post-conflict Environmental Assessments): Αποτελεί τη βασική διαδικασία με την οποία σηματοδοτείται η παρουσία του Προγράμματος στη μεταπολεμική κοινωνία¹⁸³. Όπως ήδη αναφέρθηκε πρόκειται για μια σε βάθος επιστημονική και τεχνική ανάλυση της κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει το φυσικό περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι μετά το πέρας της εμπόλεμης κατάστασης. Σύμφωνα με την αρχή της ουδετερότητας, το UNEP παρέχει μία ποσοτική και ποιοτική ανάλυση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, όπως του ζητείται από τις αρχές και ειδικά εξαστομικευμένη για μεταπολεμική κοινωνία¹⁸⁴. Αυτό που θα πρέπει να κρατήσουμε από τη διαδικασία αυτή είναι ότι αποτελεί τη ραχοκοκαλιά της όλης μεταπολεμικής δράσης του Προγράμματος, δεδομένου ότι τροφοδοτεί και το ανώτατο πολιτικό επίπεδο. Οι κύριοι στόχοι των assessments είναι:

ι. Η εκτίμηση και η διαχείριση των απειλών που δημιουργούνται για την υγεία και την ευημερία του ανθρώπου και πηγάζουν από τις περιβαλλοντικές αιτίες και επιπτώσεις των συγκρούσεων.

¹⁸³ . Τα Post-Conflict Environmental Assessments διακρίνονται σε τρεις κυρίως τύπους: 1. Μια γρήγορη εκτίμηση των περιβαλλοντικών συνθηκών, που ακολουθούν μετά την εμπόλεμη σύγκρουση, 2. Μία λεπτομερής αξιολόγηση εθνικών εκθέσεων για το περιβάλλον και 3. Θεματικές επεμβάσεις σε ζητήματα, όπως τα τοξικά απόβλητα, οι κηλίδες πετρελαίου, αλλά και σε θέματα, όπως η μετατόπιση ανθρώπινων πληθυσμών και η χρήση όπλων απεμπλουτισμένου ουρανίου. Περισσότερα για το θέμα βλ. Jensen D., Lonergan S, «Assessing and Natural Resources in Post-Conflict Peacebuilding», Εκ. Earthscan, Λονδίνο, 2013, σελ.65.

¹⁸⁴ . Βλ. http://www.envirosecurity.org/events/ESAM/Presentation/D_Jensen.pdf. Προσπελάστηκε στις 6/9/2015.

- ii. Η αξιολόγηση των δυνατοτήτων των τοπικών και εθνικών αρχών για τη διαχείριση αυτών των κινδύνων.
- iii. Η αρχική ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών αναγκών στην εκτίμηση των μεταπολεμικών αναγκών (post-conflict needs assessment), που συντάσσεται σε εθνικό ή/και σε διεθνές επίπεδο και από εκεί στο ανώτερο επίπεδο της οικοδόμησης ειρήνης και ανασυγκρότησης του κράτους.

Ειδικά ο τελευταίος στόχος αποτελεί ιδιαίτερης σημασία πρόκληση για την μετάβαση του UNEP στη φάση της ανοικοδόμησης της βιώσιμης ειρήνης και ανάπτυξης. Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής συνιστώσας στις εθνικώς και διεθνώς καθοριζόμενες μεταπολεμικές ανάγκες, που προκύπτουν από την αντιμετώπιση των αιτιών και των επιπτώσεων των εμπόλεμων συγκρούσεων καθίσταται υψίστης σημασίας, δεδομένου του ρόλου που διαδραματίζουν τα post-conflict needs assessments στη θέση των προτεραιοτήτων και τη διάθεση της σχετικής και απαραίτητης χρηματοδότησης.

Επιπροσθέτως σημαντικό αποτελεί ότι εξ αρχής η στόχευση δεν προσβλέπει μόνον σε μια «απρόσωπη» προστασία του φυσικού οικοσυστήματος, αλλά κυρίως στην ανίχνευση και αναγνώριση πιθανών περιβαλλοντικών κινδύνων για την υγεία, τη διαβίωση και την ασφάλεια των ατόμων και των κοινωνιών, με την παράλληλη παράθεση προτάσεων σε εθνικές και διεθνείς αρχές για την αποτελεσματική διαχείριση και αντιμετώπιση αυτών¹⁸⁵. Εν κατακλείδι, η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποτελεί την βάση όχι μόνον για την αναγνώριση των αντίστοιχων αιτιών και των συνεπειών, αλλά και την απόκτηση μιας ολοκληρωμένης εικόνας για την μεταπολεμική πραγματικότητα και τη θέση στόχων τόσο σε βραχυπρόθεσμο όσο και σε μακροπρόθεσμο επίπεδο¹⁸⁶.

2. Μεταπολεμική Περιβαλλοντική Ανάκαμψη (Post-conflict environmental recovery): Έπεται χρονικά και λογικά των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων, με την οποία ολοκληρώνεται το βασικό επίπεδο των επιχειρήσεων του Προγράμματος. Ουσιαστικά αποτελεί το πολιτικό σκέλος της διαδικασίας και ως εκ τούτου συγκροτείται από ένα σύνολο «προγραμμάτων επαναφοράς» (recovery programs) συνολικότερου, αλλά και θεματικού περιεχομένου, εξειδικευμένων στα μοναδικά χαρακτηριστικά και στις ιδιαίτερες ανάγκες που εμφανίζει διαχρονικά κάθε χώρα. Ως στόχος τίθεται η στήριξη και υποβοήθηση των τοπικών και εθνικών αρχών στην αποτελεσματική διαχείριση των φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος, καθώς και η παροχή τεχνικών και πολιτικών εργαλείων για την δημιουργία αποτελεσματικών εθνικών νόμων και θεσμών¹⁸⁷.

¹⁸⁵. UNEP. <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/PostCrisisEnvironmentalAssessment/tabid/54351/Default.aspx>. Προσπελάστηκε στις 15/6/2015.

¹⁸⁶. Για τη λίστα σχετικά με τα post conflict environmental assessments του UNEP βλ. <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/PostCrisisEnvironmentalAssessment/UNEPsEnvironmentalAssessments/tabid/54635/Default.aspx>. Προσπελάστηκε στις 15/6/2015.

¹⁸⁷. Βλ. <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/PostCrisisEnvironmentalRecovery/tabid/54354/Default.aspx>. Προσπελάστηκε στις 15/6/2015.

Παρατηρώντας τη σκοπιά αυτών γίνεται εμφανές ότι οι στόχοι, οι προτάσεις και οι πολιτικές, που τίθενται και εκπονούνται στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας θέτουν τους πρώτους μακροπρόθεσμους προβληματισμούς γύρω από τη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων¹⁸⁸. Είναι επίσης σημαντικό να παρατηρήσουμε πως η εν λόγω εκθέσεις και προγράμματα βαίνουν και εκτός του αμιγώς μεταπολεμικού πλαισίου και αγγίζουν ζητήματα, που έχουν να κάνουν με χρόνιες παθογένειες των κοινωνιών και που μολονότι δύναται να μην συνδέονται άμεσα με τα αίτια και τις συνέπειες των συγκρούσεων, η προσμέτρησή τους κρίνεται απαραίτητα για την ολιστική προσέγγιση της μεταπολεμικής επαναφοράς των κρατών¹⁸⁹.

Αξίζει να παρατηρηθεί ότι η δράση του UNEP χαρακτηρίζεται από μία κλιμάκωση, η οποία ξεκινά από τη διαπίστωση της κατάστασης του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων στις μεταπολεμικές κοινωνίες, συνεχίζει με το σχεδιασμό προτεινόμενων πολιτικών και στρατηγικών για τη διαχείριση των περιβαλλοντικών κινδύνων, προκλήσεων και αναγκών και ολοκληρώνεται στο πλέον περίπλοκο και απαιτητικό επίπεδο του peacebuilding.

¹⁸⁸ . Στο ίδιο.

¹⁸⁹ . Στο ίδιο.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ-ΕΠΕΚΤΑΣΗ

Το παρόν κεφάλαιο συνιστά το τελευταίο τμήμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Αποτελεί, λοιπόν, μια άριστη ευκαιρία τόσο για την ανακεφαλαίωση ορισμένων βασικών σημείων όσο και για την επέκταση της συζήτησης και σε ορισμένα άλλα εξίσου σημαντικά. Στο σημαντικότερο, ίσως, κομμάτι κάθε ερευνητικού εγχειρήματος μέσα από έναν οιονεί ελεύθερο διάλογο θα επιχειρηθεί όχι μονάχα η διατύπωση των βασικότερων συμπερασμάτων της μελέτης, αλλά κυρίως η τοποθέτηση ορισμένων βασικών ερωτημάτων, που εμφανίζονται και ως ένας σημαντικός αντίλογος, η απάντηση των οποίων ολοκληρώνει το μωσαϊκό των απόψεων γύρω από τη διαδικασία οικοδόμησης μιας βιώσιμης ειρήνης, τη συμβολή του περιβάλλοντος και το ρόλο του UNEP, όπως αυτές εκτέθηκαν από την παρούσα εργασία. Στο τέλος, παρατίθενται συνολικά τα ευρήματα-συμπεράσματα της παρούσας μελέτης.

Ποιος τελικά είναι ο απώτερος στόχος του «peacebuilding»; Βασικός στόχος του «peacebuilding» δεν είναι άλλος από την προώθηση μιας βιώσιμης και διαρκούς ειρήνης. Αυτό δεν αποτελεί κάτι το «διακηρυκτικό», αλλά την απτή πραγματικότητα, αφού η εμπειρία έχει δείξει πως οτιδήποτε υποδεέστερο οδηγεί σε νέους κύκλους βίας και κατ' επέκταση σε νέες απειλές για την εσωτερική και διεθνή ειρήνη, την ασφάλεια και τον άνθρωπο. Για να γίνει αυτό, όμως, η μεταπολεμική ειρήνη θα πρέπει να υποστηρίζεται εσωτερικά από τις ίδιες τις μεταπολεμικές κοινωνίες. Με άλλα λόγια, θα πρέπει πρωτίστως να έχει γίνει κτήμα των ανθρώπων και κύρια κοινωνική συμπεριφορά. Στόχος του «peacebuilding», λοιπόν είναι η εύρεση των κατάλληλων μέσων, εργαλείων, μεθόδων και διαδικασιών για την προώθηση αυτής της ειρηνικής κουλτούρας.

Ποιος είναι ο ρόλος του ΟΗΕ στην προώθηση αυτής της «αυτοσυντηρούμενης» και εσωτερικά υποστηριζόμενης ειρήνης; Ο ΟΗΕ, όπως και οποιοσδήποτε άλλος θεσμός από την οργανωμένη διεθνή κοινότητα, καλείται ώστε μέσα από την τεχνική, την πολιτική του εμπειρία και τη διπλωματία να ενδυναμώσει τις μεταπολεμικές κοινωνίες εμφυσώντας σε αυτές τις βασικές αρχές τις ειρηνικής συνύπαρξης, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της χρηστής διακυβέρνησης και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέσα σε πνεύμα συνεργασίας και εναρμόνισης με τις ανάγκες και τις επιδιώξεις των μεταπολεμικών κοινωνιών και έχοντας επίγνωση των διαχρονικών προβλημάτων και των ανθρωπίνων ορίων, η οργανωμένη διεθνή κοινότητα καλείται, ώστε να παρέχει, όχι μόνο την τεχνογνωσία και τους πόρους, αλλά κυρίως τα κίνητρα, τις ιδέες και τις κατευθύνσεις για την απαιτούμενη κοινωνική αλλαγή, η οποία βρίσκεται στη βάση οποιασδήποτε θετικής εξέλιξης προσδοκείται.

Πού εντοπίζεται η κύρια δυσκολία; Η διαδικασία οικοδόμησης μιας πραγματικά βιώσιμης και κοινωνικά υποστηριζόμενης ειρήνης αποτελεί πράγματι ένα πολυδιάστατο και μακροχρόνιο εγχείρημα, που στοχεύει στην διαρκή ενδυνάμωση των ανθρώπων,

ώστε να διαχειρίζονται αποτελεσματικά κάθε είδους σύγκρουσης και πολύ περισσότερο να τις προλαμβάνουν αποκλιμακώνοντας κάθε αναδυόμενη ένταση. Τα εμπόδια είναι πολλαπλά και αφορούν τόσο τις περιορισμένες δυνατότητες των ίδιων των μεταπολεμικών κοινωνιών, ως αδύναμων κοινωνιών, όσο και τις ελλείψεις, που εμφανίζει η οργανωμένη διεθνή κοινότητα στο σύνολο της και περιλαμβάνουν από ζητήματα δομής μέχρι φιλοσοφίας και προσέγγισης της ίδιας της ιδέας της ειρήνης.

Η «στατική διπλωματία» προσανατολισμένη αποκλειστικά στην άμεση προώθηση μεγάλων θεσμικών αλλαγών σε πολιτική, και οικονομία, επικεντρωμένη στα high politics, όπως και σε κάθε τι δυτικό φαίνεται να αποτυγχάνει, ως ιδέα και φιλοσοφία. Παράλληλα, οι διαχρονικές δομικές αδυναμίες περιορίζουν τις ικανότητες των επιχειρήσεων των Ηνωμένων Εθνών και σε πρακτικό επίπεδο οδηγώντας αρκετές φορές στα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Τη θέση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής παίρνουν αποσπασματικές και μονομερείς ενέργειες για την προώθηση του φιλελεύθερου διεθνισμού, ενώ αντί για το σεβασμό και την βαθύτερη κατανόηση των μεταπολεμικών κοινωνιών, οι ειρηνευτικές επεμβάσεις στο σύνολό τους αποτυπώνουν μια διάθεση απρόσωπης μεταφοράς των δυτικών προτύπων, στο πλαίσιο της συνέχειας της παγκοσμιοποίησης. Μακροπρόθεσμοι στόχοι για σταδιακή μεταρρύθμιση των μεταπολεμικών κοινωνιών υποθηκούνται χάριν άμεσων και γρήγορων αλλαγών, που όμως φέρνουν μεγαλύτερη ένταση και γενικότερα φορτίζουν αρνητικά μια εκ φύσεως δύσκολη διαδικασία. Στο σημείο αυτό θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα σχετικά με το ποιος παράγοντας επηρεάζει τον άλλο: είναι έλλειψη φιλοσοφίας, ορθών στόχων και πραγματικών «peacebuilding» επιδιώξεων, που κινητοποιούν πόρους περιορισμένους πόρους και ευθύνονται για τις αδύναμες δομές ή μήπως είναι οι περιορισμένοι πόροι και οι αδύναμες δομές οδηγούν τον ΟΗΕ στην υιοθέτηση μιας προβληματικής φιλοσοφίας και την προώθηση γρήγορων και πολλές φορές χωρίς εσωτερική διασύνδεση στόχων; Μάλλον αμφότερα θα πρέπει να θεωρηθούν ίσης σημασίας. Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει τον υποφαινόμενο στόχο της παγκοσμιοποίησης και των «παραδοσιακών» ατομικών συμφερόντων των ισχυρότερων κρατών, όπως επίσης κανείς δεν μπορεί να υποβαθμίσει την λειτουργική δυστοκία του Οργανισμού, η οποία εξάλλου αποτυπώνεται μέσα από τη διαχείριση και έτερων θεμάτων.

Ωστόσο, όλα τα παραπάνω θα μπορούσαν να είχαν λιγότερη σημασία εάν οι ίδιες μεταπολεμικές κοινωνίες ήσαν περισσότερο έτοιμες, δεκτικές και ώριμες. Εάν το χάσμα μεταξύ Βορρά και Νότου ήταν γεφυρωμένο, εάν οι αναπτυξιακές συνεργασίες είχαν πετύχει και εάν δεν επικρατούσε τόσο έντονα η διαίρεση, η εχθρότητα, οι αρνητικές εικόνες και εμπειρίες του παρελθόντος. Από την άλλη και οι ιδέες της ειρήνης, της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αλληλεξάρτησης παρουσιάζουν το δικό τους βαθμό δυσκολίας στην κατανόηση και εσωτερικεύσή τους, ακόμη και για τις χώρες του λεγόμενου «Πρώτου Κόσμου». Επομένως, η χειρότερη επιλογή είναι η προσπάθεια καλλιέργειάς τους μέσα από θεωρητικές συζητήσεις ή διαδικασίες, που και

οι ίδιες είναι δυσνόητες (π.χ. ενοποιημένες κυβερνήσεις, εκλογές), όπως επίσης και μέσα από βραχυπρόθεσμα μέσα επιβολής.

Μόνο τυχαίες, λοιπόν, δεν θα πρέπει να θεωρούνται η εντατικοποίηση των συγκρούσεων ή και η δημιουργία νέων κύκλων βίας και καταστροφής, η αύξηση της πίεσης σε ήδη καταπιεσμένες κοινωνίες και τέλος την παράδοση ενδυνάμωση όλων αυτών, που η παρούσα εργασία χαρακτήρισε ως «conflict elements», την ώρα που οι πραγματικές προθέσεις της διεθνούς κοινότητας αμφισβητούνται και καθιστούν την συνεργασία της με τις μεταπολεμικές κοινωνίες δύσκολη έως και αδύνατη. Το χειρότερο, όμως, είναι ότι αμφισβητούνται οι ίδιες οι έννοιες της δημοκρατίας, της συνεργασίας, της συνύπαρξης, της αλληλεξάρτησης, όπως και η αξία ενός αποτελεσματικού οργανωμένου συνόλου, δηλαδή του κράτους.

Πως το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι μπλέκονται μέσα σε αυτό; Είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι γνώσεις, που κατέχονται να χρησιμοποιούνται. Βασική, λοιπόν, γνώση αποτελεί το ότι οι σύγχρονες βίαιες, μακροχρόνιες και δυσεπίλυτες συγκρούσεις λαμβάνουν χώρα στον αναπτυσσόμενο κόσμο ή και στο έδαφος ελάχιστα ανεπτυγμένων κοινωνιών, όπου όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Lederach «ο εχθρός ζει στην διπλανή πόρτα»¹⁹⁰. Όπως ήδη αναφέρθηκε το σημαντικότερο τροχοπέδη για την προώθηση της ειρήνης σε αυτές τις περιοχές αποτελούν τόσο οι αρνητικές εικόνες που έχουν τα άτομα τόσο μεταξύ, όσο και προς την ιδέα της συνεργασίας. Στην παρούσα εργασία είδαμε ένα μέρος της δυναμικής, που εμφανίζει το φυσικό περιβάλλον και ιδίως οι πόροι, που προέρχονται από αυτό τόσο στην διατάραξη αυτών των κοινωνικών σχέσεων όσο και στη μεγαλύτερη εμβάθυνσή τους. Η σύγκρουση μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης δεν έχει συγκεκριμένα περιβαλλοντικά αίτια¹⁹¹ ή συνοριακή διαφορά μεταξύ Εκουαδόρ και Περού είναι μια κυρίως πολιτική διαφορά, για την οποία επιστρατεύτηκαν μέσα άκαμπτα, απόλυτα και άμεσα. Και ο εμφύλιος, όμως, μεταξύ Νότιου και Βόρειου Σουδάν αποδίδεται περισσότερο σε πολιτικά, εθνοτικά και θρησκευτικά αίτια¹⁹². Και όμως οι πρωτοβουλίες, οι δράσεις στον τομέα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων διαδραμάτισαν σε αυτές τις κοινωνίες σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση μιας βασικής κοινωνικής μετά-συγκρουσιακής ειρήνευσης, δημιουργώντας μια αίσθηση κοινής περιβαλλοντικής ταυτότητας και εμπιστοσύνης και υπηρετώντας παράλληλα ως ένα σημαντικό κίνητρο για τους ανθρώπους των μεταπολεμικών κοινωνιών για μεγαλύτερη συμμετοχή στην διαδικασία οικοδόμησης της δικής τους ειρήνης.

¹⁹⁰ . Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «[...] the enemy living next door», Lederach J.P., Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1997, σελ. 14.

¹⁹¹ . Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.6.

¹⁹² . Sudan Civil War. Διαθλεσιμο στο: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/sudan.htm> <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/sudan.htm>. Προσπελάστηκε στις 8/9/2015.

Το σημαντικότερο, όμως, είναι ότι μέσα από την περιβαλλοντική συνεργασία, οι εμπόλεμες κοινωνίες βίωσαν εμπειρικά τα οφέλη της δημοκρατικής και ειρηνικής συνύπαρξης, αναγνώρισαν τα δικαιώματα των αντιπάλων τους στη ζωή, την αξιοπρέπεια και την ευημερία (έννοιες δυσνόητες, όπως υποστηρίχθηκε στην παρούσα εργασία, στην κατανόηση των οποίων, όμως, κρίνεται εν πολλοίς η επάνοδος ή δημοκρατική μεταστροφή των μεταπολεμικών κοινωνιών), επωμίστηκαν αμοιβαίες ευθύνες, έγιναν μάρτυρες συνεργατικών ευκαιριών, ενώ κατανοούν τη σημαντική διαχρονική, φυσική αλληλεξάρτηση, που υφίσταται ανάμεσά τους, τα κοινά προβλήματα και τις κοινές απειλές, που τους καθιστούν εν τέλει μέλη μιας κοινής υπερεθνικής ομάδας, αυτής του φυσικού οικοσυστήματος¹⁹³.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η περιβαλλοντική συνεργασία και οι φυσικοί πόροι υπηρέτησαν ως μια εναλλακτική προσέγγιση της μεταπολεμικής ειρήνευσης και ως μια ουδέτερη πλατφόρμα διαλόγου και συμφιλίωσης, χωρίς να διακρίνει τα εμπόλεμα μέρη σε νικητές και ηττημένους ή νόμιμους και παράνομους ή δίκαιους και άδικους. Οι άνθρωποι λειτούργησαν ως «peace element» και μέσα ειρήνευσης και όχι απλά ως αποδέκτες διαδικασιών, που σχεδιάζονται έξωθεν και μετέπειτα προωθούνται «έτοιμες». Ως τομέας, αν και επικουρικός επένδυσε σε μια θεμελιώδη γνώση: την άμεση, καθημερινή και αναπόφευκτη εξάρτηση των ανθρώπων από το φυσικό περιβάλλον και το κίνητρο για ειρήνη, που φέρνει η καταστροφή στο πλαίσιο του πολέμου.

Αξίζει κανείς να δει τους παρακάτω πίνακες με την αξιολόγηση του GWN Project από τις ίδιες τις κοινότητες της Παλαιστίνης, της Ιορδανίας και του Ισραήλ, ώστε να κατανοήσει καλύτερα το ρόλο του περιβάλλοντος. Δύο ερωτηματολόγια, που δόθηκαν το ένα στο προσωπικό, που καθοδήγησε τις τοπικές κοινωνίες και το έτερο στα νέα παιδιά, αποτυπώνουν με τον πλέον παραστατικό τρόπο τον θετικό αντίκτυπο αυτής της περιβαλλοντικής πρωτοβουλίας.

Σχετικά με το πρώτο, οι απαντήσεις δίνονται από τον παρακάτω πίνακα¹⁹⁴:

Ερωτήσεις	Πάρα Πολύ	Κάπως	Καθόλου	Άσχετο
Συνέβαλε το GWN στην κατανόηση των κοινών	77%	3%	0%	0%

¹⁹³. Jackson R., Sorensen G., Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση, Μετ. Κωνσταντινίδης Χ., Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, σελ.174 και επομ.

¹⁹⁴. Τα ερωτήματα ελήφθησαν από το ερωτηματολόγιο της EcoPeace/FoEME. Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.21. Το N=13 εκ των οποίων 3 Ιορδανοί, 1 Αραβο-ισραηλινός, 4 Παλαστίνιοι και 5 Εβραίοι Ισραηλίτες.

περιβαλλοντικών προβλημάτων;				
Προσέφερε το GWN λύσεις στα κοινά περιβαλλοντικά προβλήματα;	85%	15%	0%	0%
Βοηθά το GWN στη βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στις γειτονικές κοινότητες;	62%	38%	0%	0%
Βοηθούν οι συναντήσεις των ομάδων και οι δραστηριότητες στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης ανάμεσα στις κοινότητες;	69%	31%	0%	0%
Συνέβαλε το GWN στην οικοδόμηση ειρήνης στην περιοχή;	62%	38%	0%	0%

Ενώ σχετικά με το δεύτερο και ενδεχομένως σημαντικότερο, τα αποτελέσματα δίνονται από τον παρακάτω πίνακα¹⁹⁵:

Ερωτήσεις	Πάρα Πολύ	Κάπως	Καθόλου	Άσχετο
Απόλαυσε τη συνάντηση και τη γνωριμία με άλλους μαθητές από τις γειτονικές	97%	3%	0%	0%

¹⁹⁵ . Τα ερωτήματα ελήφθησαν από το ερωτηματολόγιο της EcoPeace/FoEME. Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.21. Το N=27 εκ των οποίων 9 Ιορδανοί, 3 Αραβο-ισραηλινοί, 5 Παλαστίνιοι και 10 Εβραίοι Ισραηλίτες.

κοινότητες;				
Ήταν δύσκολη η επικοινωνία μεταξύ σας;	4%	70%	26%	0%
Έγινες φίλος με νέους από τις γειτονικές κοινότητες κατά τη διάρκεια των συναντήσεων;	78%	18%	4%	0%
Πιστεύεις ότι είναι σημαντικό για τις κοινότητες να συνεργάζονται;	96%	4%	0%	0%

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά, που καθιστούν το φυσικό περιβάλλον έναν ιδιαίτερο τομέα και ως αξιοπρόσεκτη προσέγγιση; Όπως διαπιστώνεται χαρακτηριστικά και από την EcoPeace/FoEME «συγκριτικά με άλλες πιθανές-κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές ή πολιτιστικές-προσπάθειες στον τομέα της οικοδόμησης βιώσιμης ειρήνης, το περιβάλλον διαθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, που το μετατρέπουν σε έναν σημαντικό κομμάτι στη διαδικασία κατευνασμού της σύγκρουσης»¹⁹⁶. Αυτό οφείλεται σε ορισμένα μοναδικά χαρακτηριστικά, εγγενή στη υπόσταση και την ιδέα του περιβάλλοντος. Μολονότι ορισμένα από αυτά εκτέθηκαν παραπάνω (π.χ. αλληλεξάρτηση, άμεση απόδοση κ.α.), στο σημείο αυτό συνοψίζονται:

- Τα περιβαλλοντικά ζητήματα δεν γνωρίζουν από εθνοτικά, φυλετικά, θρησκευτικά, πολιτικά και έτερα ιδεολογικά σύνορα¹⁹⁷. Με άλλα λόγια δημιουργούν ή ενισχύσουν μια πραγματική αίσθηση αλληλεξάρτησης. Μάλιστα, η αλληλεξάρτηση σε σχέση με άλλες μορφές αλληλεξάρτησης (παρακάτω αναφέρεται η οικονομική), είναι φυσική, προαιώνια και επιστημονικά αποδεδειγμένη. Αυτό, την καθιστά αδιαμφισβήτητη και αναγκαία. Το έδαφος,

¹⁹⁶. Προσωπική μετάφραση: «Compared to other possible-social, political, economic or cultural-efforts in the field of peacebuilding has certain characteristics which turn it into an important stakeholder in the process of setting down conflict». Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.23.

¹⁹⁷. Στο ίδιο, σελ. 8.

μολονότι, διοικητικά και πολιτικά κατατετημημένο στην πραγματικότητα είναι ενιαίο, ενώ οποιαδήποτε μόλυνση, καταστροφή και υποβάθμιση επηρεάζει τα άτομα που ζούν ακόμα και μακριά από τις εστίες αυτών.

- Τα ζητήματα του περιβάλλοντος δημιουργούν άμεσες προκλήσεις για την ανθρώπινη επιβίωση, ενώ η διαχείρισή τους απαιτεί μακροπρόθεσμες συνεργασίες και συνεχείς, καθημερινές δράσεις¹⁹⁸. Από ζητήματα, που προκύπτουν απευθείας από τον πόλεμο (όπως στην περίπτωση του Κοσσοβού) μέχρι περισσότερο διαχρονικά, όπως η κλιματική αλλαγή, τα περιβαλλοντικά θέματα επιζητούν την ενεργοποίηση ολόκληρης της κοινωνίας σε μια σταθερή και μακροχρόνια σύμπραξη.
- Τα περιβαλλοντικά ζητήματα παρουσιάζονται κυρίως ως ζητήματα «χαμηλής αποδοτικότητας», σε σχέση με τα πολιτικά, οικονομικά, θρησκευτικά και ιδεολογικά, που συνεχίζουν να μονοπωλούν τα εσωτερικά συμφέροντα και ως ένας περισσότερο ανθρωπιστικός τομέας.
- Εν τέλει δημιουργούν κοινές νόρμες και μια κοινή υπερεθνική ταυτότητα ανάμεσα σε ανθρώπους διαφορετικών εθνοτικών ομάδων, αποδυναμώνοντας σημαντικά τις διαχωριστικές γραμμές¹⁹⁹. Όπως έχει λεχθεί το μεγαλύτερο στοίχημα σε μεταπολεμική ειρήνη είναι αφενός η άμβλυνση των διαχωριστικών γραμμών, που έχουν χαραχθεί ανάμεσα στα εμπόλεμα μέλη μιας κοινωνίας και αφετέρου, όπως επισημαίνει πολύ εύστοχα και ο Lederach, η αλλαγή της οπτικής των ατόμων προς τη συνεργασία, αλλά και γενικότερα η οικοδόμηση μιας «φιλειρηνικής κουλτούρας»²⁰⁰. Σχετικά με το πρώτο διέξοδος αποτελεί η ενίσχυση του αισθήματος αλληλεξάρτησης ανάμεσα στα μέλη μιας μεταπολεμικής κοινωνίας. Το φυσικό περιβάλλον και η βιώσιμη διαχείρισή του τονίζει την αίσθηση του ότι ο άνθρωπος πέρα από «πολιτικό όν», με εξατομικευμένες ιδέες, πεποιθήσεις και απόψεις αποτελεί εν τέλει μέλος ενός ευρύτερου συνόλου. Αυτό το ξεχασμένο και υποβαθμισμένο σύνολο επανέρχεται και πάλι στην επιφάνεια.

Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την ανάδειξη ενός «περιβαλλοντικού φιλελευθερισμού» και μάλιστα, ως εναλλακτική στη θέση του γνωστού «οικονομικού»; Πηγαίνοντας τη σκέψη λίγο παραπέρα και με μια διάθεση να είμαστε περισσότερο δημιουργικοί, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε την ανάδειξη ενός «περιβαλλοντικού φιλελευθερισμού», όπου με δεδομένη την κατάσταση στο εσωτερικό των μεταπολεμικών κοινωνιών θα μπορούσε να αποδώσει περισσότερα από ότι ο αντίστοιχος οικονομικός, που προωθείται δογματικά από την διεθνή οργανωμένη κοινωνία ως η έτερη μεγάλη συνιστώσα του ειρηνευτικού εγχειρήματος²⁰¹.

¹⁹⁸. Στο ίδιο, σελ. 9.

¹⁹⁹. Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.9.

²⁰⁰. Lederach J.P., «In Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies», Institute of Peace Press, Washington, D.C., U.S.A., 1997, σελ. 26.

²⁰¹. Βλ. Raris R.

Όπως και στον οικονομικό-εμπορικό τομέα, έτσι και στον περιβαλλοντικό οι ανάγκες, οι απειλές και οι ευκαιρίες, δημιουργούν τις βάσεις για «αμοιβαία επωφελείς, μακροχρόνιες συνεργασίες», που με τη σειρά τους δημιουργούν σχέσεις «περίοπλοκης αλληλεξάρτησης»²⁰². Η βασική διαφορά, όμως, έγκειται στο ότι συνεργατικές σχέσεις και η αλληλεξάρτηση προέρχονται, όπως ελέχθη παραπάνω, από μια φυσικής και αναπόφευκτης ανάγκη για επικοινωνία, που χαρακτηρίζει τις ζωές των ατόμων κάθε κοινωνίας ως μέλη ενός φυσικού οικοσυστήματος. Αντίθετα οι αντίστοιχες συνεργασίες και σχέσεις αλληλεξάρτησης στην οικονομία οικοδομούνται αποκλειστικά επάνω στα κοινά μεν ανταγωνιστικά δε συμφέροντα της κερδοφορίας. Είναι λογικό, λοιπόν, η περιβαλλοντική μοιραία και αέναη αλληλεξάρτηση, ενισχυμένη από τα άμεσα οφέλη, που δημιουργούνται από τη αποτελεσματική και δίκαιη διαχείριση των φυσικών πόρων, οι άνθρωποι των μεταπολεμικών κοινωνιών να θελήσουν να την θέσουν κάτω από ένα κοινό θεσμικό πλαίσιο, με κύριο σκοπό τη εξασφάλιση και διασφάλιση της βιωσιμότητας αυτών των συνεργατικών (και όχι απαραίτητα συνεταιρικών) σχέσεων και αυτών των ωφελημάτων για τις δικά τους παιδιά και τις επόμενες γενιές, προσεγγίζοντας την πεμπτουσία της βιώσιμης ανάπτυξης. Λογικά, επίσης, θα επιλέξουν ένα δημοκρατικό πολίτευμα, ένα φιλελεύθερο Σύνταγμα και μια χρηστή διακυβέρνηση, διότι μονάχα μέσα από τη συνεργασία, τη διαβούλευση και τη συναπόφαση -αρχές που ευνοούνται αποκλειστικά μέσα στα όρια της φιλελεύθερης δημοκρατίας- μπορούν να διατηρηθούν τα περιβαλλοντικά αποκτήματα. Αυτή, μάλιστα, η επιτυχημένη συνεργασία δύναται να αποτελέσει και το πρότυπο συμπεριφοράς, οργάνωσης και λειτουργία και σε έτερους τομείς, όπως η οικονομία ή εσωτερική ασφάλεια και η πολιτική. Εκεί, λοιπόν, όπου απέτυχε ο οικονομικός φιλελευθερισμός μπορεί να πετύχει ο περιβαλλοντικός, δίνοντας έμφαση στις κοινές ανάγκες και επιδιώξεις, που χαρακτηρίζουν τους ανθρώπους ως αδιαμφισβήτητα μέλη ενός αδιαίρετου οικοσυστήματος.

Δεδομένης της σημασίας, που έχει το φυσικό περιβάλλον στις εμπόλεμες και μεταπολεμικές κοινωνίες, θα πρέπει να αναμένουμε την ύπαρξη αντικρουόμενων συμφερόντων; Πώς μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι ο τομέας του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων δεν αποτελέσει πηγή νέας έντασης και συγκρούσεων; Πράγματι, το ίδιο το UNEP μέσα από την εμπειρία του έχει εντοπίσει αυτή την αμφίσημη διάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο μπορεί να ενώσει τους ανθρώπους, δίνοντας κίνητρα για ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία, μπορεί, όμως και να διχάσει, να τροφοδοτήσει περιβαλλοντικές και εν γένει φύσεως διενέξεις, να χρησιμοποιηθεί ως μέσω χρηματοδότησης στρατιωτικών επιχειρήσεων ή και να αποτελέσει το ίδιο το αντικίνητρο για ειρήνευση και συμφιλίωση²⁰³. Μάλιστα,

²⁰². Jackson R., Sorensen G., Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση, Μετ. Κωνσταντινίδης Χ., Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, σελ.84.

²⁰³. Το UNEP μέσα από την εμπειρία του έχει καταλήξει στο συμπέρασμα πως το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι δύναται να αποτελέσουν αρνητικό παράγοντα με τρεις βασικούς τρόπους: 1. Μέσω δημιουργία εντάσεων, 2. Μέσω χρηματοδότησης των εμπόλεμων συγκρούσεων και 3. Ως αντικίνητρο για

ανεξάρτητα από το ρόλο, που διαδραματίζει (ή ενδέχεται να διαδραματίσει) το φυσικό περιβάλλον σε μια εμπόλεμη σύγκρουση, η δημιουργία ενός συγκεκριμένου «status quo» γύρω από τον τομέα των φυσικών πόρων (ιδίως των εμπορεύσιμων πόρων, όπως διαμάντια, χρυσός, μέταλλα κ.α, αλλά και των απαραίτητων για την καθημερινή διαβίωση φυσικών πόρων, όπως το νερό και η καλλιεργήσιμη γη), επωφελεί συγκριμένα τμήματα των εμπόλεμων και μεταπολεμικών κοινωνιών, καθιστώντας το περιβάλλον μια εν δυνάμει εστία απειλής για την διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης. Ωστόσο, όπως, χαρακτηριστικά υποστηρίζεται από την παρούσα διπλωματική τα τμήματα αυτά μιας κοινωνίας (που δεν βρίσκονται μονάχα στον τομέα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων) δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται από τις τοπικές κοινωνίες και την οργανωμένη διεθνή κοινότητα ως τίποτα λιγότερο από «conflict elements», τα οποία θα πρέπει να ξεχωρίζονται και απομονώνονται. Όπως έχει δείξει η πραγματικότητα του «peacebuilding», ιδίως στο πλαίσιο των ειρηνευτικών επιχειρήσεων 3^{ης} γενιάς (με κατεξοχήν παράδειγμα την επέμβαση στη Σομαλία), η χρήση καταναγκασμού, ακόμη και βίας από μέρους των Ηνωμένων Εθνών νομιμοποιείται, όταν αυτή προωθεί (ή ότι θεωρείται) τους ειρηνευτικούς σκοπούς. Ενδεχομένως, αυτή να είναι μια ευκαιρία, ώστε ο εξαναγκασμός (ακόμη και με στρατιωτικά μέσα) να λειτουργήσει προς πραγματικό όφελος των επιχειρήσεων, δημιουργώντας μια ασπίδα προστασίας γύρω από τα «peace elements». Εξάλλου, είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι μέσα από την ενδυνάμωση της μεταπολεμικής κοινωνίας και από τη στιγμή, που η βάση ενός κράτους, οι καθημερινοί άνθρωποι, παίρνουν στα χέρια την περιβαλλοντική συνεργασία, ακόμη και αυτά τα «conflict elements» θα καμφθούν. Αυτή είναι μια σημαντική παρατήρηση ιδιαίτερα στο επίπεδο των ηγετών και των αρχηγών διαφόρων φατριών ή στρατιωτικών κινημάτων, που στις περισσότερες των περιπτώσεων είναι αυτοί, που επωφελούνται από το περιβαλλοντικό και εν γένει εμπόλεμο status quo. Με άλλα λόγια αυτή η ευρεία περιβαλλοντική συνεργασία δύναται να δημιουργήσει ένα μια περιβαλλοντική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα, που μολονότι αρχικά θα βρεί αντίθετη έως και εχθρική την ανώτερη ηγεσία μιας κοινωνίας, εν τέλει θα την υποχρεώσει σε σημαντική μεταστροφή, ειδικά σε περιθωριοποίηση.

Θα μπορούσε το περιβάλλον να υποκαταστήσει έτερους θεσμούς στη διαδικασία οικοδόμησης μιας βιώσιμης ειρήνης σε μεταπολεμικές περιοχές; Ποιος είναι ο πραγματικός ρόλος, που μπορεί να αποδοθεί στο environmental peacebuilding και τους θεσμούς, που ασχολούνται με αυτό; Όπως έχει τεθεί ξεκάθαρα από την αρχή η διαδικασία οικοδόμησης μιας πραγματικά άθρωτης και συνεπώς βιώσιμης ειρήνης σε κοινωνίες, που έχουν βιώσει τον πόλεμο είναι μια πολυδιάστατη και μακρόχρονη διαδικασία, απαιτεί τη συντονισμένη δράση πολλαπλών δρώντων σε πολλαπλούς τομείς πάντοτε στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης και κοινής στρατηγικής. Εξάλλου και το ίδιο το UNEP δεν διεκδικεί για περιβάλλον ή τον εαυτό του τα πρωτεία ανάμεσα στις

συμφιλίωση. Βλ. From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ. 8-14.

προτεραιότητες και τις ανάγκες, που τίθενται. Αντίθετα, προωθεί την ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού πυλώνα στις διαδικασίες οικοδόμησης βιώσιμης ειρήνης, πρωτίστως μέσα από την ενσωμάτωση των post-conflict environmental assessments στα post-conflict assessments των Ηνωμένων Εθνών, όπως επίσης μέσα από συμπερίληψη των σχετικών του προτάσεων²⁰⁴ στις μεταπολεμικές πολιτικές για επίλυση των συγκρούσεων, την ειρήνευση και την βιώσιμη ανάπτυξη, με την πραγματοποίηση των κάθε φορά απαιτούμενων trade-offs. Μολονότι, η παρούσα εργασία εκκινεί τη συλλογιστική της ασκώντας κριτική στην άμεση προώθηση της άμεσα θεσμοθετημένης ειρήνης και δημοκρατίας σε καμία περίπτωση δεν αμφισβητείται η αξία των θεσμών και του κράτους στην επίτευξη της βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης. Αντίθετα, η ιδέα του «environmental peacebuilding», όπως εκλαμβάνεται από το συγγραφέα, λειτουργεί στην ουσία ως μέσω προετοιμασία των μεταπολεμικών κοινωνιών για τις μεγάλες πολιτικές εξελίξεις. Επομένως, σκέψεις όπως «Leave it to Dag», που κυριάρχησαν την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, υπό το καθεστώς κατάρρευσης της συλλογικής ασφάλειας²⁰⁵, δεν υποστηρίζονται ούτε και εδώ και ιδιαίτερα για ένα τομέα, που όπως επισημαίνει και το ίδιο τα Πρόγραμμα, σπανίως αποτελεί τη μοναδική ή κύρια αιτία των εμπόλεμων συγκρούσεων²⁰⁶.

Το περιβάλλον και συνακολούθως το UNEP έχουν τη δυνατότητα, όπως υποστηρίζεται από την παρούσα διπλωματική εργασία να αποτελέσουν ένα πραγματικά χρήσιμο και ουσιαστικό entry point τόσο για τις ίδιες τις κοινωνίες όσο και για τα Ηνωμένα Έθνη στην εκκίνηση αυτής της ομολογουμένως περίπλοκης, δαιδαλώδους και δυσνόητης διαδικασίας. Θέτοντας στο επίκεντρο τον άνθρωπο η περιβαλλοντική συνεργασία μπορεί να του δώσει τη βασική ώθηση για αλλαγή και να τον πείσει για τα οφέλη της δημοκρατίας και του εκσυγχρονισμού, της συνεργασίας και στις αρμονικής συνύπαρξης. Μπορεί, επίσης να τον οδηγήσει στην κατάρριψη των στερεοτύπων και της εχθρότητας, που διαχρονικά μορφοποιούν τις σχέσεις των ανθρώπων στον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο, ενώ μέσα από την καταπολέμηση της φτώχειας να ενδυναμώσει ακόμη περισσότερο τις μεταπολεμικές κοινωνίες.

Ποιος είναι ο ρόλος ενός Διεθνούς Οργανισμού μέσα στο πλαίσιο αυτό; Σύμφωνα με τον Christopher Mitchell, μερικές από τις βασικές λειτουργίες, που καλείται να διαδραματίσει ένας εξωτερικός δρώντας στη φάση της μεσολάβησης για την επίλυση μιας σύγκρουσης και την οικοδόμηση συνεργατικών σχέσεων μπορούν να κατηγοριοποιηθούν μεταξύ άλλων στις εξής²⁰⁷:

²⁰⁴. Για προτάσεις UNEP βλ. From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009, σελ.28, 29.

²⁰⁵. Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών, σελ. 206

²⁰⁷. Mitchell C., The Process and Stages of Mediation: The Sudanese Cases, in Smock D.R., Making war and Waging Peace, United States Institute of Peace Press, Washington D.C., 1993, σελ.147.

- Της «ενδυνάμωσης», μέσα από την οποία αναπτύσσονται ή εξισορροπούνται οι ικανότητες των μερών, ώστε να μπορούν αυτά να έρθουν σε μια βιώσιμη και αμοιβαία επωφελή λύση.
- Της «πληροφόρησης», στο πλαίσιο του οποίου παρέχονται νέες πληροφορίες, ιδέες, θεωρίες και επιλογές για τα μέρη.
- Της «νομιμοποίησης», όπου τα αντίπαλα μέρη βοηθούνται, ώστε να δεχτούν τις διαδικασίες και τα αποτελέσματα αυτών, ενδύοντας με κύρος την όλη διαμεσολάβηση.
- Της «βελτίωσης», μέσα από την οποία παρέχονται επιπλέον πόροι με στόχο την υποστήριξη των μερών.
- Της «συμφιλίωσης», στο πλαίσιο της οποίας αναλαμβάνονται μακροπρόθεσμες δράσεις και πολιτικές με στόχο την αλλαγή αρνητικών συμπεριφορών, στερεότυπων αντιλήψεων και εικόνων, που διατηρούνται ευρέως μέσα στις αντίπαλες ομάδες και να τελει την οικοδόμηση καινούριων κοινωνικών σχέσεων.

Το UNEP καταφέρνει μέσα από τη δουλειά του να παρέχει την πληροφόρηση που απαιτείται ώστε το περιβάλλον να τεθεί ως ένας βασικός πυλώνας για την οικοδόμηση μιας βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης, αναδεικνύοντας όλες τις προκλήσεις, τους κίνδυνους, αλλά και τις ευκαιρίες και επικοινωνώντας αυτά τόσο στην μεταπολεμική κοινωνία, όσο και έτερο εταίρο την οργανωμένη διεθνή κοινότητα. Με τον διεθνώς αναγνωρισμένο επιστημονικό και τεχνικό του ρόλο καταφέρνει να θέσει το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους ως ένα «αποπολιτικοποιημένο» και ουδέτερο πεδίο νομιμοποιώντας (πολιτικά και ηθικά) την παρουσία στις μεταπολεμικές κοινωνίες²⁰⁸, κάτι, που ενδυναμώνεται και περαιτέρω μέσα από τις άμεσες βελτιώσεις, που επιφέρει στην καθημερινότητα των μεταπολεμικών κοινωνιών²⁰⁹. Τέλος, μέσα από την τοποθέτηση του περιβάλλοντος στην ατζέντα των θεμάτων και επενδύοντας στη σημασία, που προσλαμβάνει στις κοινωνίες αυτές το Πρόγραμμα καταφέρνει, όπως στις περιπτώσεις του Σουδάν και του Ιράκ-Ιράν, να μετατρέψει τον τομέα αυτόν ως ένα κατάλληλο πεδίο συνεργασίας, διαλόγου και συμφιλίωσης.

Ποια είναι τα όρια του UNEP; Το πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για Περιβάλλον από το 1999 έχει διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο όχι μόνο στην προώθηση της προστασίας του περιβάλλοντος στις μεταπολεμικές κοινωνίες, αλλά κυρίως διασυνδέοντας αυτήν με την ίδια τη διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης, μέσα από μια

Παρατίθεται στον Lederach J.P., «In Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies», Institute of Peace Press, Washington, D.C., U.S.A., 1997, σελ. 69. Βλ, επίσης Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ. 69.

²⁰⁸ . Χώρες, όπως η Σιέρα Λεόνε και η Λαϊκή δημοκρατία του Κονγκό ζήτησαν τα ίδια την παρουσία του UNEP, μολονότι αυτή δεν αποτελούσε αρχικό μέλος των αντίστοιχων UN Country Teams.

²⁰⁹ . Χειλά.

επιστημονική και τεχνική προσέγγιση. Ωστόσο, όλη αυτή η προσπάθεια συναντά σαφή όρια και φραγμούς, που συμπίπτουν εν πολλοίς με αυτή την στατική και κρατοκεντρική φιλοσοφία των Ηνωμένων Εθνών. Είναι αλήθεια πως το UNEP παρά τη διαχείριση ενός τόσο ιδιαίτερου και ελπιδοφόρου αντικειμένου, δεν καταφέρνει εν τέλει να αναδείξει την πλήρη έκταση των δυνατοτήτων, που προσφέρει η διαχείριση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Η αιτία δεν αφορά το αντικείμενο αυτό καθ' αυτό, η δυναμική του οποίου έχει επισημανθεί, αλλά τον τρόπο εργασία και κυρίως την φιλοσοφία, που επιδεικνύει το Πρόγραμμα. Με άλλα λόγια το σημείο, στο οποίο υπερτερεί από την «αχίλλειος πτέρνα» του. Μελετώντας το UNEP και συγκρίνοντάς το με έτερες προσπάθειες, που πραγματοποιούνται στον τομέα του environmental peacebuilding (με κύριο παράδειγμα αντιδιαστολής το GWN από την MKO EcoPeace/FoEME), καταδεικνύεται μια εν τέλει περιορισμένη δράση. Με άλλα λόγια σε αντίθεση με έτερους θεσμούς, που υλοποιούν απευθείας περιβαλλοντικά προγράμματα με τις κοινωνίες των μεταπολεμικών κρατών, το Πρόγραμμα περιορίζεται στην διατύπωση και αποστολή συστάσεων (recommendations), υιοθετώντας για τον εαυτό έναν περισσότερο μετριοπαθή και σαφώς λιγότερο αποφασιστικό ρόλο στην διαδικασία οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης, όπως και στην προώθηση του περιβαλλοντικού πυλώνα. Μολονότι, συζητά με τις μεταπολεμικές κοινωνίες, εντάσσοντας τους καθημερινούς ανθρώπους των κοινοτήτων στη διαδικασία των post-conflict environmental assessments²¹⁰ και παρ' ότι οι συστάσεις και οι προτάσεις, που καταθέτει στις εθνικές κυβερνήσεις και στα αρμόδια κρατικά, περιφερειακά και διεθνή όργανα, απηχούν σε πολύ μεγάλο βαθμό όχι μόνο τα επιστημονικά του ευρήματα, αλλά κυρίως τις ανάγκες, τις προσδοκίες και του φόβους των απλών ανθρώπων των μεταπολεμικών κοινωνιών, εν τέλει η υλοποίησή τους εναποτίθεται αποκλειστικά στους θεσμούς, που ήδη υπάρχουν θεσμούς είτε δημιουργούνται κε των υστέρων. Συνεπώς, επιστρέφοντας και πάλι στη σκέψη του Christopher Mitchell και στην λειτουργία του «ενδυναμωτή», η πραγματική ενδυνάμωση των ατόμων στο σημείο αυτό αμφισβητείται.

Παράλληλα, ανάδειξη των ήδη υφιστάμενων κρατικών θεσμών σε βασική προϋπόθεση για την επιτυχημένη συμβολή του UNEP, καθιστά το Πρόγραμμα ανάμεσα στους θεσμούς της διεθνούς οργανωμένης κοινότητας, που είτε ρητά είτε σιωπηρά θέτουν ως προαπαιτούμενο για τη δική του ανάμειξη την ύπαρξη ενός πραγματικού θεσμικού, τουλάχιστον, κράτους²¹¹. Ως εκ τούτου, ουσιαστικά, οδηγούμαστε έμμεσα στις γνωστές πιέσεις για άμεσες εκλογές και θέσπιση των κατάλληλων δομών, γεγονός, που όπως

²¹⁰. Jensen D, From Conflict to Peacebuilding: UNEP's Role in Environmental Assessment and Recovery. Special Report. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ECSPReport13_Jensen.pdf. Προσπελάστηκε στις 28/9/2015.

²¹¹. Χαρακτηριστικές ήταν οι πιέσεις, που ασκήθηκαν από τους θεσμούς του Bretton Woods σε Ρουάντα και Αγκόλα για την φιλελευθεροποίηση των εσωτερικών οικονομιών τους, όπως και στην περίπτωση της Σομαλίας, Παγκόσμια Τράπεζα και UNDP εξάρτησαν τη συμμετοχή τους στη διαδικασία από την συγκρότηση μιας ενιαίας κυβέρνησης. Βλ. Paris R. και Cousens M.

τονίσθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο καθίσταται εν μέρει υπεύθυνο για την αποτυχία αρκετών ειρηνευτικών προσπαθειών.

Ήδη από την αρχή τέθηκε πως η παρούσα διπλωματική εστιάζει την προσοχή της σε τρία βασικά σημεία: την ιδέα-τον τρόπο-τα αποτελέσματα. Ένα εξαιρετικά σημαντικό σημείο, λοιπόν, στο GWN Project αποτέλεσε ο τρόπος με τον οποίο αυτό υλοποιήθηκε στην πράξη. Αντί για την τοποθέτηση εξωτερικών παραγόντων και ξένων επιστημόνων, το Project βασίστηκε στο εγχώριο δυναμικό. Η αποδοχή των ατόμων από την κάθε κοινότητα και η ικανότητα τους να λειτουργούν αποτελεσματικά και απρόσκοπτα μέσα σε αυτές, προτιμήθηκαν από μια εξειδίκευση πάνω στα ζητήματα του περιβάλλοντος²¹². Ως εκ τούτου ως άμεση συνεργάτες των EcoPeace/FoEME επιλέχθηκαν εγχώρια άτομα, που πληρούσαν τις προϋποθέσεις, που είχαν τεθεί. Υπό την καθοδήγηση των ατόμων αυτών το project ανέπτυξε τη δράση με τρεις κύριες κοινωνικές ομάδες: τη νεολαία, τους ενήλικες και την τοπική αυτοδιοίκηση (κυρίως δημάρχους). Σε κάθε μια από τις κοινότητες το τοπικό προσωπικό εργαζόταν στενά με τους νέους και τους ενήλικες, μέσα από τοπικά σχολεία, ομάδες νεότητας, κοινοτικά κέντρα και κοινοτικούς οργανισμούς. Το project, μάλιστα, αποφάσισε να κάνει χρήση ακόμη και ενός κοινού εγχειριδίου (text book) πάνω σε θέματα διαχείρισης των υδάτινων πόρων, το οποίο είχε συγγραφεί από κοινού από Ισραηλινούς, Παλαιστίνους και Ιορδανούς καθηγητές.

Το σημαντικότερο όμως, στοιχείο της εν λόγω πρωτοβουλίας αποτέλεσε η άκρως ενεργητική και βιωματική κατανόηση των κοινών περιβαλλοντικών προκλήσεων και των ευκαιριών συνεργασίας. Πέρα από συζητήσεις και διαλέξεις τόσο το Project όσο και οι ίδιοι οι συμμετέχοντες στο πλαίσιο των δικών τους πρωτοβουλιών οργάνωσαν και υλοποίησαν επισκέψεις στις αντίπαλες/συνεργαζόμενες κοινότητες και κοινές εκδηλώσεις, που βοήθησαν στην κατανόηση των υδάτινων προκλήσεων όχι μόνο στις δικές του κοινότητες, αλλά και στις γειτονικές²¹³. Δεν είναι, λοιπόν, καθόλου τυχαίο που η ΜΚΟ χαρακτήρισε την προσπάθεια αυτή «κτήμα» των όλων των ανθρώπων, που εργάστηκαν πάνω σε αυτό²¹⁴.

Ωστόσο, το πιο σημαντικό σημείο αποτελεί το σύνολο των πρωτοβουλιών, που ανέλαβαν οι ίδιοι οι άνθρωποι των κοινωνιών αυτών, στα πλαίσια του προγράμματος, γεγονός που αποτυπώνει όχι μόνο τη διάθεση, αλλά κυρίως την ενεργοποίηση των ανθρώπων όταν νιώθουν κομμάτι μιας συλλογικής προσπάθειας, τα οφέλη της οποίας κατανοούν και επιθυμούν²¹⁵.

²¹². Harari N., ENVIRONMENTAL Peacebuilding in the Middle East. Analysis of Different Efforts to Foster Peace in the Region through Environmental Cooperation, σελ. 73.

²¹³. Στο ίδιο.

²¹⁴. Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ. 20.

²¹⁵. Χαρακτηριστικές είναι πρωτοβουλίες αποτελούν το λεγόμενο «Big Jump», όπου δήμαρχοι από όλοι την Κοιλάδα του Ιορδάνη Ποταμού βούτηξαν μαζί στα νερά του Ποταμού Yarmouk, διακηρύσσοντας ότι η συνεργασία, η ειρηνική συνάθροιση και συνύπαρξη είναι πραγματικά δυνατές, όπως επίσης και η

Μέσα από τη σύγκριση αυτή προκύπτει και η τελική διαπίστωση για τα ρόλο του UNEP στην οικοδόμηση μιας βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης. Παρά τη γνώση, που προσφέρει για τις σχέσεις περιβάλλοντος και φυσικών πόρων-ένοπλης σύγκρουσης/οικοδόμησης μεταπολεμικής ειρήνης και παρά την σαφή προστιθέμενη αξία, που προσδίδει μέσα από την επιστημονική, τεχνική, ουδέτερη και αποπολιτικοποιημένη οπτική του στην οικοδόμηση μιας εν τέλει πολιτικής λύσης, το Πρόγραμμα δεν καταφέρνει να διαφοροποιηθεί σημαντικά από τους έτερους διεθνείς οργανισμούς, συνεχίζοντας αυτήν την κρατοκεντρική φιλοσοφία, που χαρακτηρίζει τις ειρηνευτικές επεμβάσεις των Ηνωμένων Εθνών εγκλωβίζοντας κάθε προσπάθεια ενδυνάμωσης της κοινωνίας στις διαθέσεις των κυβερνόντων και των εθνικών δεσμών.

Ωστόσο, το παραπάνω αποτελεί μια πραγματικότητα την οποία το UNEP αναγνωρίζει. Όπως χαρακτηριστικά συμπεραίνει σε σχετική του έκθεση, το Πρόγραμμα δεν διαθέτει «ούτε αρμοδιότητα για πρόληψη των συγκρούσεων, ούτε τα πολιτικά κα, οικονομικά και υλικοτεχνικά μέσα, ώστε να διεξάγει εκτεταμένες επιχειρήσεις στις διχασμένες από πόλεμο κοινωνίες»²¹⁶. Ορισμένες από τις δράσεις του χρηματοδοτούνται είτε από το Παγκόσμιο Ταμείο για το Περιβάλλον (Global Environmental Fund) είτε από μεμονωμένα κράτη (όπως η Νορβηγία και η Φιλανδία) είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση²¹⁷.

ιδέα του «Neighbours' Path», στα πλαίσια του πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις σε γειτονικές κοινότητες ακολουθώντας τη ροή του ποταμού, υπογραμμίζοντας τη διασύνδεση των κοινοτήτων και υπογραμμίζοντας μια κοινή «υδάτινη πραγματικότητα». Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008, σελ.20.

²¹⁶ . Προσωπική μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο : «...UNEP has neither a conflict-preventive mandate nor the political or logistical resources to conduct extensive on-the-ground operations in war-torn countries». Conca K., Wallance J., Environmen and peacebuilding in war-torn societies: Lessons from the UN Environmental Programme's experience with post-conflict assessment. Στο Jensen D., Lonergan S., Assessing and Restoring Natural Resources in Post Conflict Peacebuilding, Earthscan, London, 2012.

²¹⁷ . Environmental Cooperation for Peacebuilding. Διαθέσιμο στο: http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/EnvironmentalCooperationforPeacebuilding_/tabid/105948/Default.aspx. Προσπελάστηκε στις 15/10/2105.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Η θεσμική αδυναμία και πολιτική πραγματικότητα, που αντιμετωπίζει ο ΟΗΕ σε συνδυασμό με την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα των σύγχρονων πεδίων μάχης, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί ιστορικά και διαχρονικά, αλλά και την ίδια την ιδέα της ειρήνης, καθιστούν την απόδοση μιας άμεσης πολιτικής δράσης και της οικοδόμησης μιας πραγματικά βιώσιμης και εσωτερικά υποστηριζόμενης ειρήνης ένα έργο, που μοιλονότι εκκινεί από τις σωστές θεωρητικές βάσεις, στην πράξη χαρακτηρίζεται από δυσκαμψία, ασυμβατότητα και εν τέλει αποτυχία, που με της σειρά της οδηγεί σε περισσότερη βία και σύγκρουση.
2. Η διαδικασία οικοδόμησης ειρήνης αποτελεί ζήτημα έξυπνων επιλογών, κατάλληλων entry points, με τη λιγότερη δυνατή ένταση, ουδέτερα και όσο το δυνατόν αποπολιτικοποιημένα, που προσφέρουν άμεσα «peace dividends» και ενδυναμώνουν την απευθείας την καθημερινότητα των ανθρώπων, πείθοντάς τους για τα θετικά της κοινωνικής αλλαγής και την υιοθέτηση ενός δημοκρατικότερου και πιο φιλελεύθερου τρόπου κρατικής οργάνωσης και κοινωνικής ζωής, οικοδομώντας συνεργατικές σχέσεις και αναδεικνύοντας/ενισχύοντας στοιχεία αλληλεξάρτησης.
3. Το περιβάλλον εμφανίζει ορισμένα χαρακτηριστικά, που το καθιστούν το πλέον κατάλληλο entry point για την εδραίωση μιας βιώσιμης, κοινωνικά υποστηριζόμενης ειρήνης, όπως επίσης και για την οικοδόμηση μιας πολιτικής λύσης στο σύνολό των σύγχρονων συγκρούσεων. Τα χαρακτηριστικά αυτά δύναται να συνοψιστούν στα εξής:
 - ❖ Το περιβάλλον δε γνωρίζει σύνορα.
 - ❖ Αντιπροσωπεύει την «φυσική» και αναπόφευκτη αλληλεξάρτηση, που χαρακτηρίζει τις σχέσεις των ανθρώπων, ως μέλη ενός ενιαίου φυσικού οικοσυστήματος.
 - ❖ Αποτελεί πεδίο καθημερινών σχέσεων (θετικών και αρνητικών) για το ευρύτερο κομμάτι μια κοινωνίας.
 - ❖ Μέρος του πολιτισμού για αναπτυσσόμενες κοινωνίες, τα μέλη των οποίων στηρίζουν την επιβίωση και την ευημερία τους διαχρονικά στους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον.
 - ❖ Εμφανίζεται με έναν «διφυή χαρακτήρα», δηλαδή άλλοτε ως στοιχείο «χαμηλής» και άλλοτε «υψηλής αποδοτικότητας».
 - ❖ Ο τρόπος διαχείρισης του δημιουργεί νόρμες, που εσωτερικοποιούνται μέσα από στην κοινωνία (δημοκρατικός τρόπος περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, αναγνώριση του δικαιώματος στη ζωή του αντιπάλου, κράτος δικαίου, συνεργασία, εμπιστοσύνη).
 - ❖ Παρέχει άμεσα ανταποδοτικά οφέλη, καθιστώντας την περιβαλλοντική συνεργασία και τις νόρμες που περικλείει πρακτικά ωφέλιμες.

4. Το UNEP, παρά τη σημαντική συμβολή του στην προώθηση των μεταπολεμικών περιβαλλοντικών αναγκών, απειλών, αλλά και ευκαιριών για την οικοδόμηση μιας βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης και παρά το επιστημονικό, τεχνικό και σε μεγάλο βαθμό «αποπολιτικοποιημένο» χαρακτήρα, που προσδίδει στη διαδικασία μέσα από τον τρόπο εργασίας του δεν κατορθώνει εν τέλει και εν συγκρίσει με άλλες πρωτοβουλίες, που λαμβάνουν χώρα στο τομέα του «environmental peacebuilding», να αξιοποιήσει στο έπακρο τα πολιτικά πλεονεκτήματα, που εμφανίζει το περιβάλλον ως «peace element».
5. Ωστόσο, η συζήτηση καταλήγει κυκλικά στον ίδιο τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, στον τρόπο με τον οποίο είναι διαρθρωμένος, τον προσανατολισμό και τη φιλοσοφία, που του έχουν προσδώσει τα Κράτη-Μέλη, τους στόχους και τους σκοπούς, που εξυπηρετεί στην απτή του πραγματικότητα. Το περιβάλλον και οι φυσικοί πόροι, όπως και έτεροι τομείς, όπως η υγεία, η παιδεία και πολιτισμός, που εκλαμβάνονται ως «χαμηλής αποδοτικότητας» στο πλαίσιο αυτής της στατικής διπλωματίας των «high politics», μπορούν εάν στηριχθούν ορθά και συστηματικά να θέσουν τις βάσεις για την προαπαιτούμενη κοινωνική αλλαγή και να επανατοποθετήσουν τη διαδικασία οικοδόμησης μιας βιώσιμης μεταπολεμικής ειρήνης πίσω στις βασικές της αρχές του «peacebuilding» και κυρίως σε αυτή του «national ownership» αποτελώντας ένα κατάλληλο «σημείο εισόδου» (entry point). Σε αυτή την πρόταση περικλείεται και η τελική θέση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

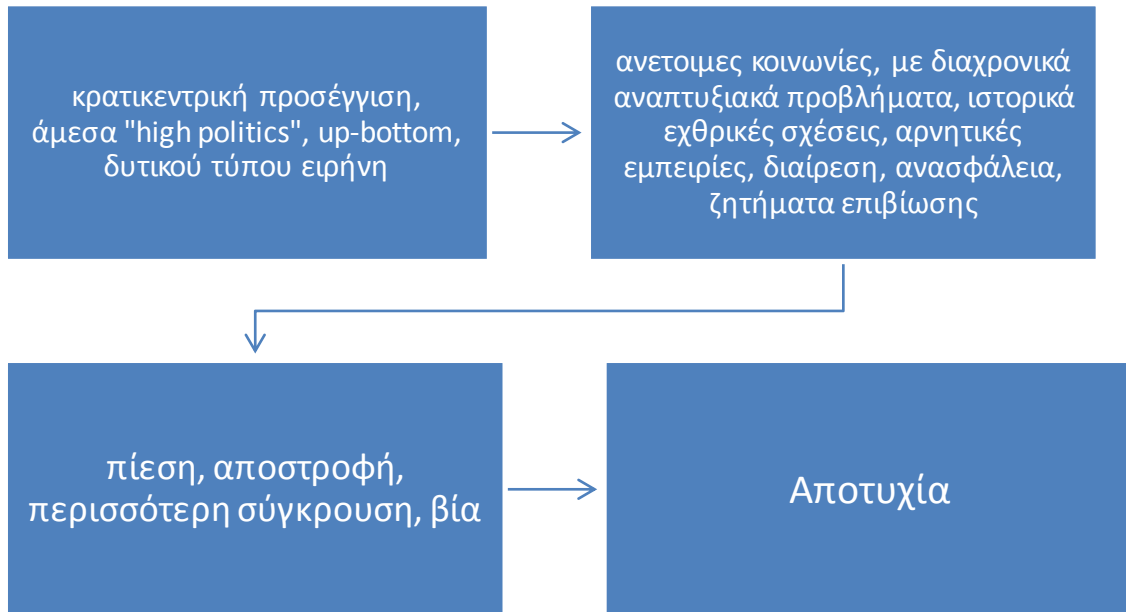
Τα λόγια του Broutos Broutos-Ghali στο πλαίσιο της Ατζέντας για την Ειρήνη τονίζουν αυτήν την εν πολλοίς υποβαθμισμένη την φιλοσοφία:

«Μετά το τέλος ενός διεθνούς πολέμου, η οικοδόμηση ειρήνης σε μεταπολεμικές κοινωνίες δύναται να παίρνει την μορφή συνεργατικών προγραμμάτων που ενώνουν δύο ή περισσότερα κράτη σε ένα αμοιβαία επωφελή εγχείρημα που μπορεί όχι μόνο να συνεισφέρει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη αλλά επίσης να βελτιώσει την εμπιστοσύνη που είναι τόσο θεμελιώδης για την ειρήνη. Έχω στο μυαλό μου, για παράδειγμα, προγράμματα, που φέρνουν τα Κράτη μαζί με στόχο την ανάπτυξη της γεωργίας, την βελτίωση των μεταφορών ή τη χρήση πόρων όπως το νερό ή τον ηλεκτρισμό, που πρέπει να μοιράζονται ή κοινά προγράμματα μέσα από τα οποία τα σύνορα μεταξύ των κρατών παρακάμπτονται μέσα από την πιο ελεύθερη μετακίνηση, την πολιτιστική ανταλλαγή και τα αμοιβαία επωφελή προγράμματα για τους νέους και την παιδεία. Μειώνοντας την εχθρότητα μέσα από τις εκπαιδευτικές ανταλλαγές και τον ανασχεδιασμό της σχολικής ύλης μπορεί να είναι σημαντικό για την πρόληψη μιας επανεμφάνιση πολιτιστικών και εθνικών εντάσεων, που μπορούν να πυροδοτήσουν νέες εχθροπραξίες»²¹⁸.

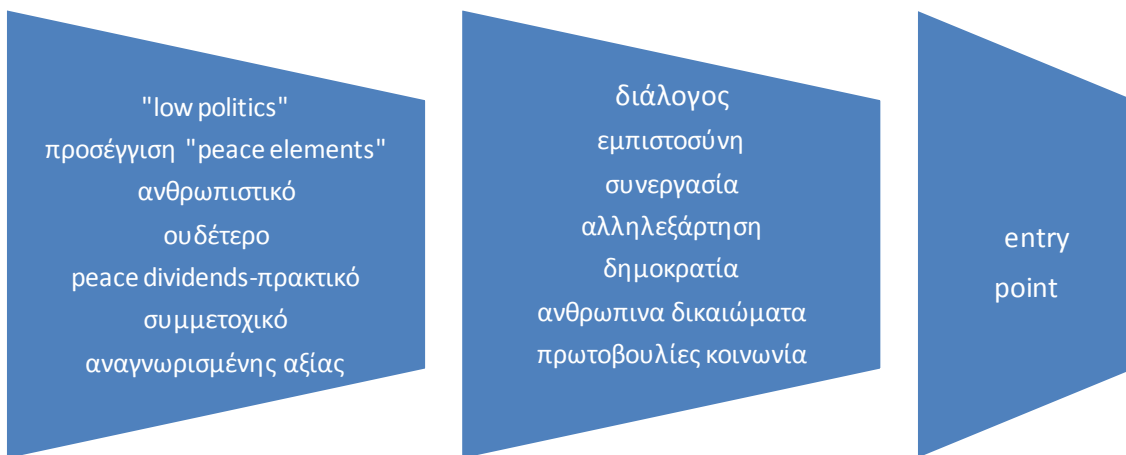
²¹⁸. Προσωπική Μετάφραση. Το ακριβές περιεχόμενο: «In the aftermath of international war, post-conflict peacebuilding may take the form of concrete cooperative projects which link two or more

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΣΧΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΣΧΗΜΑ 1: Η ΒΑΣΙΚΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ

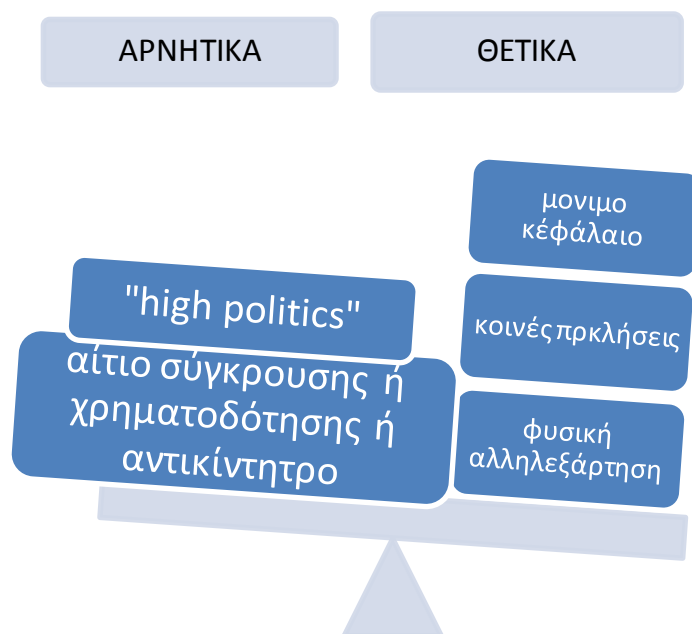

ΣΧΗΜΑ 2: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

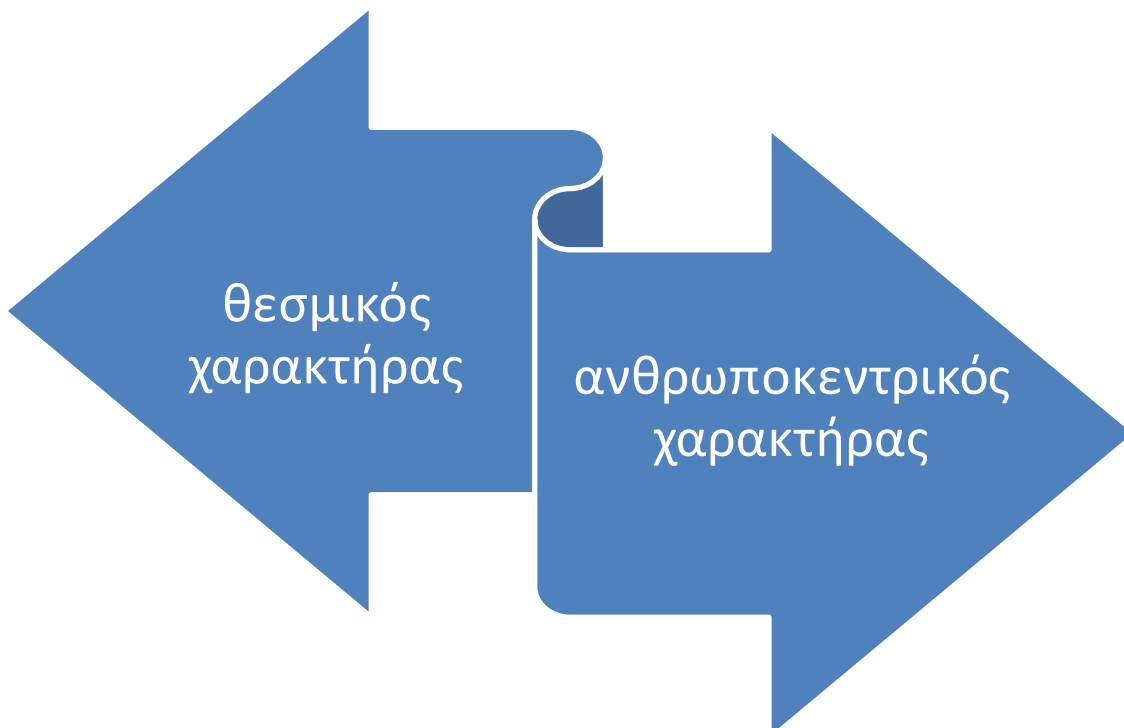

countries in a mutual beneficial undertaking that can only contribute to economic and social development but also enhance the confidence that is so fundamental to peace. I have in mind, for example, projects that bring States together to develop agriculture, improve transportation or utilize resources such as water for example or electricity that they need to share, or joint programmes through which barriers between nations are brought down by means of freer travel, cultural exchanges and curriculum reform may be essential to forestall a re-emergence of cultural and national tensions which could spark renewed hostilities». Broutos Broutos-Ghali, An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping, Έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, ως Απάντηση της Δήλωσης, που υιοθετήθηκε από Συνάντηση των Μελών του Συμβούλιο Ασφαλείας στις 31 Ιανουαρίου 1992, παρ.5. Παράτιθεται στο Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008., σελ. 16.

ΣΧΗΜΑ 3: ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ

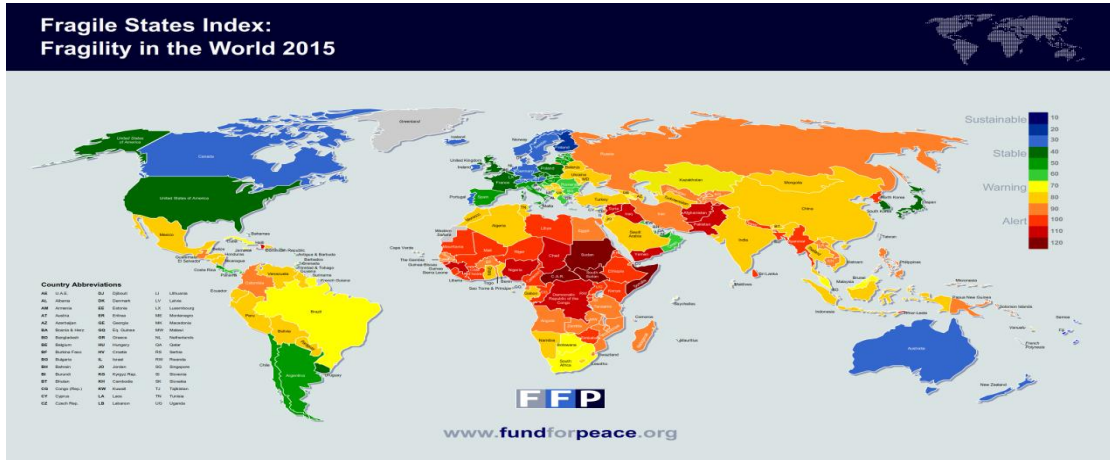

ΣΧΗΜΑ 4: UNEP-FOEME

IIAPAPTHMA II: Fragile State Index

1. 2015

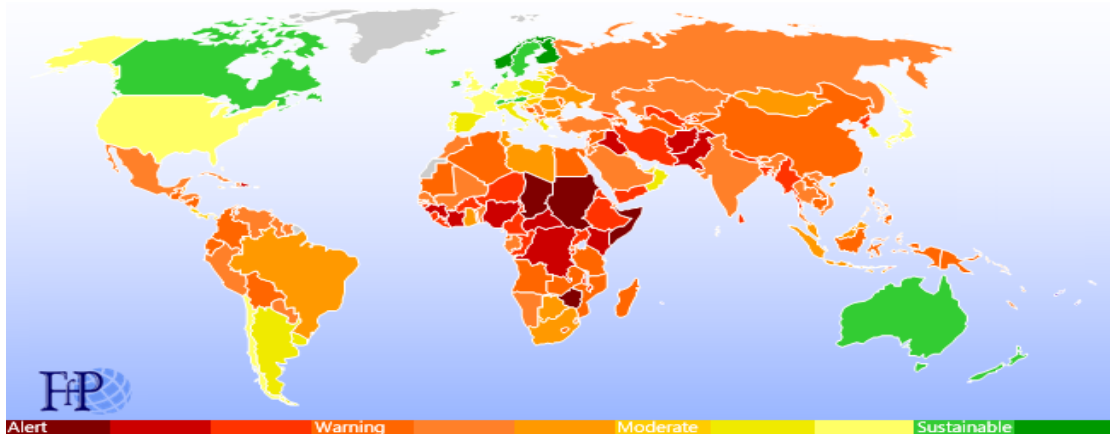
<http://fsi.fundforpeace.org/map/2015heatmap.png>

2. Fragile States Index 2015 Indicators

		DP	REF	GC	HF	UED	ECO	SL	PS	HR	SEC	FE	EXT	Total	
Very High Alert															
1		South Sudan	9.8	10.0	10.0	6.9	8.8	9.0	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0	10.0	114.5
2		Somalia	9.6	9.8	9.5	9.2	9.0	9.1	9.3	9.3	10.0	9.7	10.0	9.5	114.0
3		Central African Rep.	8.4	10.0	9.6	6.9	9.7	8.3	9.5	9.9	10.0	9.8	10.0	9.8	111.9
4		Sudan	8.7	10.0	9.7	8.8	7.9	8.6	9.6	8.8	9.6	9.5	9.8	9.8	110.8
High Alert															
5		Congo (D. R.)	9.5	9.4	9.5	7.1	8.8	7.9	9.0	9.7	10.0	9.5	9.5	9.8	109.7
6		Chad	9.7	10.0	8.2	8.6	9.1	7.8	9.3	9.7	9.4	8.8	9.5	8.3	108.4
7		Yemen	9.2	9.1	9.4	7.5	8.1	9.3	9.3	8.2	9.1	10.0	9.4	9.5	108.1
9		Syria	8.1	10.0	10.0	7.4	7.0	7.5	9.9	8.2	10.0	10.0	9.9	9.9	107.9
8		Afghanistan	9.3	9.1	8.9	8.1	7.2	8.6	9.7	9.3	8.6	10.0	9.3	9.8	107.9
10		Guinea	9.0	8.7	8.7	7.2	7.6	9.2	9.9	9.8	8.2	8.9	9.6	8.1	104.9
11		Haiti	9.5	8.2	6.7	9.3	9.3	9.1	9.4	9.1	7.4	7.5	9.1	9.9	104.5
12		Iraq	8.2	8.9	10.0	8.1	7.8	6.9	9.2	7.5	8.9	10.0	9.6	9.4	104.5
13		Pakistan	9.0	8.9	10.0	7.0	7.3	7.7	8.6	7.9	8.4	9.6	9.2	9.3	102.9
14		Nigeria	8.8	7.5	9.9	7.1	8.8	7.6	9.1	9.1	8.8	9.9	9.8	6.0	102.4
15		Cote d'Ivoire	8.1	9.0	8.7	6.7	7.9	7.1	8.5	9.0	7.9	8.3	9.1	9.7	100.0
16		Zimbabwe	8.7	8.4	7.8	8.0	8.1	8.0	9.0	8.5	8.3	7.9	9.7	7.6	100.0

<http://i1.tribune.com.pk/wp-content/uploads/2015/06/fragile-states-very-high-alert.png>

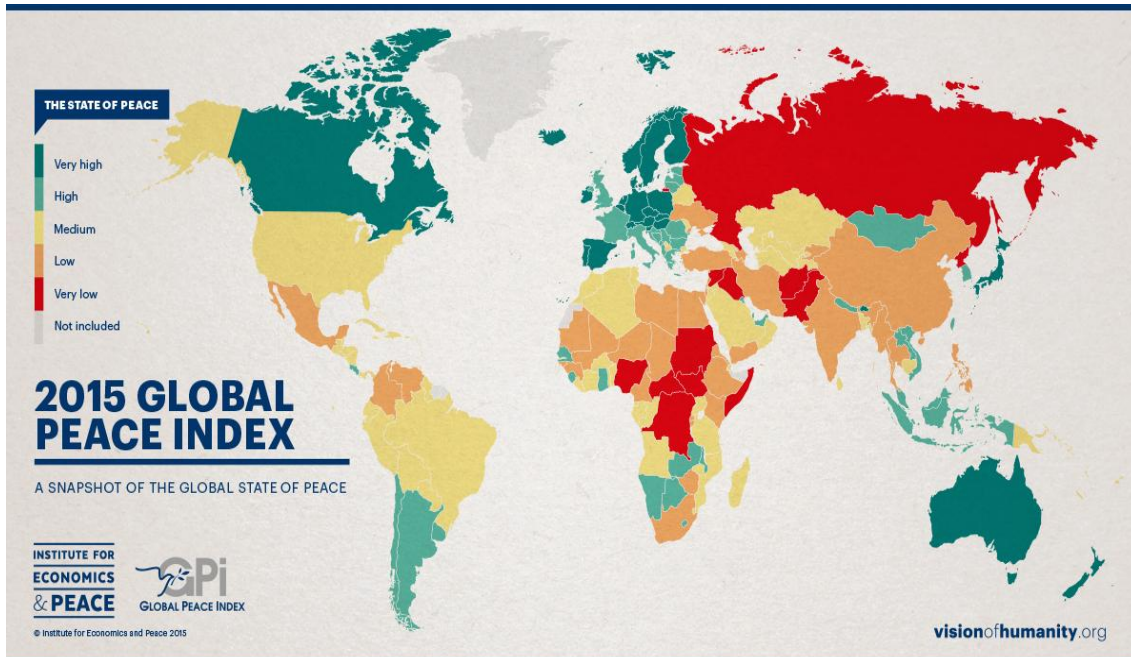
3. 2010

<http://fsi.fundforpeace.org/rankings-2005-sortable>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: Peace Index

1. 2015

<http://www.visionofhumanity.org/sites/default/files/2015%20Global%20Peace%20Index.jpg>

2. 2012-2050

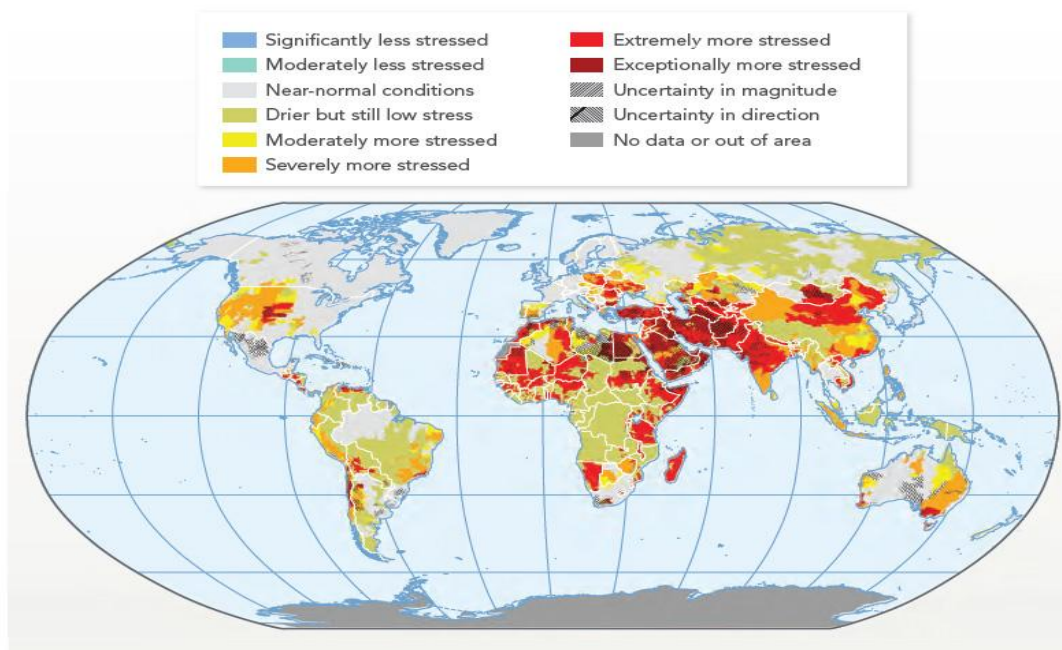

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2237378/Peace-time-Scientist-makes-bold-prediction-war-wane-half-40-years.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV: ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

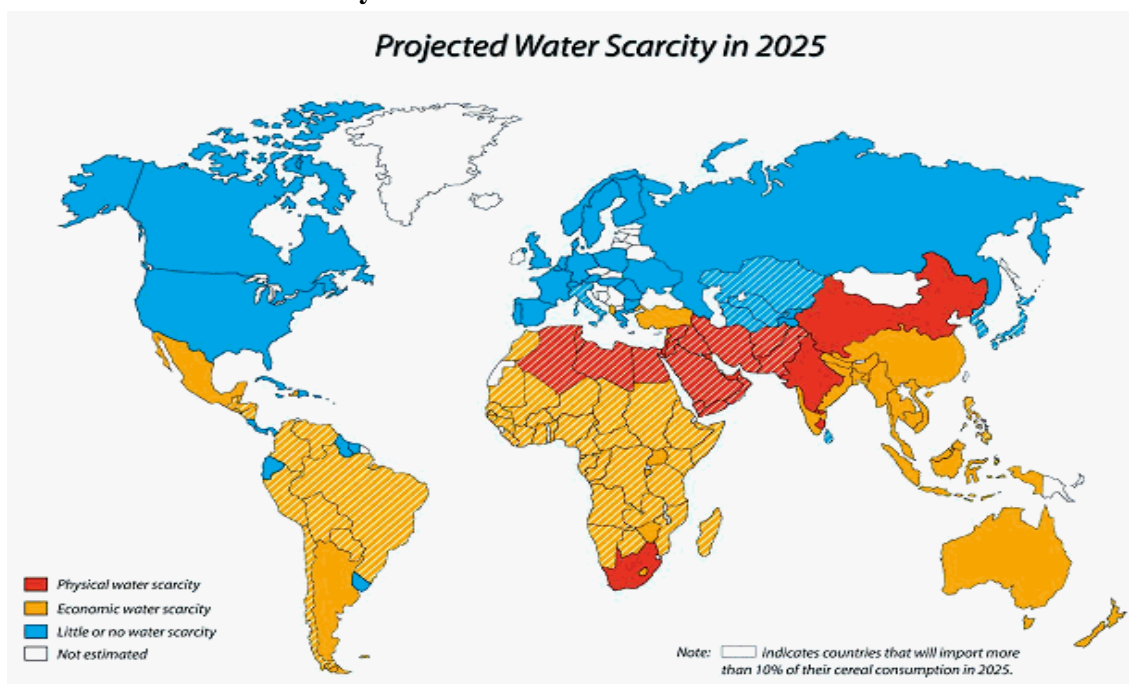
ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Water Scarcity 30

ENVIRONMENTAL WATER SCARCITY INDEX BY BASIN: HIGH-STRESS BELT BY 2030

http://sedac.ciesin.columbia.edu/downloads/maps/ipcc/ipcc-synthetic-vulnerability-climate-2005-2050/2100/A2_hitemp_aggregate_impacts_and_enhanced_adaptive_capacity_2100.jpg

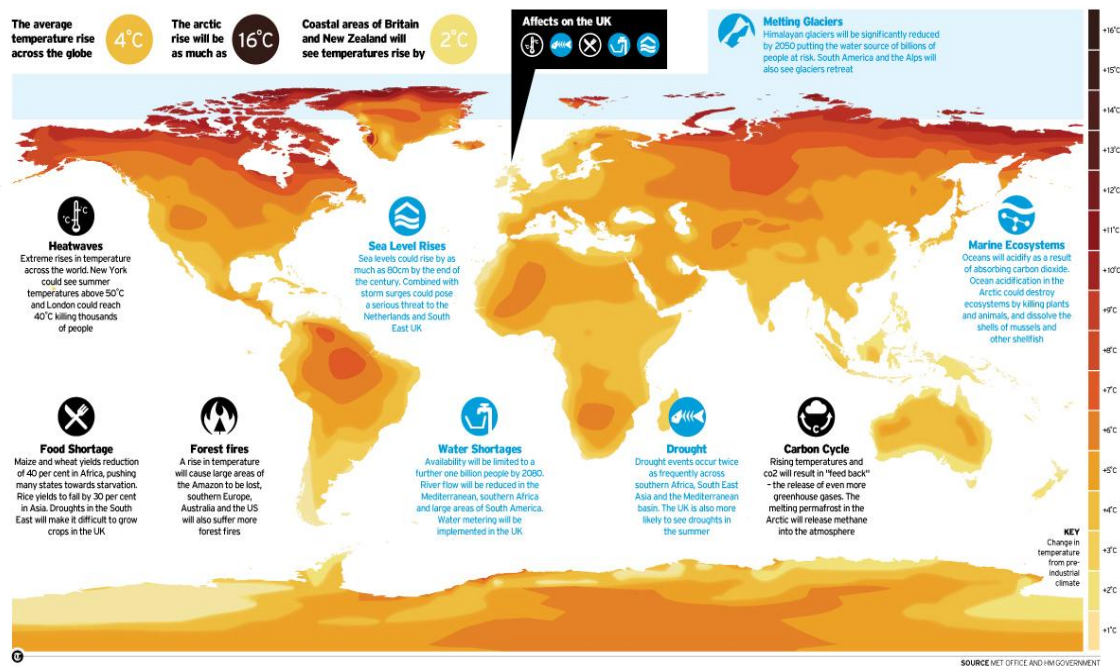
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Water Scarcity 2025

http://www.cropscience.org.au/icsc2004/plenary/1/1994_rijsbermanf-3.gif

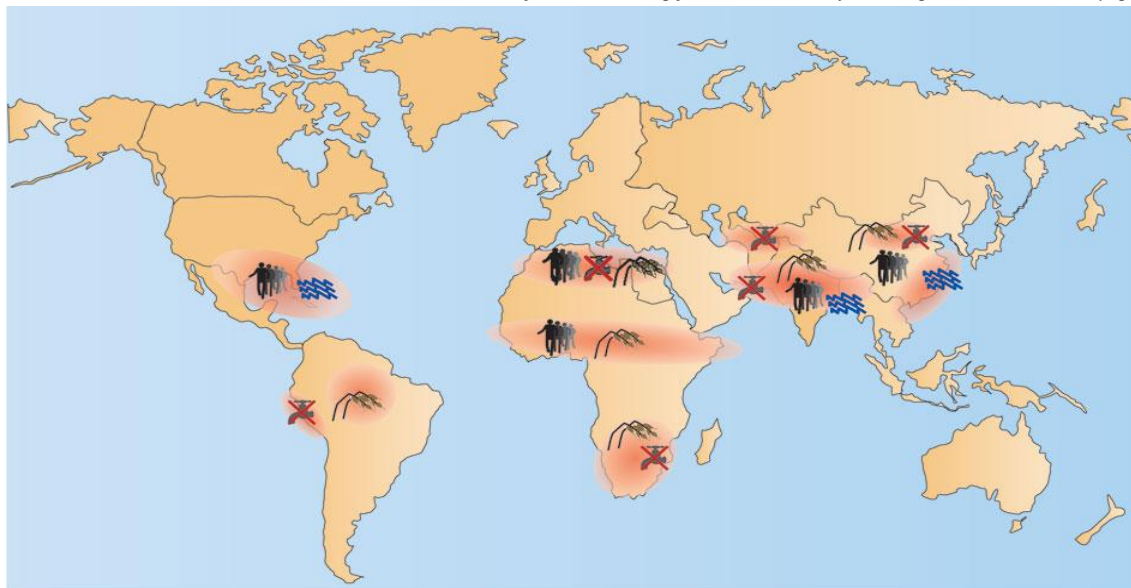
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

CLIMATE DESTABILISATION

http://i.telegraph.co.uk/multimedia/archive/01508/Climate-ChangeNEW_1508747a.jpg

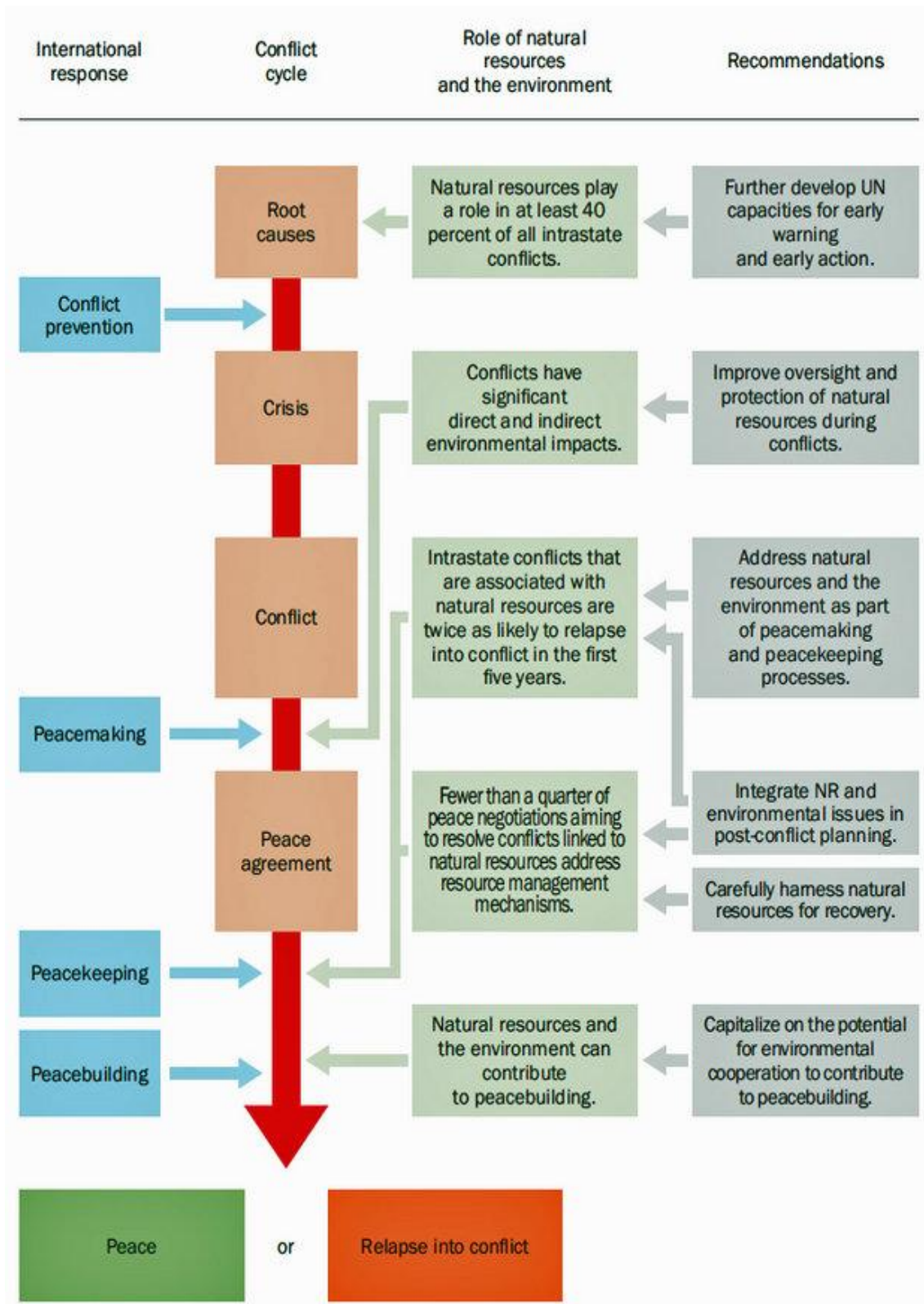
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Επιπτώσεις της Κλιματική αλλαγής

- Climate-induced degradation of freshwater resources
- Climate-induced decline in food production
- Hotspots
- Climate-induced increase in storm and flood disasters
- Environmentally induced migration

<http://www.nature.com/nclimate/journal/v1/n7/images/nclimate1236-f1.jpg>

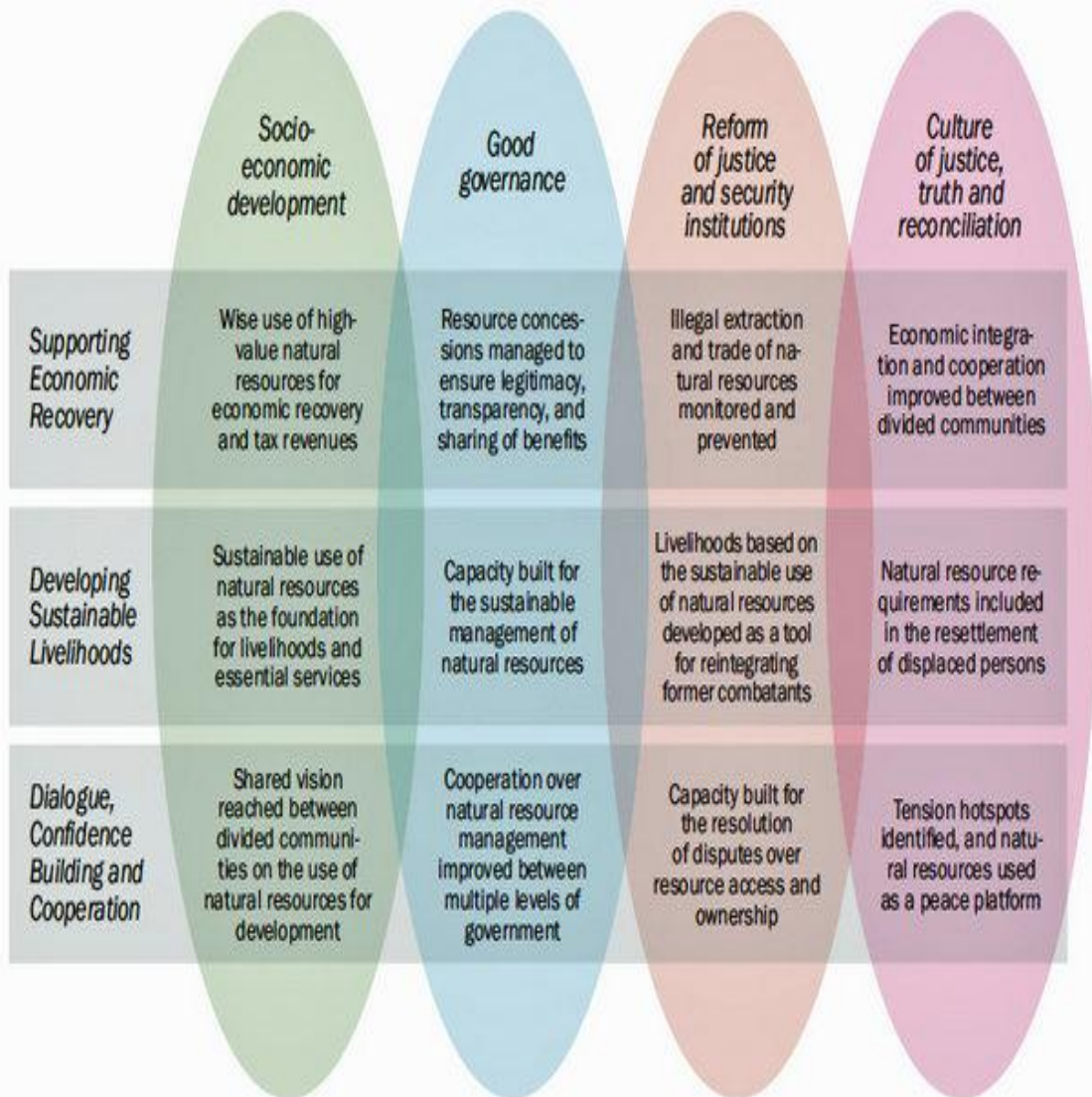
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V: From Conflict to Peacebuilding: the Role of Natural Resources

http://b.static.trunity.net/files/116901_117000/116961/620px-Conflict_to_peacebuilding_figure_1.jpg

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI: Environmental Opportunities Arranged by OECD peacebuilding pillars

Adapted from OECD DAC 2008

Note: The Donor Assistance Committee of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) has identified four major pillars of peacebuilding. These include socio-economic development, good governance, reform of justice and security institutions, and promoting a culture of justice, trust and reconciliation. This figure demonstrates how the three environmental opportunities for peacebuilding discussed in this report are linked to each of these pillars.

http://b.sstatic.trunity.net/files/116901_117000/116962/620px-Conflict_to_peacebuilding_figure_2.jpg

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII: Μια εικόνα χίλιες λέξεις

http://www.unep.org/disastersandconflicts/portals/155/disastersandconflicts/imgs/gal/ecp_008.jpg

Δεξιά: http://a.static.trunity.net/files/116901_117000/116977/300px-Conflict_to_peacebuilding_case_study_14a.jpg

Αριστερά:

http://a.static.trunity.net/files/116901_117000/116979/600px-Conflict_to_peacebuilding_case_study_14b.jpg

http://a.static.trunity.net/files/116901_117000/116979/600px-Conflict_to_peacebuilding_case_study_14b.jpg

GWNP: The Big Jump of Mayors in Jordan River.

http://buildingpeaceforum.com/site/wp-content/uploads/2015/01/IMG_1687.jpg

<https://foeme.files.wordpress.com/2011/12/foeme-big-jump-jordan-river.jpg>

<https://foeme.files.wordpress.com/2011/02/foeme-big-jump-2010.jpg>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνική

I.1. Βιβλία

Χειλά Ε., Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο Αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης, Εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2013.

Αλμπάνης Ε.Β., Διεθνείς Επεμβάσεις, Εκδ. Libro, Αθήνα, 2001.

Μαρούδα Μ. Ντ., Περί του Ανθρωπιστικού Χώρου στον 21ο Αιώνα. Ανάδυση, Διαστάσεις, Νομικό Πλαίσιο για Αποτελεσματική και Νόμιμη Ανθρωπιστική Δράση, Εκδ. Ι.Σιδέρη, Αθήνα, 2012.

Ραυτόπουλος Ε., Διεθνείς Διαπραγματεύσεις: Θεωρία και Τεχνική Οικοδόμηση Διεθνούς Κοινού Ενδιαφέροντος, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014.

Jackson R., Sorensen G., Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση, Μετ. Κωνσταντινίδης Χ., Εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 2006.

John Baylis, Steve Smith, Patricia Owens, Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Μετ. Ψευτελή Ε., Κοτσοφού Ε., Εκδ. Επίκεντρο Α.Ε., Αθήνα, 2013.

Τσάλτας Γ.Ι., Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος: Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010.

II. Ξενόγλωσση

II.1. Βιβλία

Cousens E.M., Kumar C. and Westerman K., Peacebuilding as Politics: Cultivating Peace in Fragile Societies, Εκδόσεις Lynne Rienner Publishers, Λονδίνο, 2001.

Lederach J.P., «In Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies», Institute of Peace Press, Washington, D.C., U.S.A., 1997.

Newman E., Schnabel A., Recovering from Civil Conflict: Reconciliation, Peace and Development, Frank Cass Publishers, UK, 2002.

Berdal M. R., Economides S., United Nations Interventionism, 1994-2004, Cambridge University Press, UK, 2007.

Paris R., *At War's End. Building Peace After Civil Conflict*, Cambridge University Press, Cambridge, New York, Melbourne, 2004.

Doyle M.W, Sambanis N., *Making War and Building Peace: United Nations Operations*, Princeton University Press, 2006.

Dobbins J., Jones G., Crane K., Rathmell A., Steele B., Teltschik R., Timilsina A., *The UN's Role in Nation-Building. From the Congo to Irawq*, RAND Corporation, 2005.

II.2. Άρθρα-Συμβολές σε Συλλογικούς Τόμους

Tschirgi T., *Conflict, Education and Peacebuilding: Converging Perspectives*, C&E Journal.

Carl Bruch, David Jensen, Mikiyasu Nakayama, John Unruh, Rebecca Gruby, Ross Wolfarth, *Post Conflict Peacebuilding and Natural Resources*, Άρθρο στο: yielaw.oxfordjournals.org, στις 17 Μαρτίου 2011.

Conca K., Wallance J., *Environment and peacebuilding in war-torn societies: Lessons from the UN Environmental Programme's experience with post-conflict assessment*. Στο Jensen D., Lonergan S., *Assessing and Restoring Natural Resources in Post Conflict Peacebuilding*, Earthscan, London, 2012.

Milner M., *Good Water Neighbours in the Middle East*. Άρθρο στο *Insight on Conflict*, 30 Δεκεμβρίου 2013. Διαθέσιμο στο: <http://www.insightonconflict.org/2013/12/good-water-neighbors-middle-east/>.

Cohen M., *Nature Knows No Borders: Collaboration for Land's Sake*, Άρθρο στο *Presentence Group*. Διαθέσιμο στο: <http://presentence.org/magazine/nature-knows-no-boarders>.

Szakmary L., *The Khmer Rouge and Cambodia*, στο *Cold War Museum*. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: <http://www.coldwar.org/articles/70s/KhmerRougeandCambodia.asp>. Προσπελάστηκε στις 8/9/2015

III. Κείμενα Τεκμηρίωσης

Broutos Broutos-Ghali, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*, Έκθεση του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, ως

Απάντηση της Δήλωσης, που υιοθετήθηκε από Συνάντηση των Μελών του Συμβούλιο Ασφαλείας στις 31 Ιανουαρίου 1992.

Brahimi Report, Identical letters dated 21 August 2000 from the Secretary-General to the President of the General Assembly and the President of the, 2000.

The United Nations Peacebuilding Architecture. Διαθέσιμο στο: http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/pbso_architecture_flyer.pdf

UN Peacebuilding: an Orientation, Peacebuilding Support Office, Sept. 2010.

UN Security Council (2007, 8 January), Statement 2007/1 by the President of the security Council. United Nations Security Council, New York.

United Nations Peace-keeping, United Nations Department of Public Information, Αύγουστος 1993

IV. Εκθέσεις

From Conflict to Peacebuilding: The Role of Natural Resources and the Environment, UNEP Policy Paper No.1, 2009.

D. Jensen, S. Lonergan, «Assessing and Restoring Natural Resources in Post-Conflict Peacebuilding», ELI, UNEP.

From Conflict to Peacebuilding: UNEP's Role in Environmental Assessment and Recovery, ECSP Report, Issue 13, 2008-2009.

The Kosovo conflict, consequences for the environment, Human Settlements Programme & UN Environmental Programme, 1990, Geneva.

Natural Resources and Conflict. A Guide for Mediation and Practitioners, United Nations Department of Political Affairs, United Nations Environmental Programme.

UNEP Post Conflict Environment Assessment in Sudan. Διαθέσιμο: postconflict.unep.ch/publications/UNEP_Sudan.pdf.

Harari N., Roseman J., Environmental Peacebuilding Theory and Practice, EcoPeace /Friends of the Middle East, Amman, Bethlehem and the Tel Aviv, 2008.

V. Ειδικές Εκδόσεις

Μπαξεβάνης Χ.Α., Η Οικοδόμηση της Ειρήνης στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών. Νομική Ερμηνεία και Θεμελίωση, Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών.

V. Ηλεκτρονικές Πηγές

United Nations Peacebuilding Support Office. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pbun.shtml>.

Peace Building Initiative/Introduction to Peacebuilding. Διαθέσιμο: <http://www.peacebuildinginitiative.org/index34ac.html?pageId=1764#one>

Μεταπολεμικές περιβαλλοντικές εκτιμήσεις του Προγράμματος. Διαθέσιμο στο: <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/PostCrisisEnvironmentalAssessment/tabid/54351/Default.aspx>

Environmental Cooperation for Peacebuilding. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στο: http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/EnvironmentalCooperationforPeacebuilding_/tabid/105948/Default.aspx.

<http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/PostCrisisEnvironmentalAssessment/tabid/54351/Default.aspx>.

Livelihoods Development Critical to Post-Conflict Peacebuilding and Economic Recovery. Διαθέσιμο στο: <http://www.unep.org/newscentre/Default.aspx?DocumentID=26802&ArticleID=34896#sthash.rs4FrJHz.dpuf>

<http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/ECP/tabid/105948/Default.aspx>

The Intelligence Squared Greece and International Olympic Truce Centre debate με θέμα: «Peace cannot be enforced, it must be inspired» («Η ειρήνη εμπνέεται, δεν επιβάλλεται»). <https://www.youtube.com/watch?v=bbuv2IvnlN4>.

TEDx Talk by David Jensen "Natural Resources and Peacebuilding: Is the United Nations united?". Διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=-csxGMxyqxw>.

Aravan Institute for Environmental Studies. Διαθέσιμο στο:
<https://aravainstitute.wordpress.com/>. Προσπελάστηκε στις 7/10/2015.

Sudan Civil War. Διαθλεσιμο στο:
<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/sudan.htm>
<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/sudan.htm>. Προσπελάστηκε στις
8/9/2015.